

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԶԵԿՈՒՅՑ

Ազգային փոխանցումային հաշիվները Հայաստանում

*Աղյուսակների կազմումը, տվյալների
աղբյուրների խնդիրները, 2019 թ.
արդյունքների ներկայացումը և ԱՓՀ
հնարավոր ազդեցությունը
քաղաքականության մշակման համար*

Սույն զեկույցը մշակվել է «Ամերիա» խորհրդատվական ընկերության կողմից ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամի նախաձեռնությամբ CISPօր «Ավելի լավ տվյալներ՝ ավելի լավ քաղաքականությունների համար» ծրագրի օժանդակությամբ, որը ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամի տարածաշրջանային ծրագիր է՝ Ռուսաստանի Դաշնության ֆինանսավորմամբ:

Զեկույցում արտահայտված կարծիքները հեղինակային են և կարող են չհամընկնել Ծրագրի կամ ՄԱԿ-ի Բնակչության հիմնադրամի տեսակետներին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ.....	2
ԳԾԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻ ԱՂՅՈՒՍԱԿ.....	3
ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ	5
1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	5
2. ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՓՀ-ԻՆ.....	12
3. Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ արդյունքները.....	18
1. Կենսափուլի հաշիվ.....	18
1.1 Աշխատանքային գործունեությունից եկամուտ	18
1.2 Սպառում.....	24
1.2.1 Հանրային սպառում.....	24
1.2.2 Մասնավոր սպառում.....	32
1.3 Կենսափուլի պակասուրդ.....	38
2. Հանրային տարիքային վերաբաշխումներ.....	42
2.1 Հանրային փոխանցումներ.....	43
2.2 Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ.....	53
3. Մասնավոր տարիքային վերաբաշխումներ.....	56
3.1 Մասնավոր փոխանցումներ.....	56
3.1.1 Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ.....	58
3.1.2 Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ.....	64
3.2 Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ.....	72
4. ԱՓՀ քաղաքականության նշանակությունը.....	78
5. Եզրակացություններ և առաջարկություններ.....	89
ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ	93
1. Տվյալների աղբյուրների համառոտագիր (աղյուսակ).....	93
2. Տվյալների աղբյուրներ, որոնք ապագայում բարելավման կարիք ունեն	114

ԳԾԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻ ԱՂՅՈՒՍԱԿ

Գծապատկեր 1. Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ-ը. աշխատանքային գործունեությունից եկամուտն՝ ըստ տարիքի. Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ.....	22
Գծապատկեր 2. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. աշխատանքային գործունեությունից եկամուտն ըստ տարիքի. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր.....	22
Գծապատկեր 3. Հայաստանի ԱՓՀ. աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամուտն՝ ըստ տարիքի: Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ.....	23

Գծապատկեր 4. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումն ըստ տարիքի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ	31
Գծապատկեր 5. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումն ըստ տարիքի. ընդհանուր տնտեսության հոսքեր	31
Գծապատկեր 6. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումն ըստ տարիքի և սեռի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ	32
Գծապատկեր 7. Սպառման համեմատության մոդել՝ ըստ տարիքի	34
Գծապատկեր 8. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Մասնավոր սպառումն՝ ըստ տարիքի. մեկ շնչի հաշվով արժեքները	35
Գծապատկեր 9. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Մեկ շնչի հաշվով ծախսերը. մասնավորը պետականի համեմատ	36
Գծապատկեր 10. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Մասնավոր սպառումն՝ ըստ տարիքի ու սեռի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ	37
Գծապատկեր 11. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Մեկ շնչի հաշվով մասնավոր ծախսն՝ ըստ սեռերի	38
Գծապատկեր 12. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Կենսափուլի հաշվեկշիռն՝ ըստ տարիքի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*	39
Գծապատկեր 13. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում: Կենսափուլի հաշվեկշիռ	40
Գծապատկեր 14. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ-ը: Կենսափուլի հաշվեկշիռն՝ ըստ սեռի, մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*	41
Գծապատկեր 15. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Կենսափուլի հաշվեկշիռն ըստ տարիքի. ընդհանուր տնտեսության հոսքեր	41
Գծապատկեր 16. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումներ	49
Գծապատկեր 17. ԱՓՀ-երն այլ երկրներում. Հանրային փոխանցումներ	51
Գծապատկեր 18. Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումների ներհոսքն՝ ըստ բաղադրիչների և տարիքի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ	51
Գծապատկեր 19. Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումների ներհոսքն՝ ըստ բաղադրիչների և տարիքի. ընդհանուր տնտեսության հոսքեր	52
Գծապատկեր 20. Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումներն՝ ըստ տարիքի (մեկ շնչի հաշվով արժեքներ)	52
Գծապատկեր 21. Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ: Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաաբաշխում	55
Գծապատկեր 22. Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ: Մասնավոր փոխանցումներ	57
Գծապատկեր 23. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում. մասնավոր փոխանցումներ	58
Գծապատկեր 24. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ	60
Գծապատկեր 25. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ	61
Գծապատկեր 26. ԱՓՀ-երն այլ երկրներում. տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ	64
Գծապատկեր 27. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ (նախնական՝ առանց ԱՓՀ-ի վերջնական հաշվեկշռման)	66
Գծապատկեր 28. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ (նախնական՝ առանց ԱՓՀ-ի վերջնական հաշվեկշռման)	67

Գծապատկեր 29. 2019թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ (ներհոսքերով ճշգրտված վերջնական բալանսավորված ԱՓՀ).....	67
Գծապատկեր 30. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. զուտ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ	68
Գծապատկեր 31. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, զուտ	68
Գծապատկեր 32. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. մասնավոր տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներն՝ ըստ սեռերի (մեկ շնչի հաշվով արժեքներ)	69
Գծապատկեր 33. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. մասնավոր զուտ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներն՝ ըստ տարիքի (մեկ շնչի հաշվով արժեքներ).....	70
Գծապատկեր 34. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, զուտ (ըստ սեռի).....	70
Գծապատկեր 35. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխում	78
Գծապատկեր 36. Հայաստանի ԱՓՀ-ի հիման վրա հաշվարկված ելակետային ու թիրախային ցուցանիշներ	87
Գծապատկեր 37. Հայաստանի ԱՓՀ, կանխատեսում՝ բնակչության թվի կանխատեսումների օգտագործմամբ.....	88

ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ

Աղյուսակ 1. Հայաստանի ԱՓՀ 2019թ. ագրեգացված կառուցվածք և մակրո հսկիչ ցուցիչներ ընդհանուր տնտեսության ստանդարտ աղյուսակի համար (միլիոն ՀՀ դրամ).....	15
Աղյուսակ 2. Հարկերի բաշխվածությունը՝ հանած արտադրության մասով սուբսիդիաները ԱՀՀ-ից, Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ-ում աշխատանքային գործունեությունից ստացվող և կապիտալ եկամուտների նկատմամբ	19
Աղյուսակ 3. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումը կրթության ոլորտում՝ ըստ տարիքային խմբերի. Ընդհանուր տնտեսության հոսքերը.....	27
Աղբյուր 4. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումն առողջապահության մասով՝ ըստ տարիքային խմբերի. ընդհանուր տնտեսության հոսքերը	28
Աղյուսակ 5. Ըստ տարիքի և սեռի հարկերի բաշխվածության հաշվարկի մեթոդաբանությունը ԱՓՀ-ի համար	46
Աղյուսակ 6. Պրոքսի հաշվարկներ, որոնք օգտագործվել են Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների սեռատարիքային բաշխման համար.....	75
Աղյուսակ 7. Հայաստանի բնակչության ռազմավարության արդյունքային շրջանակի կառուցվածքը.....	85

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ազգային փոխանցումային հաշիվները (ԱՓՀ) նշանակալի կարևորություն ունեն աշխարհի տնտեսությունների համար և շարունակաբար ավելի ու ավելի են կարևորվում ու ընկալվում: Այն «ապահովում է երկրի բնակչի/ռեզիդենտի ստացած և փոխանցած

տնտեսական հոսքերի հաշվառում՝ դասակարգված ըստ նրանց տարիքի: Հաշիվները համապարփակ են այն առումով, որ բոլոր տնտեսական հոսքերը, որոնք ձևավորվում են տարվա ընթացքում ապրանքների և ծառայությունների արտադրությունից, ներառվում են այդ հաշիվներում:»¹ Ազգային հաշիվների համակարգը (ԱԱՀ) ծառայում է որպես արդյունավետ վերլուծական գործիք՝ տարբեր տնտեսվարող սուբյեկտների միջև քանակական հարաբերությունները հասկանալու համար: Այն կազմված է հաշիվների շարքից, որոնք հավաքականորեն ապահովում են երկրի տնտեսության և գործունեության համապարփակ պատկեր: Այս հաշիվները տրամադրում են համապարփակ և հետևողական հասկացողական կառուցվածք՝ երկրի տնտեսական գործունեությունը չափելու համար: Մասնավորապես, տնտեսության հատվածների հաշիվները հանդիսանում են տնտեսական գործունեության համակարգված նկարագրություն՝ դասակարգված ըստ ինստիտուցիոնալ հատվածների²: ԱՓՀ-ի նպատակն է ընդլայնել բնակչության աճի և բնակչության փոփոխվող տարիքային բաշխվածության՝ տնտեսական աճի, սեռերի և միջսերնդային հավասարության, հանրային ֆինանսների և մակրո տնտեսության այլ կարևորագույն տարրերի վրա ազդեցության մասին պատկերացումը:³ ԱՓՀ-ը կազմելով հնարավոր է գնահատել, թե ինչպես են տարբեր տարիքային խմբերը ստեղծում, սպառում և բաշխում ռեսուրսները, ինչպես նաև թե ինչպես են դրանք խնայում ապագայի համար:⁴

Անհրաժեշտ է հասկանալ, թե հասարակություններն ինչպես են կառավարում տարիքային ու սերնդային մարտահրավերները՝ հետևյալ պատճառներով:⁵

1. Երեխաները և շատ տարեցներ խոցելի են և սովորաբար ուրիշներից են կախված՝ աղքատությունից խուսափելու և արժանապատիվ կենսամակարդակ ունենալու հարցում: Տարբեր երկրներում աղքատության ու անհավասարության մակարդակը կապված է այն բանի հետ, թե ինչ արդյունավետությամբ են բավարարվում երեխաների ու տարեցների նյութական կարիքները:
2. Տարիք հասկացությունը փոփոխվում է: Երիտասարդներն ավելի շատ ժամանակ են ծախսում կրթության և հետազայում՝ աշխատուժում ընդգրկվելու վրա: Մյուս կողմից, վաթսուն-յոթանասուն տարեկաններն ավելի առողջ են և ավելի քիչ է նրանց անաշխատունակության հավանականությունը: Մանկության կամ ծերության ֆիքսված սահմանումները չեն տալիս երիտասարդների և տարեցների

---

¹ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ուղեցույց. Սերունդների տնտեսության չափում և վերլուծություն, Միավորված ազգերի կազմակերպություն, 2013 էջ 25. <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210562836c005/read>

² Սերբիայի Հանրապետության վիճակագրական գրասենյակ, 2021 թ.: Ազգային փոխանցումային հաշիվների վերլուծական զեկույց. Սերբիա, էջ 2:

³ Ազգային փոխանցումային հաշիվներ. Սերունդների տնտեսության հասկացությունը, <https://www.ntaccounts.org/web/nta/show/>

⁴ Ազգային փոխանցումային հաշիվներ. Սերունդների տնտեսության հասկացությունը, <https://www.ntaccounts.org/web/nta/show/>

⁵ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ուղեցույց. Սերունդների տնտեսության չափում և վերլուծություն, Միավորված ազգերի կազմակերպություն, 2013 թ., էջ 2

կարիքների և հնարավոր նպաստի ճշգրիտ ու լիարժեք պատկերը: Տարիքային սահմաններ պարտադրելը հանգեցնում է կախվածության ինստիտուցիոնալացման՝ կոշտ և ապակողմնորոշող տարիքային քաղաքականությունների միջոցով:

3. Ապագայի տնտեսական առաջընթացը զգալիորեն հիմնված է լինելու ներսերնդային տնտեսության վրա: Սա պայմանավորված է մարդկային կապիտալում ներդրումների կարևորագույն դերով, ինչի օրինակ է երեխաների առողջության ու կրթության համար կատարվող ծախսերը: Բացի այդ, «դա պայմանավորված է նրանով, որ բնակչության ծերացմանն արձագանքելը կարող է մեծ պարտքեր առաջացնել ապագա սերունդների համար և վատնել տարեցների տնտեսական ներուժը: Դա կարող է լինել նաև այն պատճառով, որ բնակչության ծերացմանն արձագանքելը կարող է ազդել խնայողության, կապիտալի կուտակման և աշխատուժի արտադրողականության վրա»:
4. Աջակցման համակարգերի հարակայունությունը կվտանգվի, եթե քաղաքականություններով հնարավոր չլինի ամբողջությամբ հաղթահարել բնակչության տարիքային կառուցվածքի փոփոխությունների հետևանքով առաջացող տնտեսական լարվածությունը:
5. Սպառողական վարքագծի փոփոխությունը կամ հանրային ծրագրերի ներդրումը կամ դադարեցումը կարող է մտահոգություններ առաջացնել միջսերնդային հավասարության վերաբերյալ: Սա կարող է հանգեցնել այնպիսի հարցերի, ինչպիսիք են՝ «արդյո՞ք երիտասարդը գերձանրաբեռնված է ապագայի աջակցության պարտավորություններով: Արդյո՞ք աշխատանքային տարիքի որոշ սերունդների նկատմամբ անարդար չի լինի, եթե փոփոխվեն կենսաթոշակային համակարգերը: Արդյո՞ք որոշ երկրներում արագ տնտեսական աճը չի բերի նրան, որ կենսաթոշակառուները տնտեսական առումով ետ կմնան»:
6. Գենդերը ներսերնդային տնտեսության կարևոր տիրույթ է: Տղամարդկանց և կանանց աջակցման համակարգը կարող է շատ տարբեր լինել՝ հնարավոր բացասական հետևանքներ առաջացնելով կանանց, իսկ որոշ դեպքերում՝ նաև տղամարդկանց համար: Թեև ըստ սեռային կազմի ԱՓՀ-ը մշակելը թույլ է տալիս հասկանալ սպառման և արտադրության օրինաչափությունները, ներսերնդային հաշիվների գենդերային բաղադրիչի լիարժեք պատկերը ստանալու համար անհրաժեշտ է ավելի խորացված վերլուծություն, այնպիսին ինչպիսին են Ազգային ժամանակային փոխանցումների հաշիվները (ԱԺՓՀ), քանի որ կանայք ավելի մեծ մասնակցություն են ունենում տնային տնտեսությունում ներքին արտադրության գործընթացներում, ինչը չի չափվում ԱՓՀ-ով (կամ ԱՀՀ-ով):

ինչպես նշվում է Ազգային փոխանցումային հաշիվների կազմակերպության⁶ կողմից, ԱՓՀ ծրագիրը տրամադրում է բացատրություններ և մի շարք կարևորագույն ուղղություններով ավելի խորքային պատկերացում ապահովում քաղաքականություն մշակողների համար, այդ թվում.

- կենսաթոշակների, առողջապահության, կրթության և վերարտադրողական առողջության ոլորտի հանրային քաղաքականություն,
- սոցիալական հաստատություններ, ինչպիսին է ընդլայնված ընտանիքը,
- կանանց լիարժեք տնտեսական մասնակցությունը, գենդերային հարցեր,
- բնակչության ծերացման սոցիալական, քաղաքական և տնտեսական հետևանքները:

ԱՓՀ-ի հիմքում ընկած են բազմաթիվ հետազոտական աշխատանքները, որոնք սկսվել էին դեռևս 1958 թվականին, և ուսումնասիրություններն անդրադառնում են այնպիսի կարևորագույն հասկացությունների, ինչպիսիք են համընկնող սերնդային մոդելների ներդրումը տնտեսագիտության մեջ, միջսերնդային փոխանցումների նշանակալիությունը, աշխատանքից ստացվող եկամուտների և սպառման տարիքային բնութագրերի կարևորությունը: Ավելի ընդգրկուն միջազգային նախագծի սկզբնական գաղափարը ձևավորվեց 2002 թվականին՝ Միացյալ Նահանգների, Թայվանի (Չինաստանի Հանրապետության), Ճապոնիայի, Ինդոնեզիայի, Բրազիլիայի, Չիլիի և Ֆրանսիայի համագործակցությամբ. նշված երկրների կամ տարածքների հետազոտողներն իրենց մասնակցությունն են ունեցել այս նախաձեռնությանը⁷: Այնուհետև, կարևորելով ԱՓՀ-ի նշանակությունը տնտեսությունների համար, մի շարք երկրներ ևս միացան ԱՓՀ-ներ մշակելու նախաձեռնությանը:

Հայաստանը Ազգային փոխանցումային հաշիվների մշակման նախաձեռնությունը սկսեց 2021 թվականին՝ Հայաստանում բնակչության ռազմավարության մշակմանը զուգահեռ: Կարևորելով և հասկանալով ծառայած ժողովրդագրական խնդիրները՝ Հայաստանում 2021թ. սկսվեց Բնակչության ռազմավարության մշակման գործընթացը: Այս աշխատանքների ընթացքում ընկալվեց և շեշտադրվեց Հայաստանի համար ԱՓՀ մշակելու կարևորությունը՝ որպես Բնակչության ռազմավարության շրջանակներում արդյունավետ պլանավորման և կանխատեսման, ինչպես նաև Ռազմավարության իրագործման գնահատման և մշտադիտարկման կարևորագույն տարր: Հայաստանի համար ԱՓՀ-ի մշակման նախաձեռնությունը ֆինանսավորվել է Միավորված ազգերի

---

⁶ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ուղեցույց. Սերունդների տնտեսության հասկացությունը, <https://www.ntaccounts.org/web/nta/show/>

⁷ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ուղեցույց. Սերունդների տնտեսության չափում և վերլուծություն, Միավորված ազգերի կազմակերպություն, 2013 թ. <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210562836c005/read>

կազմակերպության Բնակչության հիմնադրամի Հայաստանյան գրասենյակի (ՄԱԿ ԲՀ Հայաստան) կողմից, որն իրականացվել է երկու փուլով.

- 1) **Հայաստանի Ազգային փոխանցումային հաշիվների սկզբնական շրջանակի մշակում՝ ըստ տարիքային բաշխվածության,** որի ընթացքում ջանքեր են ձեռնարկվել անհրաժեշտ տվյալները հավաքելու և ԱՓՀ ստանդարտ աղյուսակի սկզբնական տարբերակի մշակման ուղղությամբ: Այս փուլի ընթացքում, առկա տվյալների հավաքմանը զուգահեռ վեր են հանվել տվյալների հետ կապված խնդիրներն ու բացերը, ինչը հուշում էր Կառավարության և ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի գործընկերների հետ համագործակցային աշխատանքի անհրաժեշտության մասին՝ տվյալների հետ կապված բացերը լրացնելու նպատակով: Բացի այդ, հավաքագրված առկա տվյալների հիման վրա մշակվել է Ազգային փոխանցումային հաշիվների ստանդարտ աղյուսակի սկզբնական տարբերակը, որը անդրադառնում է միայն տարիքային բաշխվածությունը.
- 2) **Հայաստանի Ազգային փոխանցումային հաշիվների շրջանակի մշակում՝ ըստ սեռատարիքային բաշխվածության,** որի ընթացքում միջազգային փորձագետի օգնությամբ և լավարկված տվյալների շնորհիվ մշակվեց ստանդարտ ԱՓՀ աղյուսակն՝ ըստ սեռատարիքային բաշխվածության:

Ներկայումս մշակված է Հայաստանի ազգային փոխանցումային հաշիվներն՝ ըստ սեռատարիքային բաշխվածության. այն բաղկացած է երեք ագրեգացված ստանդարտ աղյուսակներից և երեք «մեկ շնչի հաշվով» աղյուսակներից: Հայաստանի ազգային փոխանցումային հաշիվները պարունակում են հետևյալը.

- Ագրեգացված աղյուսակ (ընդհանուր տնտեսության հոսքերը),
- Մեկ շնչի հաշվով աղյուսակ,
- Աղյուսակներ՝ ըստ սեռերի,
  - Ագրեգացված աղյուսակ (արական սեռ),
  - Ագրեգացված աղյուսակ (իգական սեռ),
  - Մեկ շնչի հաշվով աղյուսակ (արական սեռ),
  - Մեկ շնչի հաշվով աղյուսակ (իգական սեռ):

Բերված զեկույցում ուրվագծվում է Հայաստանի ԱՓՀ գործընթացը, այդ թվում՝ մեթոդաբանությունը, տվյալների աղբյուրները, հաշվարկները, սահմանափակումները և վերջնական արդյունքները: Զեկույցը կազմված է Ազգային փոխանցումային հաշիվների կառուցվածքին համապատասխան. այսինքն՝ առանձին մասեր նվիրված են ԱՓՀ-ի առանձին բաժիններին: Ի լրումն ԱՓՀ-ի նախապատմության և ընդհանուր հասկացությունների ներկայացման՝ զեկույցում Հայաստանի ԱՓՀ մշակման գործընթացը

ներկայացված է հետևյալ բաժիններով՝ Կենսափուլի հաշիվ, Ըստ տարիքի պետական/հանրային վերաբաշխումներ և Ըստ տարիքի մասնավոր վերաբաշխումներ: Հայաստանի համար մշակված ԱՓՀ-ը, որն ընդհանուր պատկերացում է տալիս երկրի ռեզիդենտներից և դեպի երկիր ռեզիդենտներ տնտեսական հոսքերի վերաբերյալ, կարող է հետաքրքրել հետևյալ շահագրգիռ կողմերին.

- **Քաղաքականություն մշակողներ.** ԱՓՀ-ը կարող է ծառայել որպես արժեքավոր գործիք՝ հարկաբյուջետային կայունությունն ու սոցիալական անվտանգությունը, կենսաթոշակային ու առողջապահական համակարգերը՝ բնակչության ծերացման լույսի ներքո գնահատելու համար: Այս տեղեկությունները քաղաքականություն մշակողներին թույլ են տալիս տվյալների վրա հիմնված որոշումներ կայացնել անհրաժեշտ բարեփոխումների և այս կարևորագույն համակարգերում ճշգրտումներ կատարելու վերաբերյալ: Դա կարող է հատկապես հետաքրքրել քաղաքականություն մշակող հետևյալ գերատեսչություններին.
  - ՀՀ ֆինանսների նախարարություն
  - ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն
  - ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
  - ՀՀ առողջապահության նախարարություն
  - ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն:
- **Հետազոտողներ.** Ժողովրդագիրները, տնտեսագետները և սոցիալական գիտություններով զբաղվողները կարող են ԱՓՀ-ն օգտագործել սերունդների միջև տնտեսական փոխանցումների միտումներն, աշխատաշուկայի դինամիկան, խնայողական օրինաչափություններն ու ժողովրդագրական փոփոխությունների տնտեսական ազդեցություններն ուսումնասիրելու համար:
- **Ակադեմիական շրջանակ.** ԱՓՀ-ն ընձեռում է բազմաթիվ վարկածների/հիպոթեզների ձևավորման և նոր հետազոտական թեմաների ուսումնասիրման հնարավորություն, ինչը չափազանց կարևոր է գիտակրթական հանրության համար: Բացի այդ, այն կարող է ծառայել որպես հետազոտական աշխատանքներում կիրառման հզոր գործիք:
- **Միջազգային կազմակերպություններ.** այնպիսի կառույցներն, ինչպիսիք են Միավորված ազգերի կազմակերպությունը, Համաշխարհային բանկն ու Արժույթի միջազգային հիմնադրամը կարող են հիմնվել ԱՓՀ տվյալների ու վերլուծության վրա՝ բնակչության ծերացման, տնտեսական զարգացման և սոցիալական բարօրության և այլ հարցերի վերաբերյալ իրենց զեկույցները մշակելու և հայեցակարգային առաջարկներ ներկայացնելու գործընթացում:
- **Այլ կազմակերպություններ և կառույցներ:**

Հայաստանի ԱՓՀ-ը մշակվում է Ամերիա ՓԲԸ-ի կողմից՝ ՄԱԿ ԲՀ-ի աջակցությամբ և Ֆինանսավորմամբ: Հայաստանի փորձագետների թիմին զգալի աջակցություն են տրամադրել միջազգային փորձագետները (Միխայիլ Բ. Դենիսենկոն⁸ և Էդուարդ Յոնգստրան⁹), որոնք առաջարկությունների և արժեքավոր կարծիքի հիման վրա վերանայել են մշակված ԱՓՀ աղյուսակները:

Հայաստանի ԱՓՀ աղյուսակների մշակումը հնարավոր չէր լինի առանց Ֆինանսների նախարարության հետ սերտ համագործակցության (հատուկ շնորհակալություն նախարարի տեղակալ պրն. Ավագ Ավանեսյանին և խորհրդական տկն. Անի Հունանյանին) և պետական մարմինների, մասնավորապես Արմստատի, Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության, Առողջապահության նախարարության, Ներքին գործերի նախարարության, Պետական եկամուտների կոմիտեի, Միասնական սոցիալական ծառայության, «Նորք» տեխնոլոգիական կենտրոնի և այլ կառույցների աջակցության, որոնք պատասխանել են տեղեկատվության հարցումներին:

---

⁸ NRU Տնտեսագիտության ավագ դպրոցի ժողովրդագրական ինստիտուտի տնօրեն, Տնտեսագիտության ավագ դպրոցի ժողովրդագրության ֆակուլտետի ղեկավար:

⁹ Բնակչության և զարգացման հարցերով տարածաշրջանային խորհրդատու Միավորված ազգերի կազմակերպության Բնակչության հիմնադրամ (UNFPA):

---

2. ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՓՀ-ԻՆ

Հայաստանի առաջին ԱՓՀ-ը հիմնված է 2019 թ. տվյալների վրա: Որպես Հայաստանի առաջին ԱՓՀ-ի բազային տարի 2019 թվականն ընտրելու հանգամանքը պայմանավորված է մի շարք պատճառներով: Նախևառաջ, համապետական ընդգրկմամբ տնտեսական աղյուսակների կազմումը, ինչպիսին ԱՓՀ-ն է, պահանջում է մանրամասն տեղեկատվություն առաջնային աղբյուրներից ու վերջնական ԱՀՀ ցուցանիշներից: Երբ ծրագիրը սկսվեց 2021 թվականին, վերջին ամենաթարմ տվյալները հասանելի էին 2019 թվականի համար: Երկրորդ՝ նման ծրագրերը պահանջում են մի շարք մոդելների կիրառում, քանի որ անհրաժեշտ մանրամասների վերաբերյալ տեղեկությունները սովորաբար կարող են և լիարժեք հասանելի չլինել: Մոդելները, որպես կանոն, կառուցվում են հաշվի առնելով «սովորական/նորմալ» տարիների տվյալները և համամասնությունները: Մասնավորապես 2020 թվականը (կորոնավիրուս և Արցախի պատերազմ), 2021 թվականը (հետկորոնավիրուսային և հետպատերազմական շրջան), 2022 թվականը (փոփոխություններ ՀՀ տնտեսությունում՝ Ռուսաստան-Ուկրաինա պատերազմի հետևանքով) «ոչ սովորական» տարիներ են: Այս իրադարձությունները զգալի խաթարումներ ու շեղումներ են առաջացրել բնականոն միտումներից՝ այս տարիները դարձնելով Հայաստանում «սովորական» տնտեսական ու սոցիալական պայմանների առումով ոչ ներկայացուցչական: Այսպիսի ծրագրերում ամենավերջին «նորմալ» տարին օգտագործելու այլ պատճառներ ևս կան. (i) այսպիսի խոշոր ծրագրերի առաջին փորձը պահանջում է տնտեսական և ժողովրդագրական հոսքերի հստակ ընկալում, (ii) այսպիսի խոշոր ծրագրերը սովորաբար իրականացվում են յուրաքանչյուր 3-5 տարին մեկ անգամ (անհրաժեշտություն չկա ամենամյա թարմացումներ կատարել՝ հաշվի առնելով ծախսատարությունը, հանգամանալից հետազոտությունների առկայությունն ու սովորաբար կարճաժամկետ կտրվածքով ոչ նշանակալի փոփոխությունները սպառման ու աշխատանքից եկամտի ստացման պատկերում), ցուցանիշները և գործակիցները կիրառվում են հաջորդ տարիների համար, հատկապես երբ արդյունքները պրոյեկտվում են մեծ ժամանակահատվածների վրա: Կենտրոնանալով 2019 թվականի տվյալների վրա և օգտագործելով այդ տվյալները՝ ԱՓՀ-ը նպատակադրում է ներկայացնել ավելի հստակ պատկեր, դյուրացնել միջնաժամկետ ու երկարաժամկետ կտրվածքով կանխատեսումների նպատակով ավելի լավ վերլուծությունների ու իրատեսական հաշվարկների ապահովումը:

Հայաստանի Ազգային փոխանցումային հաշիվների համակարգը մշակվել է այդ պահի դրությամբ հնարավորինս առկա տվյալների հիման վրա: Այդուամենայնիվ, տվյալների որոշակի բացի և սահմանափակումների պատճառով գործընթացում առաջացավ որոշակի մոտարկումների ու գնահատումների անհրաժեշտություն: Այս բացերը, թերևս, առաջացել են տվյալների բացակայող տարրերի, տվյալների որակական շեղումների կամ տվյալների հավաքման մեթոդների հետ կապված դժվարությունների հետևանքով:

Չնայած այս փոփոխություններին՝ Հայաստանի ԱՓՀ-ը հանդիսանում է երկրում տնտեսական կենսափուլն ու միջսերնդային տնտեսական հոսքերը հասկանալու կենսունակ փորձ: Տվյալների որակի լավարկմանն ու ավելի համապարփակ տվյալների շտեմարանների ձևավորմանը զուգահեռ մեծ է Հայաստանի ԱՓՀ-ի ճշգրտությունն էականորեն կատարելագործելու հնարավորությունը: Սա կարող է ենթադրել գոյություն ունեցող հաշվարկների լրամշակում, նախկինում չեղած տվյալների բաղադրիչների ներառում և Հայաստանի ԱՓՀ համակարգի ապահոված տնտեսական վերլուծության ընդհանուր հուսալիության լավարկում:

Միջազգային մեթոդաբանության համաձայն¹⁰ (ԱՓՀ ուղեցույց), ԱՓՀ-ը կառուցվում են ստանդարտ աղյուսակի տեսքով, որն ունի երկու բաղադրիչ՝ Կենսափուլի պակասուրդ, Վերաբաշխումներ: Այս բաժիններից յուրաքանչյուրը (և աղյուսակի համապատասխան ենթաբաժինները) ունեն մակրո հսկիչ ցուցիչներ ու դրանց բաշխվածությունն՝ ըստ տարիքի:

Կենսափուլի պակասուրդ. աղյուսակի կենսափուլի պակասուրդի բաժինը նկարագրում է բնակչության սպառման ու արտադրության պատկերը՝ ըստ տարբեր տարիքային ու սեռային կազմի, կենտրոնանալով երկու հիմնական բաղադրիչների վրա. սպառում և աշխատանքային գործունեությունից ստացված եկամուտ: Այս բաժնի ագրեգացված մակրո ցուցիչների տվյալները ստացվել են Ազգային հաշիվների տվյալներից՝ օգտվելով որոշակի լրացուցիչ տվյալներից ու, ըստ անհրաժեշտության, կատարելով ճշգրտումներ: Աղյուսակում «Սպառումը», որը ներկայացնում է հանրային/պետական ու մասնավոր ծախսերը, ցույց է տալիս ծախսերի բաշխումը սեռատարիքային խմբերով՝ այնպիսի ոլորտներում, ինչպիսիք են կրթական, առողջապահական և այլ ոլորտների ծախսերը, մինչդեռ «աշխատանքային գործունեությունից եկամուտը» ցույց է տալիս եկամտի բաշխումը: Սպառման բաժնի սեռատարիքային բաշխվածությունը որոշվում է Պետական բյուջեի ծախսերի ֆունկցիոնալ դասակարգման վրա հիմնված մանրամասն հաշվարկներով: Սա ենթադրում է կրթության, առողջապահության համար կատարված բյուջետային հատկացումների բացվածքի մանրամասն վերլուծություն, ինչպես նաև կրթության ու առողջապահության ոլորտներից դուրս այլ կոնկրետ ծրագրերի ուսումնասիրություն՝ դրանց շահառուների մասին պատկերացում կազմելու համար: Այս մանրամասների բացակայության պարագայում սեռատարիքային բաշխվածության հիմքում դրվել է ընդհանուր բնակչություն կառուցվածքը: Մյուս կողմից, աշխատանքային գործունեությունից եկամտի սեռատարիքային բաշխվածությունը հիմնվել է աշխատանքի վարձատրություն ստացող զբաղված անհատների ցուցանիշների վրա:

---

¹⁰ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ուղեցույց. Սերունդների տնտեսության չափում և վերլուծություն, ՄԱԿ, 2013 թ.

Վերաբաշխումներ. Վերաբաշխման բաժինը ներկայացնում է բնակչության տարբեր խմբերի միջև ռեսուրսների փոխանցումները, ինչն, ըստ անհրաժեշտության, լրացնում է անհատների կենսափուլի պակասուրդը: Այս բաժինը բաղկացած է փոխանցումներից ու ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումից, որոնցից յուրաքանչյուրը բաժանվում է երկու մասի՝ հանրային ու մասնավոր վերաբաշխումներ: Այս բաժնում հանրային (կամ պետական) փոխանցումների ցուցանիշները որոշ կատեգորիաների մասով (կրթություն, առողջապահություն և այլ բնաիրային) հավասար են կենսափուլի պակասուրդի շրջանակներում հանրային սպառման համապատասխան բաժինների ցուցանիշներին: Կենսաթոշակների մասով հանրային փոխանցումների սեռատարիքային բաշխումը, իր հերթին, համապատասխանում են տարիքային կենսաթոշակ ստացողների սեռի և տարիքի բաշխվածությանը, այն դեպքում, որ Այլ կանխիկ փոխանցումների ցուցանիշի բաշխվածությունը կատարվել է ընդհանուր բնակչության սեռատարիքային բաշխվածությանը համապատասխան: Մյուս կողմից, մասնավոր փոխանցումների հատվածը ներառում է տնային տնտեսությունների ներսում և նրանց միջև փոխանցումները, որոնք սովորաբար հիմնված են տնային տնտեսությունների հետազոտություններից ստացվող տվյալների վրա: Ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների ցուցանիշները վերաբերում են բնակչության տարբեր տարիքային խմբերի միջև այնպիսի ակտիվների վերաբաշխմանը, ինչպիսիք են անշարժ գույքը, խնայողությունները, ներդրումները և ստացված ժառանգությունը: Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներն ըստ տարիքի և սեռի հիմնված են համախմբված բյուջեի հարկերի ու տուրքերի սեռատարիքային բաշխվածության վրա: Մյուս կողմից, մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներում կիրառվում է խառը եկամտից դուրս բերված զուտ կապիտալ եկամուտը՝ հաշվի առնելով զբաղված անհատների սեռատարիքային բաշխվածությունը:

Հայաստանի ԱՓՀ-ի մշակման շրջանակներում պատրաստվել են հետևյալ հիմնական աղյուսակները.

- Ընդհանուր տնտեսության ստանդարտ աղյուսակ (ընդհանուր տնտեսության հոսքեր),
- Մեկ շնչի հաշվով ԱՓՀ աղյուսակներ,
- Ընդհանուր տնտեսության ստանդարտ ԱՓՀ գենդերային աղյուսակներ (արական և իգական),
- Մեկ շնչի հաշվով ԱՓՀ գենդերային աղյուսակներ (արական և իգական):

ԱՓՀ մշակման հիմնական քայլերը Հայաստանում: Հայաստանի ԱՓՀ աղյուսակների մշակումն իրականացվել են հետևյալ փուլերով.

- **Ընդհանուր տնտեսության ագրեգացված ցուցանիշների հաշվարկ (մակրո հսկիչ ցուցիչներ).** հետևյալը հաշվարկելու համար օգտագործվել են ԱՀՀ

տվյալները, որոնց գրեթե բոլոր դեպքերում համապատասխանում են ԱՓՀ փոփոխականների հետ: Այդուամենայնիվ, որոշ ցուցանիշների դեպքում ԱՓՀ ստանդարտ հասկացություններին համապատասխանեցնելու նպատակով որոշ վերահաշվարկներ և ճշգրտումներ են կատարվել: Հայաստանի առաջին ԱՓՀ-ի հիմնական փոփոխականների համար կիրառված մակրո հսկիչ ցուցիչները բերված են Աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1. Հայաստանի ԱՓՀ 2019թ. ազդեցացված կառուցվածք և մակրո հսկիչ ցուցիչներ ընդհանուր տնտեսության ստանդարտ աղյուսակի համար (միլիոն ՀՀ դրամ)

Կենսափուլի պակասուրդ	2,073,860
Սպառում	5,536,543
Հանրային սպառում	822,140
Մասնավոր սպառում	4,714,404
Հանած՝ աշխատանքային գործունեությունից եկամուտ	3,462,683
Աշխատանքի վարձատրություն	2,550,852
Եկամուտ ինքնազբաղվածությունից	911,830
Վերաբաշխումներ	2,073,860
Փոխանցումներ	307,654
Հանրային փոխանցումներ	72,299
Հանրային փոխանցումներ, ներհույքեր	1,355,342
Հանրային փոխանցումներ, արտահույքեր	1,283,043
Մասնավոր փոխանցումներ	235,355
Մասնավոր փոխանցումներ, ներհույքեր	1,989,322
Մասնավոր փոխանցումներ, արտահույքեր	1,753,966
Փոխանցումներ տնային տնտեսությունների միջև	235,355
Փոխանցումներ տնային տնտեսությունների ներսում	0
Ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ	1,766,206
Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ	-403,573
Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ	2,169,779

Աղբյուրը՝ Հայաստանի ԱՓՀ

- Տարիքային բաշխման բնութագրերի (բնութագրերի) մշակում ԱՓՀ յուրաքանչյուր բաղադրիչի համար՝ առանձին յուրաքանչյուր տարիքի համար (0-90)
- Մեկ շնչի հաշվով տարիքային բնութագրերի մշակում՝ ըստ յուրաքանչյուր միատարիք բնակչության թվի
- Համահարթեցման գործիքի կիրառում, ըստ անհրաժեշտության. Կիրառվել է Ֆրիդմանի Սուպերհարթեցնող գործիքը «R» ծրագրի ներքո, ըստ անհրաժեշտության, ԱՓՀ ստանդարտ աղյուսակների արդյունքները

համահարթեցնելու համար: Համահարթեցումն իրականացվել է նախ մեկ շնչի հաշվով ցուցանիշների համար:

- **Ագրեգացված ցուցանիշների վերանայում և վերագնահատում՝ համահարթեցված տվյալների օգտագործմամբ.** այս փուլում համահարթեցված մեկ շնչի հաշվով ցուցանիշների արժեքները բազմապատկվում են բնակչության մեծությամբ՝ յուրաքանչյուր տարիքային խմբում, ագրեգացված արժեքներն ըստ տարիքի վերանայելու և վերագնահատելու համար: Ավելին, ճշգրտումներ են կատարվել տարիքային բնութագրերը ԱՀՀ-ից բխեցված մակրո հսկիչ արժեքների հետ ներդաշնակեցնելու համար:

Երկրորդ փուլում, որը ենթադրում է ընդհանուր և մեկ շնչի հաշվով աղյուսակների մշակում ըստ սեռային բաշխվածության, գործողությունների հերթականությունը մի փոքր տարբերվում է առաջին փուլի գործողություններից: Այն ենթադրում է հետևյալ քայլերը.

- **Ընդհանուր տնտեսության տարիքային բնութագրի սեռային բաշխվածության մշակում.** դա մշակվել է ընդհանուր տնտեսության տարիքային բնութագրերի արժեքների, ինչպես նաև ըստ սեռերի պաշտոնական վիճակագրական տվյալների օգտագործմամբ, որի միջոցով որոշված տարիքային խմբերում հաշվարկվել են արական ու իգական սեռերի համամասնությունները: Հաշվարկված համամասնությունն այնուհետև կիրառվել է ընդհանուր տնտեսության տարիքային բնութագրերի նկատմամբ, ինչի արդյունքում բխեցվել են ընդհանուր տնտեսության սեռատարիքային բնութագրերը:
- **Յուրաքանչյուր ԱՓՀ բաժնի ագրեգացված գումարների (մակրո հսկիչ ցուցիչների) հաշվարկ՝ ըստ տարիքի և սեռի.** դա ստացվել է գենդերային աղյուսակների յուրաքանչյուր բաժնի տարիքային բաշխվածության արդյունքում ստացված արժեքների հանրագումարի հաշվարկից:
- **Տարիքային բնութագրերի և ագրեգացված արժեքների վերանայում և վերագնահատում բոլոր աղյուսակներում՝ գենդերային աղյուսակները ստանալուց և, ըստ անհրաժեշտության, համահարթեցնելուց հետո:**

Հիմնական տվյալների աղբյուրները. Հայաստանի ԱՓՀ աղյուսակները մշակվել են պաշտոնական վիճակագրության ու վարչական տվյալների աղբյուրների համադրմամբ: Ագրեգացված ցուցանիշների (մակրո հսկիչ ցուցիչներ) մասով, օգտագործվել են Արմստատի տրամադրած Ազգային հաշիվների համակարգի տվյալները: Սեռատարիքային բաշխվածության մասով օգտագործվել են պաշտոնական տվյալների լրացուցիչ աղբյուրներ.

- **Արմստատի տվյալներ (առկա կամ ըստ հարցման).** սա ներառում է այնպիսի աղբյուրների տվյալներ, ինչպիսիք են տնային տնտեսությունների

կենսամակարդակի ամբողջացված հետազոտությունը, տարբեր կրթական մակարդակում սովորողների թվի տվյալները, առողջապահական ծառայություններից օգտվողների տվյալներն և այլն:

- **ՀՀ կառավարության այլ մարմինների տվյալները (առկա կամ ըստ հարցման).** դա ներառում է Պետական եկամուտների կոմիտեից՝ աշխատանքային գործունեությունից ստացված տվյալները, Ֆինանսների նախարարությունից ու համանման աղբյուրներից վերցված տվյալները:

Բայցևայնպես, Հայաստանի ԱՓՀ աղյուսակների մշակման ընթացքում օգտագործված տվյալներն ունեցել են որոշակի բացեր և խնդիրներ, որոնք կարելի է խմբավորել ըստ հետևյալ չորս կատեգորիաների.

- **անհրաժեշտ տվյալների բացակայություն.** Հայաստանի ԱՓՀ աղյուսակների մշակման ընթացքում պարզվել է որ մի շարք կարևորագույն մասեր կամ բացակայում են կամ հասանելի չեն, օրինակ, արտադպրոցական կրթության ոլորտում ներգրավված երեխաների թիվը.
- **անհրաժեշտ տվյալների սեռային և տարիքային բացվածքի բացակայություն.** որոշ տվյալներում բացակայում է սեռատարիքային բացվածքը, ինչը շատ կարևոր է ԱՓՀ աղյուսակները ստանալու համար.
- **անհրաժեշտ տվյալների տարիքային կամ սեռային բացվածքի բացակայություն.** որոշ տվյալներ ներկայացված են կա՛մ տարիքային, կա՛մ սեռային բացվածքով, մինչդեռ երկուսն էլ անհրաժեշտ են համապատասխան աղյուսակները ստանալու համար.
- **տվյալների միատարիք կառուցվածքի բացակայություն.** որոշ տվյալներ ներկայացված են տարիքային խմբավորումներով, մինչդեռ անհրաժեշտ է միատարիք բացվածք:

Տվյալների վերոնշյալ թերություններն ու խնդիրները պետք է հասցեագրել՝ Հայաստանի ԱՓՀ աղյուսակները կատարելագործելու ու լրացնելու նպատակով: Բացի տվյալների թերությունների ու խնդիրների ընդհանուր նկարագրությունից՝ զեկույցի յուրաքանչյուր բաժնում ընդհանուր ներկայացվում են, թե տվյալներն ինչպես պետք է բարելավել անհրաժեշտ տվյալների ստացմանն կամ ընդլայնման նպատակով:

---

3. Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ արդյունքները

1. Կենսափուլի հաշիվ

1.1 Աշխատանքային գործունեությունից եկամուտ

Աշխատանքային գործունեությունից եկամուտն աշխատանքի դիմաց ստացված հասույթի արժեքի հաշվարկն է: ԱՓՀ-ում աշխատանքային գործունեությունից եկամուտը կազմված է աշխատանքի վարձատրությունից (վարձու աշխատողների աշխատավարձ, այդ թվում՝ վարձու աշխատողների սոցիալական ապահովության համար վճարումները) և ինքնազբաղվածությունից ստացված եկամտից:

Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ-ում աշխատանքի վարձատրության մակրո հսկիչ ցուցիչները հաշվարկվել են 2,550.9 միլիարդ ՀՀ դրամ, իսկ ինքնազբաղվածությունից եկամուտը՝ 911.8 միլիարդ ՀՀ դրամ: Ինչպես առաջարկվում է ԱՓՀ մեթոդաբանությամբ¹¹, այս ցուցիչները հաշվարկվում են ԱՀՀ ցուցիչների հիման վրա՝ գումարած աշխատանքային գործունեությունից եկամուտների մասով ճշգրտված հարկերը և հանած այլ արտադրության համար սուբսիդիաները:

Ճշգրտման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ԱՀՀ ցուցիչների և ԱՓՀ ցուցիչների տարբերությամբ: ԱՓՀ-ում հիմնական եկամուտը բաղկացած է աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամտից, կապիտալ եկամտից ու գույքից ստացվող եկամտից: ԱՀՀ-ում հիմնական եկամուտը կազմված է վարձու աշխատողների վարձատրությունից, ընթացիկ հավելյալ եկամտից, խառը եկամտից, գույքից ստացվող եկամտից և ապրանքների ու արտադրության հարկերից՝ հանած սուբսիդիաները: Այսպիսով, հարկերը, որոնք առանձին են ներկայացված ԱՀՀ-ում, պետք է ԱՓՀ-ում բաժանվեն 3 բաղադրիչի՝ համապատասխանաբար վերագրվելով աշխատանքից ստացվող եկամտին, կապիտալ եկամտին կամ սպառմանը: Ապրանքների մասով հարկերն ընկնում են սպառման տակ, իսկ այլ արտադրության մասով հարկերը բաշխվում են աշխատանքային գործունեությունից ստացվող և կապիտալ եկամտի միջև: Աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամուտը և կապիտալ եկամուտը ԱՓՀ-ում ճշգրտվում են դեպի վեր՝ արժեքորոշելով աշխատանքային գործունեությունից ստացվող ու կապիտալ եկամուտը նախքան հարկերը գնահատելը՝ հանած արտադրության համար սուբսիդիաները: Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված է հարկերի բաշխվածությունը՝ հանած արտադրության մասով սուբսիդիաները Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ-ի համար:

---

¹¹ ՓԱՀ Ուղեցույց: <https://www.ntaccounts.org/web/nta/show/Methodology>

Աղյուսակ 2. Հարկերի բաշխվածությունը՝ հանած արտադրության մասով սուբսիդիաները ԱՀՀ-ից, Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ-ում աշխատանքային գործունեությունից ստացվող և կապիտալ եկամուտների նկատմամբ

		Արժեք, միլիոն ՀՀ դրամ	Տեղաբաշխման մասնաբաժիններ	Տեղաբաշխման մասնաբաժինների հաշվարկ՝ ԱՀՀ արժեքների հիման վրա
Հարկեր՝ հանած արտադրության մասով սուբսիդիաներ (ԱՀՀ-ից, Հայաստան 2019 թ.)		93 964	100%	
Աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամտի մասով	Մասնաբաժին, վարձու աշխատողների վարձատրություն	39 406	42%	Վարձու աշխատողների վարձատրություն/ (վարձու աշխատողների վարձատրություն + համախառն ընթացիկ եկամուտներ, կորպորացիաներ և ՏՏՀՀ-ներ + համախառն խառը եկամուտ)
	Մասնաբաժին, եկամուտ ինքնազբաղվածությունից	14 086	15%	Համախառն խառը եկամտի երկու երրորդը/ (վարձու աշխատողների վարձատրություն + համախառն ընթացիկ եկամուտ, կորպորացիաներ և ՏՏՀՀ-ներ + համախառն խառը եկամուտ)
Կապիտալ եկամտի մասով	Կապիտալ բաժնեմաս, կորպորացիաներ և ՏՏՀՀ-եր	33 429	36%	Համախառն ընթացիկ եկամուտ, կորպորացիաներ և ՏՏՀՀ-ներ)/(վարձու աշխատողների վարձատրություն + համախառն ընթացիկ

				եկամուտ, կորպորացիաներ և ՏՏՇՉՀ-ներ + համախառն խառը եկամուտ
	Կապիտալ բաժնեմաս, խառը եկամուտ	7 043	7%	(1/3 համախառն խառը եկամուտ)/ (վարձու աշխատողների վարձատրություն + համախառն ընթացիկ եկամուտ, կորպորացիաներ և ՏՏՇՉՀ-ներ + համախառն խառը եկամուտ)

Աղբյուրը՝ հեղինակների հաշվարկները՝ Հայաստանի 2019 թ. ԱՀՀ տվյալների և ԱՓՀ ուղեցույցի առաջարկությունների հիման վրա:

Այսպիսով, մակրո հսկիչ ցուցիչները Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ-ում.

- Աշխատանքի վարձատրությունը = 2,186,950 միլիոն ՀՀ դրամ (վարձու աշխատողների փոխհատուցում ԱՀՀ-ից) + 39,406 միլիոն ՀՀ դրամ (հարկերի համապատասխան մաս)
- Ինքնազբաղվածությունից եկամուտը = 897,744 միլիոն ՀՀ դրամ (ԱՀՀ համախառն խառը եկամտի երկու երրորդը) + 14,086 միլիոն ՀՀ դրամ (հարկերի համապատասխան մաս):

Աշխատանքային գործունեությունից եկամտի մասով տարիքային բնութագրերը հիմնված են Հայաստանի Հանրապետության Պետական եկամուտների կոմիտեից (ՊԵԿ) վերցված տվյալների վրա: ՊԵԿ-ը տվյալները տրամադրել է ըստ միատարիք խմբերի (14-90) աշխատողների ընդհանուր աշխատավարձի և ինքնազբաղված բնակչության ընդհանուր եկամտի: Այս տվյալների կառուցվածքն օգտագործվում է մակրո հսկիչ ցուցիչներն ըստ տարիքի բաշխելու համար: Հարկ է նկատել, որ նույնիսկ եթե այս տեղեկատվությունը բավականին ճշգրիտ ու մանրամասնված է, այն ներկայացնում է ընդամենը գրանցված զբաղվածությունն ու գրանցված եկամուտը: Իդեալական կլինի, եթե այս կառուցվածքը ներկայացնի երկրում աշխատանքային գործունեությունից ստացված ամբողջ եկամուտը (ներառյալ չգրանցվածն ու թաքցվածը): Արմատատը՝ տնային տնտեսությունների կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտությամբ (ՏՏԿԱՀ) տվյալներ է հավաքում

ընդհանուր եկամտի վերաբերյալ, սակայն հետազոտությունն ունի մանրամասների ու ընտրանքի մեծության հետ կապված սահմանափակումներ:

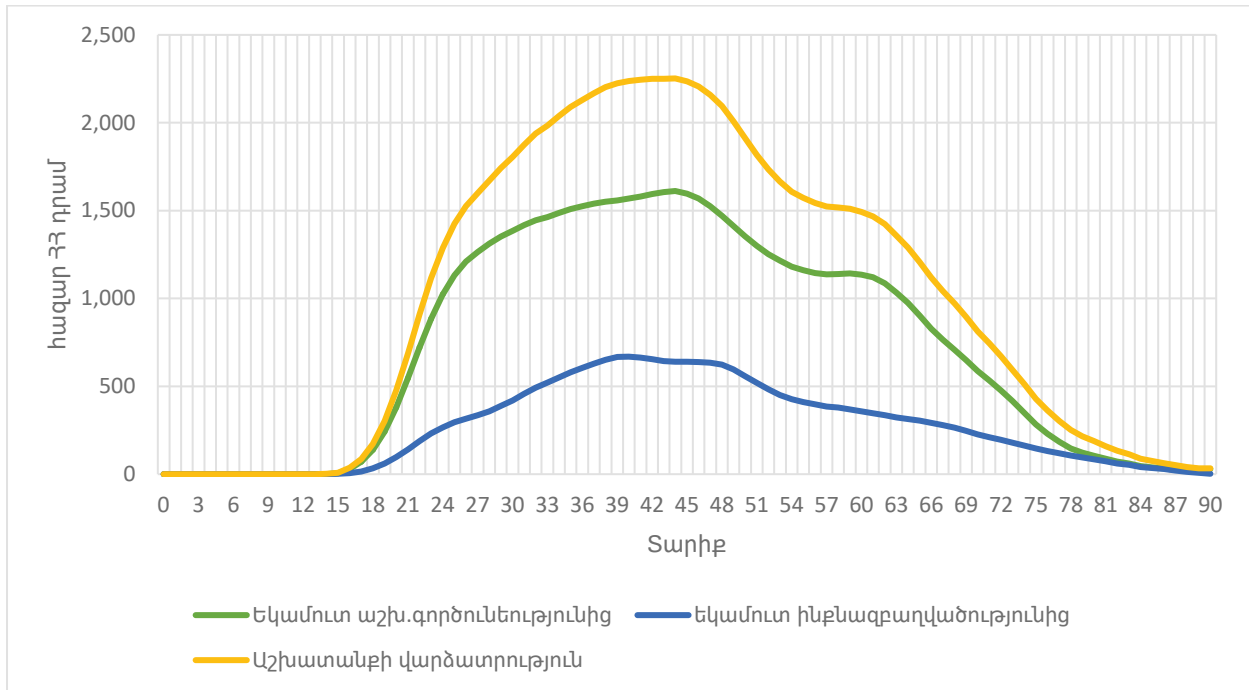
Այս երկու աղբյուրները պետք է հանգամանորեն դիտարկել՝ ապագայում ԱՓՀ-ը կազմելիս լավագույն աղբյուրն ընտրելու համար: 2019 թվականին օգտագործվել է աշխատանքային գործունեությունից եկամտի ՊԵԿ համակարգը: Երկու շարքերն էլ (վարձու աշխատողների աշխատավարձեր և եկամուտ ինքնազբաղվածությունից) համահարթեցվել են մեկ շնչի հաշվով արժեքներով՝ կիրառելով նախընտրելի համահարթեցման մեթոդը, այն է՝ Ֆրիդմանի Սուպերհարթեցուցիչը R ծրագրում (ինչպես և առաջարկված է ԱՓՀ ուղեցույցում): Ավելին, համահարթեցումը է կատարվել առանձին՝ տղամարդկանց և կանանց համար:

Աշխատանքային գործունեությունից եկամտի ցուցիչների մասով գենդերային բաշխումը հիմնված է եղել ՊԵԿ-ի նույն տվյալների վրա, որն ապահովել է աշխատավարձերի և ինքնազբաղվածությունից եկամտի բացվածք՝ ըստ սեռերի: Յուրաքանչյուր միատարիք բնութագրի ցուցիչ բաժանվել է տղամարդկանց և կանանց միջև՝ ըստ այդ տարիքային կազմի համար ընդհանուր աշխատավարձի կազմում (կամ ինքնազբաղվածությունից ստացված եկամտի կազմում) նրանց աշխատավարձի (կամ ինքնազբաղվածությունից ստացված եկամտի) մասնաբաժնի: Տղամարդկանց և կանանց մակրո հսկիչ ցուցիչը ստացվել է որպես բոլոր տարիքային խմբերի (14-90) աշխատավարձերի (կամ ինքնազբաղվածությունից եկամտի) հանրագումար:

Տվյալները.

Աշխատանքային գործունեությունից եկամտի տարիքային բաշխվածության համաձայն՝ Հայաստանում միջին աշխատավարձի պիկը 43-44 տարեկանների շրջանում է (մեկ շնչի հաշվով 1.6 միլիոն ՀՀ դրամից մի փոքր ավել), իսկ ինքնազբաղվածությունից եկամտի պիկը՝ 39-40 տարեկանների շրջանում (մեկ շնչի հաշվով ~670 հազար ՀՀ դրամ), (Գծապատկեր 1): Աշխատանքային գործունեությունից ընդհանուր եկամտի (ինքնազբաղվածությունից ստացվող եկամուտ գումարած աշխատավարձ) պիկը Հայաստանում 42-44 տարեկանների շրջանում է (մեկ շնչի հաշվով 2.25 միլիոն ՀՀ դրամ): Աշխատանքային գործունեությունից ընդհանուր եկամտի (աշխատանքի վարձատրություն՝ գումարած եկամուտ ինքնազբաղվածությունից) պիկը Հայաստանում 42-44 տարեկանների շրջանում է: Հետաքրքիր է, որ 48-60 տարեկանների շրջանում աշխատանքային գործունեությունից եկամուտը նկատելի թրեմդից ցածր է, ինչը համապատասխանում է 20-ից 30 տարեկան բնակչության ցուցանիշին 1990-ականների սկզբին, երբ փլուզվեց Խորհրդային համակարգը: Բնակչության այս համակազմը, թերևս, ավելի շատ է տուժել այս փոփոխությունից, քանի որ իրենք կրթություն էին ստացել Խորհրդային համակարգում և դժվարանում էին մասնագիտական զարգացում ունենալ նոր իրողությունների պայմաններում: Սա հատկապես նկատելի է տղամարդկանց շրջանում (Գծապատկեր 3):

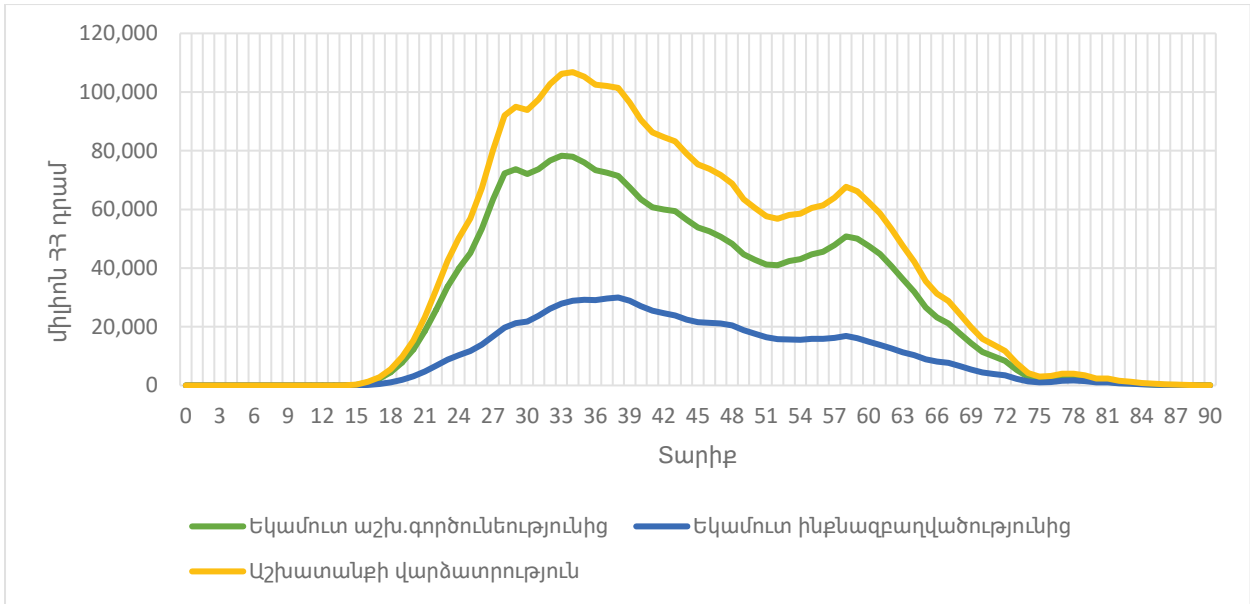
Գծապատկեր 1. Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ-ը. աշխատանքային գործունեությունից եկամուտն՝ ըստ տարիքի. Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ

Աղբյուրը՝ 2019թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Հաշվի առնելով Հայաստանի բնակչության՝ ըստ տարիքի կառուցվածքը, 42-44 տարեկան բնակչությունը չի հանդիսանում տնտեսությունում աշխատանքային գործունեությունից ստացվող ընդհանուր եկամտի ձևավորմանը նպաստող հիմնական խումբը, նույնիսկ եթե նրանք ունեն մեկ շնչի հաշվով ամենամեծ եկամուտը: Ընդհանուր տնտեսությունում աշխատանքային գործունեությունից եկամտի ձևավորմանը ամենամեծ նպաստն է բերում 33-35 տարեկան բնակչությունը: Չնայած 43-44 տարեկանների աշխատանքային գործունեությունից միջին եկամուտը 11.9% տոկոսով ավելի է, քան 33-34 տարեկանների շրջանում՝ Հայաստանում 2019 թվականին 43-44 տարեկան բնակիչների թիվը 32% տոկոսով զիջել է 33-34 տարեկանների թվին:

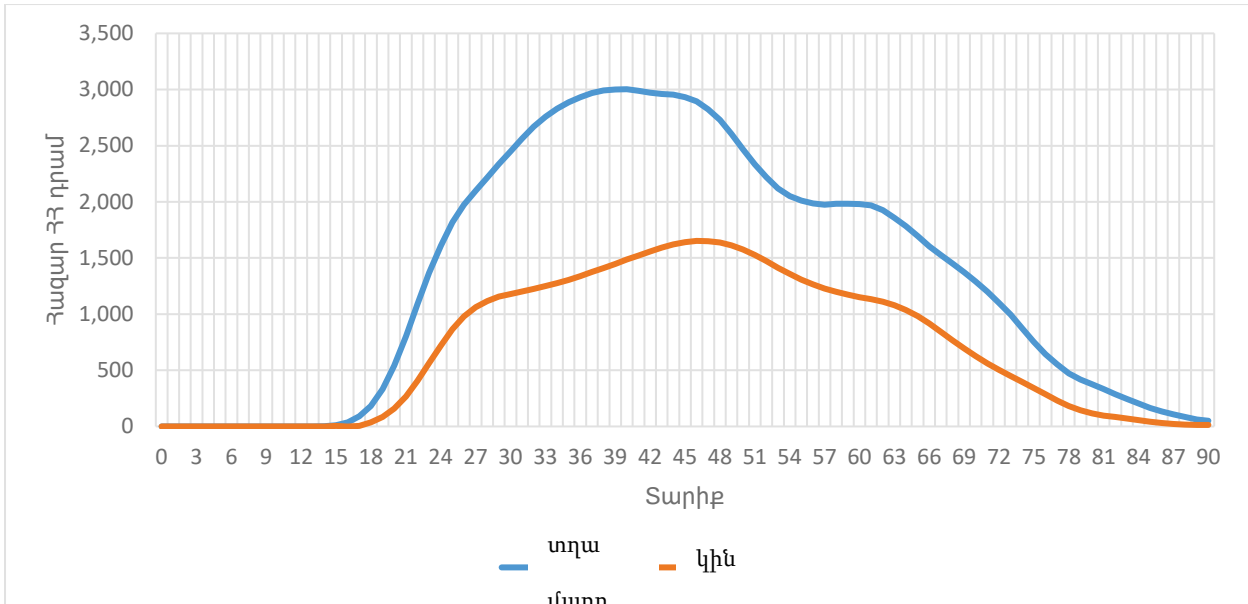
Գծապատկեր 2. 2019թ. Հայաստանի ԱՓՀ. աշխատանքային գործունեությունից եկամուտն ըստ տարիքի. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր

Աղբյուրը՝ 2019թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Աշխատանքային գործունեությունից մեկ շնչի հաշվով ստացող եկամուտն՝ ըստ տարիքի ու սեռի, տարբեր զարգացումներ է ունեցել: Թեև տղամարդկանց շրջանում աշխատանքային գործունեությունից ստացվող միջին եկամուտն ավելի բարձր է, քան կանանց պարագայում, աշխատանքային գործունեությունից տղամարդկանց եկամտի պիկը 39-40 տարեկանում է, իսկ կանանց պարագայում՝ մի փոքր ավելի ուշ (46-47 տարեկան): Տղամարդկանց և կանանց՝ աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամտի տարբերությունները բազմաթիվ պատճառներ ունեն, ինչպիսիք են՝ աշխատանքային շուկայում մասնակցության տարբեր մակարդակները, արտադրողականության ու զբաղվածության տարբերությունները տնտեսության տարբեր ոլորտներում, ինչպես նաև հնարավոր գենդերային անհավասարությունները: Այս գործոններից յուրաքանչյուրի մասը աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամտի ձևավորման հարցում տարբեր երկրներում ու տարածաշրջաններում տարբեր է և լրացուցիչ հետազոտություն է պահանջում:

Գծապատկեր 3. Հայաստանի ԱՓՀ. աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամուտն՝ ըստ տարիքի: Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

1.2 Սպառում

ԱՓՀ-ում սպառումը շատ նման է ԱՀՀ-ում սահմանված և տնօրինելի եկամտի հաշիվների օգտագործման շրջանակներում ներկայացվող սպառմանը: ԱՓՀ-ում սպառումը կազմված է երկու բաղադրիչից՝ հանրային և մասնավոր սպառում: ԱՓՀ-ում ընդհանուր հանրային սպառումը համապատասխանում է պետական ծախսերի վերջնական սպառմանը, իսկ մասնավոր սպառումը վերաբերում է ԱՀՀ-ում մյուս ինստիտուցիոնալ ոլորտների վերջնական սպառմանը:

ԱՓՀ-ում մասնավոր սպառման հաշվարկը ստանալու համար՝ ԱՀՀ-ում տնային տնտեսությունների ու ՏՏՀՀ ոլորտների վերջնական սպառման ծախսերում հաշվի չեն առնվում ապրանքատեսակների հարկերը՝ հանած սուբսիդիաները: ԱՀՀ-ում ապրանքատեսակների հարկերն ամբողջությամբ բաշխվում են սպառման կազմում, քանի որ դրանք ամբողջությամբ վճարվում են սպառողների կողմից: Այսպիսով, մենք ԱՀՀ-ից սպառումը ճշգրտում ենք՝ ըստ հարկերի, հանած սուբսիդիաներ, և ստանում ենք մասնավոր սպառումը ԱՓՀ-ում:

ԱՓՀ-ում հանրային ու մասնավոր սպառումը բաժանվում է երեք խմբի՝ կրթություն, առողջություն և այլ: Սպառման տեսակների կազմն՝ ըստ բաղադրիչների մանրամասնված է ստորև:

1.2.1 Հանրային սպառում

Տնտեսագիտության մեջ **հանրային սպառումն** իրենից ներկայացնում է հիմնականում հարկերի միջոցով ձևավորվող բյուջետային միջոցների հաշվին բնակչությանը տրամադրվող ապրանքների և ծառայությունների արժեքը: Հանրային սպառումը, լայն

իմաստով, ուղղված է հասարակության ինչպես անհատական, այնպես էլ հավաքական կարիքների բավարարմանը: Ըստ էության, ծառայությունները հաճախ մասնակի համընկնում են, օրինակ՝ անհատապես սպառվող ծառայությունների և հավաքական կերպով սպառվող ծառայությունների տարանջատվածության աստիճանը հաճախ հստակ չէ: Օրինակ, կրթական ծառայությունները, թեև հիմնականում նախատեսված են անհատ սովորողի ուսումնառության համար, նաև նպաստում են հասարակության ընդհանուր գրագիտությանն ու տնտեսական զարգացմանը: Նույն կերպ, հանրային տրանսպորտը, որն ընդհանուր օգտագործմանն է ծառայում, զուգահեռաբար նաև կարող է ծառայել անհատական ուղևորությունների և մարդկանց մեծ խմբերի հավաքական տեղաշարժի նպատակով: Այդուհանդերձ, մեր հաշվարկներում ճշգրտություն ապահովելու նպատակով մենք պետության կողմից տրամադրվող կրթական ու առողջապահական ծառայությունները հաշվի ենք առնում որպես անհատական սպառում, իսկ այլ՝ ոչ առողջապահական ու կրթական ծառայությունները, որպես հավաքական սպառում (այս վերջին բաղադրիչը ներառում է հանրային ծառայությունները, ինչպիսիք են՝ ենթակառուցվածքները, երկրի պաշտպանությունն ու հանրության անվտանգությունը և մշակութային և առողջարարական գործունեությունը և այլն): Ինչպես նշվել է, ԱՓՀ-ը հանրային սպառումը բաժանում է երեք բաղադրիչի՝ կրթության սպառում, առողջապահության սպառում և այլ հանրային սպառում:

Հայաստանի ԱՓՀ-ում Ընդհանուր հանրային սպառման մակրո հսկիչ ցուցիչը համարժեք է պետական կառավարման մարմինների վերջնական սպառման մասով ծախսին «ՀՆԱ-ն՝ ըստ ծախսերի» տողում (ԱՀՀ, Հայաստան, 2019 թ.), որը գնահատվում է 822.1 միլիարդ ՀՀ դրամ: Ըստ Արմստատի տրամադրած մանրամասների՝ կրթությանը հատկացվում է 141.4 միլիարդ ՀՀ դրամ, առողջապահությանը՝ 137.5 միլիարդ ՀՀ դրամ, իսկ այլ՝ ոչ կրթական և ոչ առողջապահական սպառմանը՝ մնացած 543.2 ՀՀ դրամը:

Կրթության մասով հանրային սպառման և առողջապահության մասով հանրային սպառման տարիքային բնութագրերը հիմնված են հանրային ծախսերի մանրամասն բաշխման վրա՝ ըստ համախմբված պետական բյուջեի ծախսերով նախատեսված առանձին ծրագրերի ու ենթածրագրերի՝ դրանց ֆունկցիոնալ դասակարգմանը համապատասխան (կրթության և առողջապահության մասով): Հաշվարկվում է յուրաքանչյուր ծրագրի և/կամ ենթածրագրի մասն ընդհանուր ծախսային կազմում (կրթության և առողջապահության համար առանձին), այնուհետև յուրաքանչյուր ծրագրի կամ ենթածրագրի ծախսը բաշխվում է ըստ տարիքային բնութագրերի՝ հիմք ընդունելով ծրագրի շահառուների տարիքային բաշխվածությունը (եթե առկա է) կամ շահառուների համակազմի կառուցվածքը՝ համապատասխան տարիքային խմբում կամ ընդհանուր բնակչության կազմում: Այսպիսով, օրինակ, հիմնական կրթության ծրագրերի (2019թ. կազմել է կրթության ոլորտի ընդհանուր ծախսերի 28.15%-ը) հիմնական շահառուների մասով ծախսերը բաշխվել են պետական դպրոցներում սովորողների թվի պաշտոնական

վիճակագրության հիման վրա՝ ըստ առանձին տարիքային բնութագրերի (5-9 դասարանների աշակերտներ կամ 10-19 տարեկաններ): Այն դեպքերում, երբ փաստացի շահառուների՝ ըստ տարիքի կազմն առկա չէ, ապա տարիքային բնութագրերը ստանալու համար օգտագործվում է ընդհանուր բնակչության կազմը: Այսպիսով, օրինակ, *ազատագրկման վայրերում բանտարկյալներին դեղամիջոցների տրամադրում* ծախսային տողը 14-80 տարեկանների համար բաշխվել է ՀՀ ընդհանուր բնակչության կառուցվածքի հիման վրա, քանի որ ավելի ճշգրիտ տվյալներ առկա չեն եղել:

3-րդ և 4-րդ աղյուսակներում ներկայացված է տարիքային բնութագրերի ընդհանուր տրամաբանությունն ու բաշխվածությունը՝ կրթության ու առողջապահության ոլորտում հանրային սպառման մասով: Ըստ ենթաձրագրերի բաշխվածության մանրամասները բերված են Հավելված 1-ում:

Աղյուսակ 3. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումը կրթության ոլորտում՝ ըստ տարիքային խմբերի. Ընդհանուր փնտրության հոսքերը

Համախմբված բյուջե. Կրթության ոլորտի ծախսերը	Մասնաբաժինն ընդհանուր ծախսերի կազմում	Ընդհանուր բյուջետային ծախսերի կազմում յուրաքանչյուր տարիքի վրա կատարվող ծախսերի համամասնությունը, տոկոսային կետ			
		0-5	6-17	18-23	24-90
Նախադպրոցական կրթություն (մսուր մանկապարտեզ, 2-3 տարեկաններ, նախադպրոցական մակարդակ՝ 3-6 տարեկաններ)	12.69%	11.98%	0.71%	0.00%	0.00%
Հանրակրթության տարրական մակարդակ (1-4-րդ դասարաններ)	19.40%	0.00%	19.40%	0.00%	0.00%
Հանրակրթության հիմնական մակարդակ (5-9-րդ դասարաններ)	28.15%	0.00%	28.14%	0.01%	0.00%
Հանրակրթության միջնակարգ մակարդակ (10-12-րդ դասարաններ)	10.28%	0.00%	9.74%	0.54%	0.00%
Նախնական մասնագիտական և միջին մասնագիտական կրթություն	6.21%	0.00%	4.47%	1.40%	0.34%
Բարձրագույն կրթություն	6.61%	0.00%	0.17%	5.44%	1.01%
Արտադպրոցական կրթություն	7.45%	0.00%	7.39%	0.06%	0.00%
Լրացուցիչ կրթություն	0.64%	0.00%	0.00%	0.04%	0.60%
Կրթության օժանդակ ծառայություններ	7.85%	0.79%	6.35%	0.50%	0.22%
Կրթություն, այլ	0.72%	0.06%	0.11%	0.05%	0.50%
Ընդհանուր բյուջետային ծախսերի համամասնությունը տարիքային խմբի համար		12.83%	76.47%	8.03%	2.67%

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Աղբյուր 4. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումն առողջապահության մասով՝ ըստ տարիքային խմբերի. ընդհանուր տնտեսության հոսքերը

Համախմբված բյուջե. Առողջապահություն, ծախս	Մասնաբաժինն առողջապահության ոլորտի ընդհանուր ծախսերի կազմում	Ընդհանուր բյուջետային ծախսերի կազմում յուրաքանչյուր տարիքի վրա կատարվող ծախսերի համամասնությունը, տոկոսային կետ			
		0	1-17	18-63	64-90
Բժշկական ապրանքներ, սարքեր և սարքավորումներ	3.78%	0.04%	0.70%	2.56%	0.49%
Ամբուլատոր ծառայություններ	34.50%	4.47%	3.94%	21.33%	4.76%
Հիվանդանոցային ծառայություններ	53.38%	1.20%	11.75%	25.28%	15.14%
Հանրային առողջապահական ծառայություններ	3.54%	0.04%	0.80%	2.24%	0.47%
Առողջապահություն, այլ	4.80%	0.06%	1.08%	3.03%	0.63%
Ընդհանուր բյուջետային ծախսերի համամասնությունը տարիքային խմբի համար		5.82%	18.26%	54.43%	21.49%

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Հարկ է նկատել, որ հանրային առողջապահական և կրթական ծրագրերի շահառուների բացվածքի վերաբերյալ տվյալների ավելի լավ աղբյուրները կբարձրացնեն այս տվյալների տարիքային վերաբաշխման ճշգրտությունը:

Մասնավորապես, հետագայում կարելի է բարելավել տվյալների հետևյալ աղբյուրները.

- **Լրացուցիչ կրթություն**, որը վերաբերում է հիմնականում պետական ծառայողների վերապատրաստմանը: Դա, թերևս, կարելի է բաշխել ըստ վերապատրաստումներին մասնակցող պետական աշխատողների տարիքի:
- **Արտադպրոցական կրթություն**, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 6-21 տարեկան անձանց միջև: Ավելի հստակ կլինի ծախսերը բաշխել ըստ հիշատակված գործընթացներին մասնակցող երեխաների տարիքային կազմի (թիվ):

- **Ավելի մանրամասնված տարիքային կազմ՝ առողջապահական ծախսերի և, հատկապես, պոլիկլինիկաներում ընդհանուր բնույթի բժշկական ծառայությունների մասով:** Բոլոր առողջապահական ծրագրերի ու ենթածրագրերի շահառուների՝ ըստ առանձին տարիքի ճշգրիտ կազմը կբարելավվի տարիքային վերաբաշխման ճշգրտությունը: Ներկայումս բուժառուների, հիվանդությունների կամ շահառուների կազմի բացվածք առկա է միայն խոշոր տարիքային խմբերով (օրինակ՝ 0-14, 15-49, 50+). այսպիսով, առկա տարիքային խմբերում՝ ըստ առանձին տարիքների տարիքային բաշխվածությունը կատարվել է ընդհանուր բնակչության կազմի կիրառմամբ: Չկա տեղեկատվություն ընդհանուր բնույթի բժշկական ծառայություններն՝ ըստ տարիքի ու սեռի բաշխելու համար, այսպիսով՝ ներկայումս դա կատարվում է բնակչության կազմի համամասնությամբ:
- **Անհրաժեշտ է տարանջատել նորածինների (0 տարեկան) համար կատարվող առողջապահական ծախսերը:** Տվյալների ներկայիս աղբյուրները թույլ չեն տալիս տարանջատել նորածինների համար հատկացվող ծախսերն այլ երեխաների ծախսերից, և այդ ծախսը գնահատվել է այլ երկրների մոդելների կիրառմամբ:
- **Այլ հանրային ծախսերի (առնվազն խոշոր բաղադրիչներով) բաշխման սեռատարիքային կազմի մանրամասները կարող են նպաստել ճշգրտության բարելավմանը:**

Հանրային սպառման (կրթությունից և առողջապահությունից բացի) երրորդ բաղադրիչի տարիքային բաշխվածությունը կատարվել է համամասնորեն՝ մեկ շնչի հաշվով ցուցանիշների մասով, քանի որ այս ծախսերը հիմնականում վերաբերում են հավաքական ծախսերին:

Հանրային սպառման բաղադրիչների գենդերային բաշխման հիմքում ընկած են նույն տվյալների աղբյուրները, որոնք ունեն ըստ սեռի բացվածք: Յուրաքանչյուր մեկ տարիքային բնութագրի ցուցիչը բաժանվում է տղամարդկանց և կանանց միջև: Տղամարդկանց և կանանց մակրո հսկիչ ցուցիչները ստացվել են որպես տարիքային բնութագրերի հանրագումար (0-90):

Տվյալներ.

Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի ԱՓՀ տվյալների համաձայն, պետությունն ավելի շատ է ծախսում երիտասարդ տարիքի բնակչության վրա, ինչը հիմնականում պայմանավորված է կրթության վրա կատարվող ծախսերի հանգամանքով: Հանրակրթությունը Հայաստանում ֆինանսավորվում է պետության միջոցների հաշվին: Կրթության համար կատարվող ծախսերի մակարդակն ամենաբարձրն է 11-16 տարիքի անձանց շրջանում, որը մոտավորապես կազմում է 250 հազար ՀՀ դրամ մեկ շնչի հաշվով, մինչդեռ տարրական դպրոցում (6-10) մեկ շնչի հաշվով միջին ծախսը կազմում է մոտավորապես 200 հազար ՀՀ դրամ: Կրթության ոլորտում պետության ծախսը զգալիորեն նվազում է 16

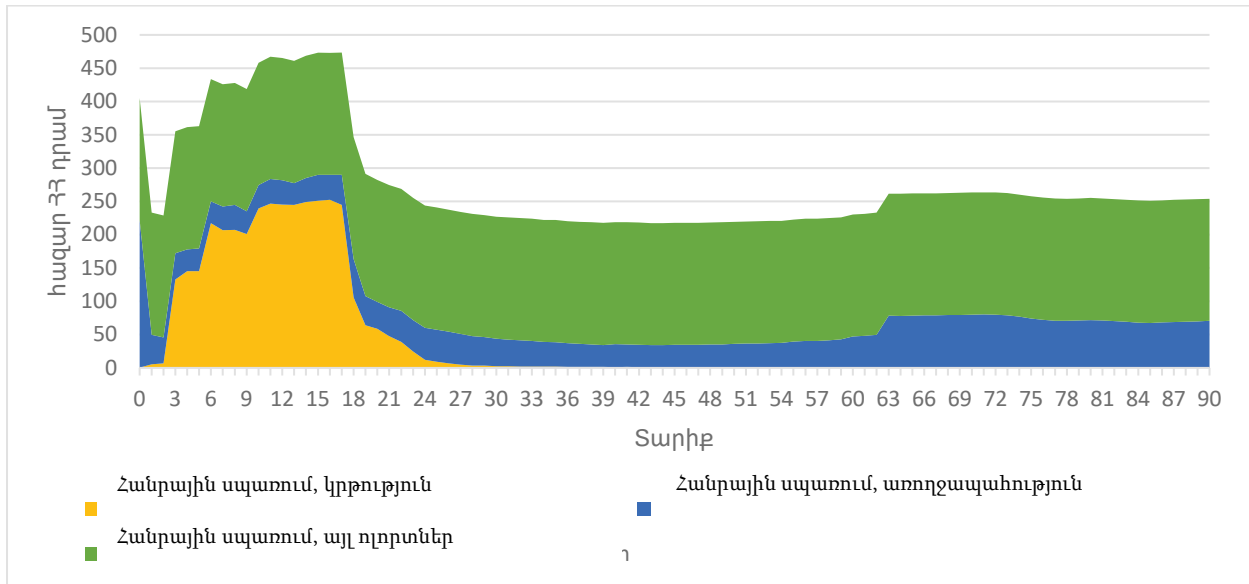

տարեկանից հետո: Տեսանելի է, որ հանրային կրթության ոլորտում ծախսը գրեթե հավասար է 10-16 տարեկանների մասով, ինչը թերևս տրամաբանական չէ: Ակնկալվում է, որ ավելի շատ ծախս է անհրաժեշտ լինելու հանրակրթության ավագ դասարաններում, քան միջին օղակում (օր.՝ ավելի շատ սարքավորումներ, ավելի շատ լաբորատորիաներ, ավելի լավ պատրաստված ուսուցիչներ), սակայն դա այդպես չէ Հայաստանի պարագայում: ԱՓՀ-ի շնորհիվ արձանագրված մեկ այլ խնդիր է այն, որ դպրոցից հետո մասնագիտական զարգացման մասով բյուջետային ծախս գրեթե չկա:

Առողջապահության ոլորտում հանրային ծախսն ավելի հավասար է բաշխված՝ կրթության ոլորտում ծախսերի համեմատ: Տեսանելի է երկու պիկ՝ նորածինների մասով ծախս, 16-18 տարեկան բնակչության մասով ծախս (պայմանավորված տղաների նախազորակոչային բուժզննությամբ): Մեկ այլ փոփոխություն տեսանելի է սկսած 63 տարեկանից (կենսաթոշակային տարիք), քանի որ գրեթե բոլոր առողջապահական ծառայություններն անվճար են թոշակառուների համար:

Հանրային այլ սպառումը, որը հիմնականում ներկայացնում է հավաքական հանրային ծառայությունները, բաշխված է հավասար՝ բոլոր տարիքների և սեռերի միջև:

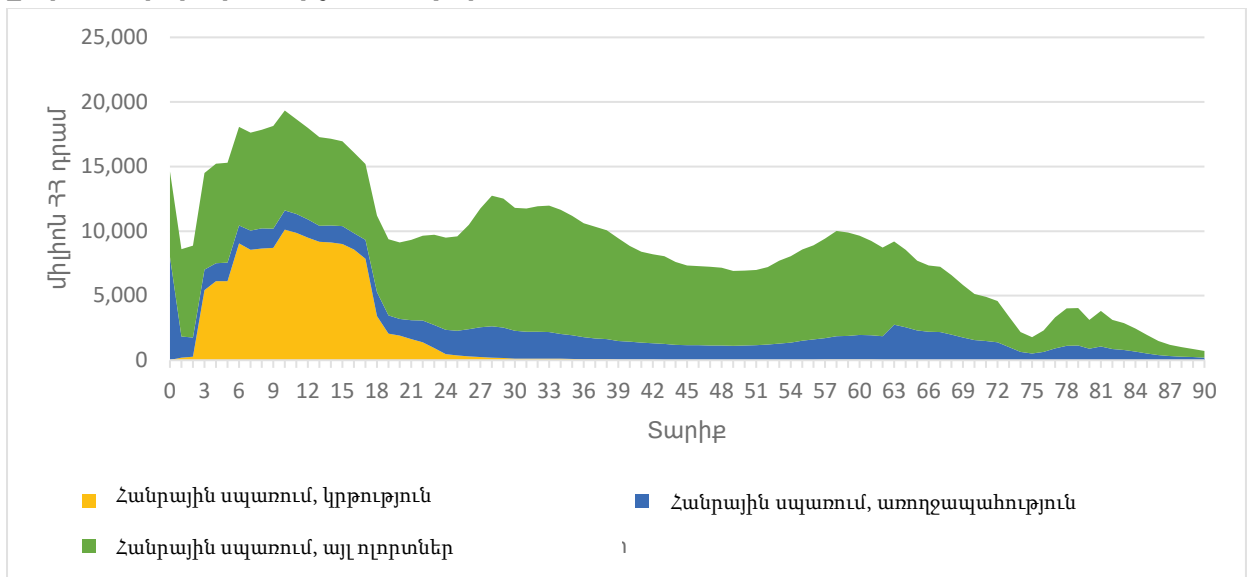
Գծապատկեր 4. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային սպառումն ըստ փարիքի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Հաշվի առնելով Հայաստանի բնակչության կազմը 2019 թվականին՝ ՀՀ կառավարությունը ամենաշատը գումար է ծախսել 10 տարեկանների համար, որտեղ մեկ շնչի հաշվով բյուջետային ծախսն ամենաբարձրը չէր, սակայն այս տարիքի բնակչության թիվն ավելի շատ էր, քան 16-18 տարեկաններինը: Մեկ այլ պիկ, որը բացատրվում է բնակչության թվով, 28 և 58 տարեկանների պարագայում է:

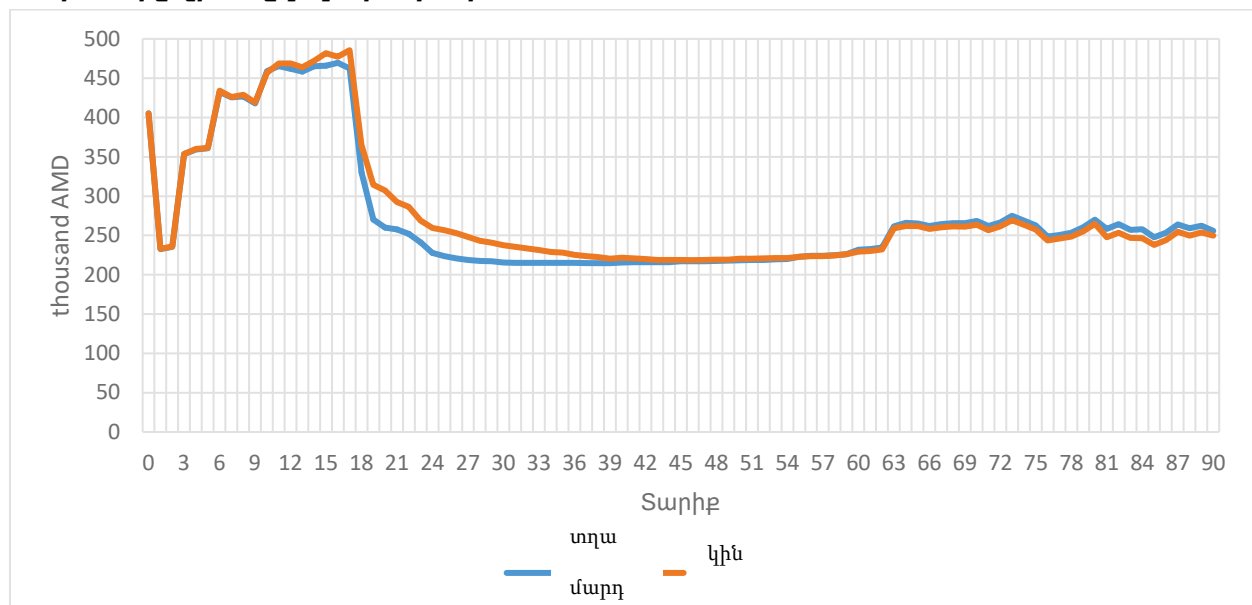
Գծապատկեր 5. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. Հանրային սպառումն ըստ փարիքի. ընդհանուր փնդեսության հոսքեր

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Ըստ սեռի պետական ծախսերը մեկ շնչի հաշվով շատ նման են: Տղամարդկանց և կանանց միջև միակ տեսանելի տարբերությունը 16-38 տարեկանների պարագայում է: 16-22 տարիքի կանանց մասով ավելի բարձր ծախսը բացատրվում է կրթության համար կատարվող ավելի բարձր ծախսով, իսկ 23-38 տարեկանների պարագայում տարբերությունը կարող է բացատրվել առողջապահության ոլորտում ավելի բարձր ծախսով (պտղաբերության տարիքի կանանց մասով ծախսերը կապված ծննդաբերության հետ): Անշուշտ, տարբերությունները կարող էին ավելի տեսանելի լինել, եթե ավելի մանրամասն տեղեկատվություն առկա լիներ կրթության և առողջապահության ոլորտներից բացի՝ այլ ոլորտներում ծախսերի վերաբերյալ՝ ըստ սեռի բացվածքի: Սակայն հարկ է նաև հիշատակել, որ տվյալների աղբյուրների այս բացվածքը շատ հազվադեպ է նաև այլ երկրներում:

Գծապատկեր 6. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. Հանրային սպառումն ըստ տարիքի և սեռի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

1.2.2 Մասնավոր սպառում

Բնակչության մասնավոր սպառումն ընդհանուր սպառման մեկ այլ կարևոր բաղադրիչ է: Ավելին, սովորաբար շատ երկրներում մասնավոր սպառման չափը շատ ավելի բարձր է՝ հանրային սպառման համեմատ: Մասնավոր սպառման ծախսերն էականորեն բարձր են Հայաստանում. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ-ում այն հատել է ընդհանուր սպառման 85%-ի շեմը՝ 4,714 միլիարդ ՀՀ դրամ ընդհանուր չափով: Ինչպես և հանրային սպառման պարագայում է, ԱՓՀ-ում մասնավոր սպառումը ներկայացված է երեք բաղադրիչով՝ կրթության ոլորտում մասնավոր սպառում, առողջապահության ոլորտում մասնավոր սպառում և այլ մասնավոր սպառում:

Ընդհանուր մասնավոր սպառման մակրո հսկիչ ցուցիչը հիմնված է ԱՀՀ-ի տնային տնտեսությունների և շահույթ չհետապնդող հաստատությունների (SSՀՀ) վերջնական սպառողական ծախսով՝ արտադրատեսակների հարկերով և սուբսիդիաներով ճշգրտմամբ: Մասնավորապես, 2019 թ. ԱՓՀ-ի պարագայում.

Մասնավոր սպառումը (4,714 միլիարդ ՀՀ դրամ) = տնային տնտեսությունների և SSՀՀ - ի վերջնական սպառողական ծախս՝ վերցված Հայաստանի 2019 թ. ազգային հաշիվներից (5,459.7 միլիարդ ՀՀ դրամ) – արտադրատեսակների հարկ (765.8 միլիարդ ՀՀ դրամ) + արտադրատեսակների սուբսիդավորում (20.4 միլիարդ ՀՀ դրամ):

2019 թ. Հայաստանի ԱՀՀ ցուցիչներում ներկայացված չէ մասնավոր սպառողական ծախսերի բացվածքն՝ ըստ ԱՓՀ-ի պարտադիր բաղադրիչների: Հայաստանում առողջապահության ոլորտում մասնավոր սպառման մակրո հսկիչ ցուցիչը (616 միլիարդ ՀՀ դրամ) վերցվում է Առողջապահության ազգային հաշիվների¹² տրամադրած գնահատականից, որը կազմում է ՀՀ առողջապահության նախարարության Առողջապահության ազգային ինստիտուտը: Կրթության ոլորտում մասնավոր սպառման մակրո հսկիչ ցուցիչը գնահատվում է կրթության ոլորտում մասնավոր սպառման և առողջապահության ոլորտում մասնավոր սպառման մասնաբաժինների հարաբերությամբ, ինչը վերցվում է Արմստատի՝ ՍԳՀ-ի սպառողական զամբյուղի հաշվարկից (օգտագործվել է 2018-2020թթ. միջին ցուցիչը): Կրթությունից և առողջապահությունից բացի մյուս ոլորտներում մասնավոր սպառման մակրո հսկիչ ցուցիչը հաշվարկվում է որպես հաշվեկշիռ.

Ընդհանուր մասնավոր սպառում – մասնավոր սպառում կրթության ոլորտում – մասնավոր սպառում առողջապահության ոլորտում:

Այս հաշվարկը կարող էր ավելի ճշգրիտ և միանշանակ լինել, եթե Արմստատը տրամադրեր մասնավոր վերջնական սպառման ծախսերի բացվածքն ըստ COICOP¹³-ի (որտեղ առողջապահությունն ու կրթությունը ներկայացված են առանձին):

Առողջապահության և կրթության ոլորտում մասնավոր սպառման տարիքային ընդլայնումը ստացվել են Արմստատի SSԿԱՀ տվյալների շտեմարանի օգտագործմամբ: Մասնավորապես, SSԿԱՀ շրջանակներում տվյալներ են հավաքվում առողջության ու կրթության համար հետազոտության մասնակից տնային տնտեսության յուրաքանչյուր անդամի ծախսի վերաբերյալ, ինչը թույլ է տալիս ստանալ տնային տնտեսությունների ծախսի կառուցվածքն՝ ըստ տարիքի և սեռի: Մասնավոր կրթության հիմնական ծախսային

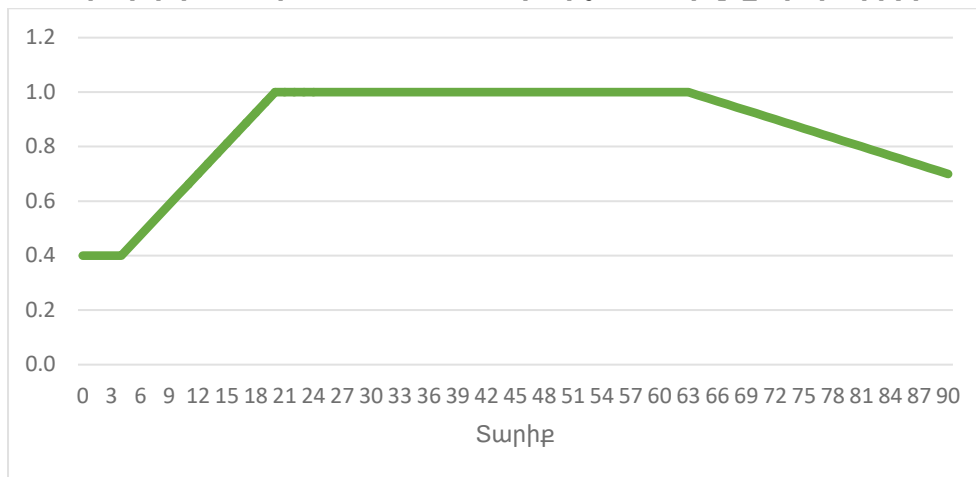
---

¹² <https://nih.am/assets/pdf/atvk/af1c36a476d2ad4a41609a5fde974319.pdf>

¹³ Ըստ նպատակի անհատական սպառման դասակարգումը (COICOP) տնային տնտեսության ծախսերի միջազգային դասակարգում է:

տողերն են երեխայի ցերեկային խնամք ապահովող մասնավոր մանկապարտեզները, ուսման վարձավճարներն ու այլ պարտադիր վճարներ, ծնողական խորհուրդների գործունեությունը, համազգեստներն ու այլ հագուստը, գրքերը և կրթական այլ նյութերը, սնունդը, փոխադրումը և այլն: Ծախսերի կառուցվածքն օգտագործվել է մակրո հսկիչ ցուցիչներն՝ ըստ տարիքի բաշխելու համար, այնուհետև, օգտագործելով բնակչության կառուցվածքը, հաշվարկվել են մեկ շնչի հաշվով արժեքները: Երկու շարքերն էլ (առողջապահության ու կրթության համար մասնավոր սպառում) համահարթեցվել են մեկ շնչի հաշվով արժեքներով (տղամարդիկ և կանայք առանձին)՝ օգտագործելով նախընտրելի համահարթեցման մեթոդը՝ Ֆրիդմանի Սումպերհարթեցուցիչը R ծրագրակազմում: Շարքերը՝ մեկ շնչի հաշվով արժեքներով հարթեցնելուց հետո ընդհանուր տնտեսության արժեքները ճշգրտվել են ըստ հարթեցված շարքերի: Տարիքային սպառման համեմատության մոդել է օգտագործվել մակրո հսկիչ ցուցիչը առողջապահության և կրթության ոլորտներից բացի այլ ոլորտներում մասնավոր սպառման համար՝ ըստ տարիքի տեղաբաշխելու համար: Այդ մոդելներն օգտագործվել են նաև բազմաթիվ այլ երկրների կողմից ԱՓՀ կազմման համար, եթե չկան ավելի լավ տվյալների աղբյուրներ ընդհանուր մասնավոր սպառման ծախսի՝ ըստ տարիքի բացվածքի վերաբերյալ:

Գծապատկեր 7. Սպառման համեմատության մոդել՝ ըստ տարիքի

Աղբյուրը՝ նյութը վերցված է ԱՓՀ ցանցի 14-րդ գլոբալ ժողովից, Փարիզ, 2023 թ. փետրվարի 14-17

Մոդելի սկզբունքն այն է, որ անձը հասնում է առավելագույն սպառման մակարդակների՝ 20 տարեկան հասակում: Սպառման ավելի բարձր մակարդակ է պահպանվում մինչև կենսաթոշակային տարիքը:

Ծննդից սկսած մինչև 20 տարեկան՝ անձն աստիճանաբար մեծացնում է իր սպառման ծավալն ամեն տարի, իսկ 63 տարեկանից հետո սպառումը նվազում է: Այսպիսով, հաշվարկների միջոցով մոդելը ենթադրում է, որ 20-63 տարեկան անհատների սպառման ծավալներն ընդունվում են որպես բացարձակ սպառում, իսկ յուրաքանչյուր տարիքի

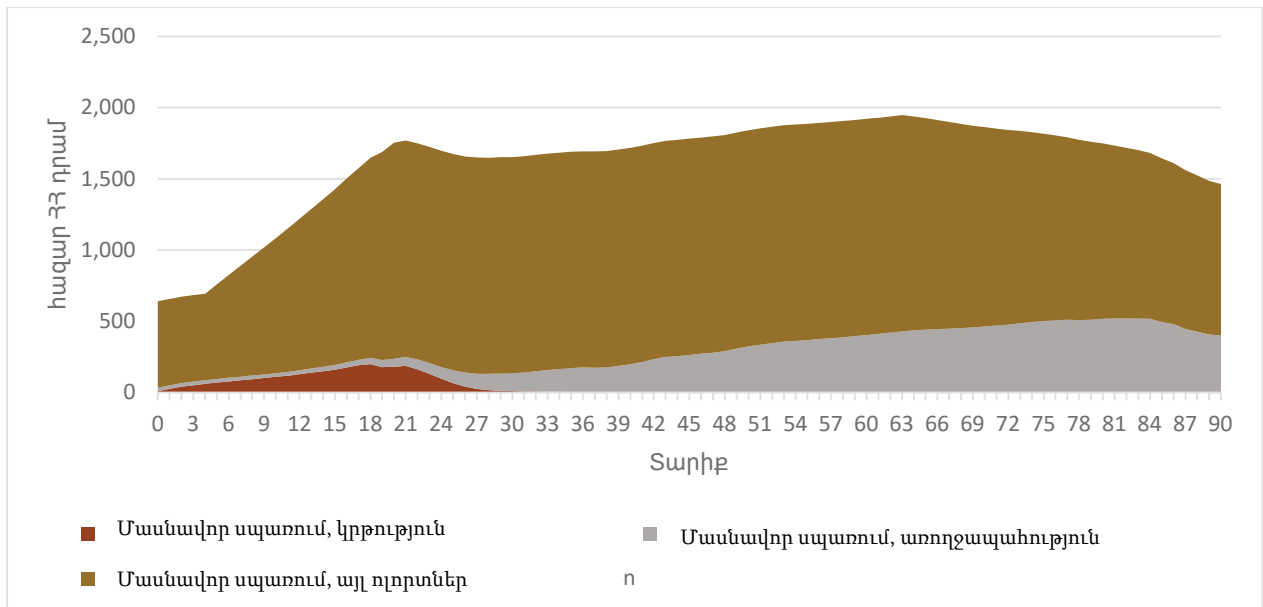
համար սպառումը հաշվարկվում է որպես բացարձակ արժեքի համամասնություն: Այսպիսով, օրինակ, անձի սպառումը ծննդյան պահին կազմում է 20-63 տարեկանի սպառման 40%-ը: Այնուհետև սպառումն աստիճանաբար մեծանում է՝ մինչև 20 տարեկան տարիքը հասնելով բացարձակ արժեքի: Նույն գործընթացը, սակայն հակադարձ տրամաբանությամբ, տեղ է գտնում 63 տարեկանից հետո: Սպառումն աստիճանաբար նվազում է՝ կյանքի ավարտին հասնելով բացարձակ սպառման մոտավորապես 70%-ին:

Մասնավոր սպառման ցուցիչների մասով սեռերի բաշխումը հիմնված է վերը նկարագրված նույն տվյալների աղբյուրների վրա: ՏՏԿԱՀ-ից՝ առողջապահության ու կրթության մասով մասնավոր ծախսերում նաև ներկայացված են ըստ սեռի տվյալներ: Հարկ է նկատել, որ սպառման պարզեցված համեմատական մոդելի՝ ըստ տարիքի կիրառությունը (առողջապահությունից և կրթությունից դուրս այլ ոլորտներում մասնավոր ծախսերի սեռատարիքային բացվածքի մասով տվյալների աղբյուրի բացակայության պատճառով) ենթադրում է հավասար սպառում յուրաքանչյուր տարիքի տղամարդկանց ու կանանց համար: Այս մոտեցումը կարող է բարելավվել միայն այն դեպքում, եթե առողջապահության ու կրթության ոլորտից դուրս այլ ոլորտներում մասնավոր սպառման տվյալները հասանելի լինեն՝ ըստ տարիքի և սեռի: Ներկայումս Արմստատի ՏՏԿԱՀ-ը մանրամասներ է տրամադրում կրթության և առողջապահության մասով մասնավոր սպառման մասին՝ ըստ տարիքի և սեռի, սակայն այլ ոլորտում մասնավոր սպառման տվյալներ՝ ըստ տարիքի և սեռի չկան:

Տվյալներ.

2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ-ի համաձայն, մեկ շնչի հաշվով ընդհանուր մասնավոր ծախսի ցուցիչներն ունեն երկու պիկ՝ ըստ տարիքի. մեկը 20 տարեկանում է (երբ մեկ շնչի հաշվով ամենաբարձր ծախսը կրթության ոլորտում համապատասխանում է այլ մասնավոր սպառման մասով առավելագույն սպառման ծավալին), իսկ մյուսը՝ 63 տարեկանում (կամ 60-65 տարեկանում), երբ առողջապահության ոլորտում մասնավոր ծախսերի ավելացումը համապատասխանում է այլ մասնավոր սպառման ոլորտում առավելագույն սպառման մակարդակին:

**Գծապարկեր 8. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ, Մասնավոր սպառումն՝ ըստ տարիքի.
մեկ շնչի հաշվով արժեքները**

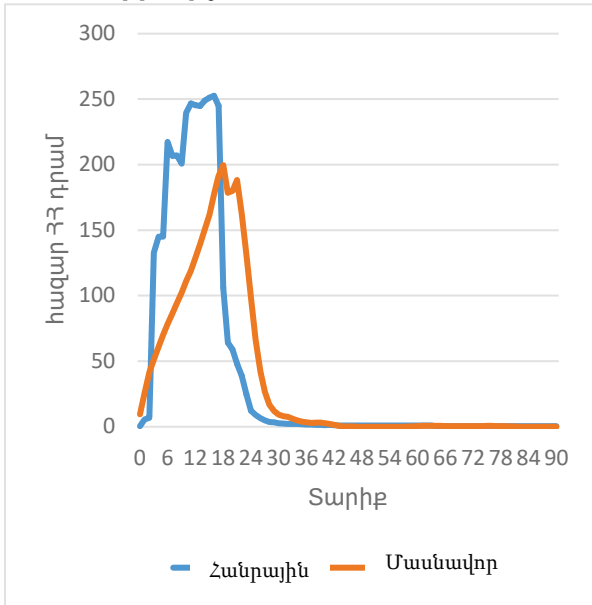

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

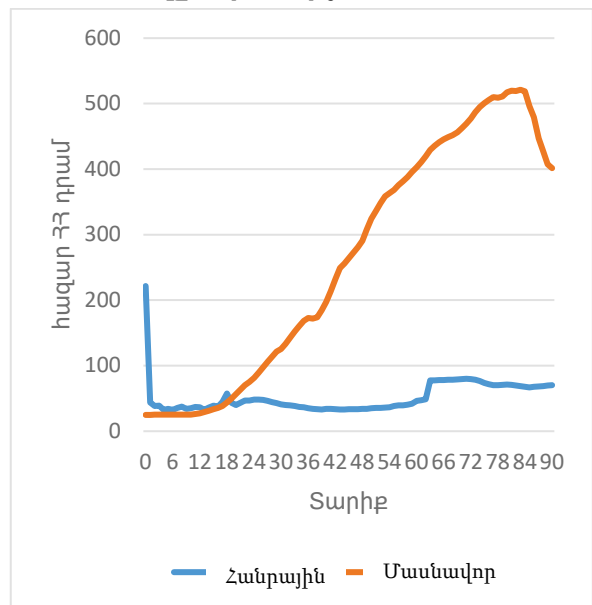
Հայաստանում կրթության ոլորտում մասնավոր ծախսերը պիկի են հասնում 17-21 տարեկանների շրջանում, իսկ հանրային ծախսերն առավելագույնի են հասնում 10-17 տարեկանների շրջանում: Այսպիսով, հանրակրթությունը մեծ մասամբ ֆինանսավորվում է պետության կողմից, իսկ բուհական կրթությունը՝ մասնավոր ծախսերի հաշվին: Ի տարբերություն կրթության, որտեղ պետական և մասնավոր ծախսերն այս կամ այն չափով համադրելի են, առողջապահության ոլորտի մասնավոր ծախսերն էականորեն բարձր են առողջապահության ոլորտի հանրային ծախսերի համեմատ: Առողջապահության ոլորտում հանրային ծախսերն էական են երեխաների պարագայում, քանի որ դրանք ավելի բարձր են, քան մասնավոր ծախսերը 0-18 տարեկանների համար, բայց ավելի մեծ տարիքում առողջապահության ոլորտում հանրային ծախսերն ավելի ու ավելի են պակասում մասնավոր ծախսերի համեմատ: Պարտադիր առողջապահության լավ նախագծված համակարգի ներդրումը կարող է օգնել առողջապահության ոլորտում ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր ծախսերի արդյունավետության բարձրացմանը:

Գծապատկեր 9. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. Մեկ շնչի հաշվով ծախսերը. մասնավորը պետականի համեմատ

a. Կրթություն

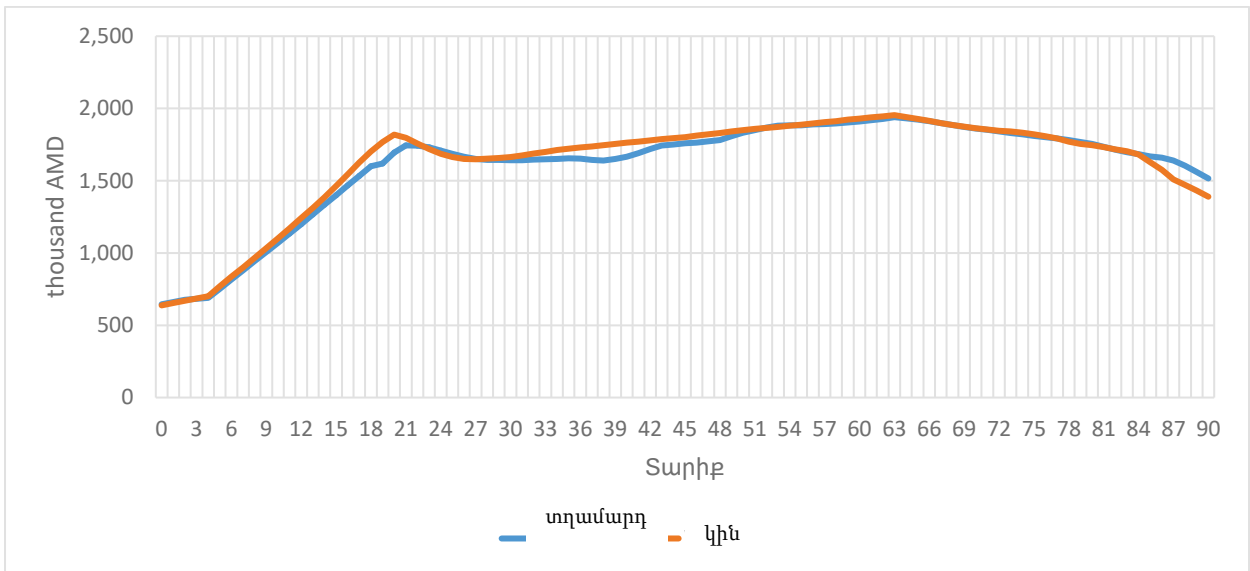
b. Առողջապահություն

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Ընդհանուր մասնավոր ծախսերն՝ ըստ սեռի և տարիքի, ունեն համանման միտումներ: Ըստ տարիքի համանման բաշխվածության պատճառներից մեկն այլ պետական ծախսերի ռեժիմն է, որը հավասարապես բաշխվում է տղամարդկանց ու կանանց շրջանում, քանի որ այստեղ աղբյուր առկա չէ:

Գծապատկեր 10. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. Մասնավոր սպառումն՝ ըստ տարիքի ու սեռի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ

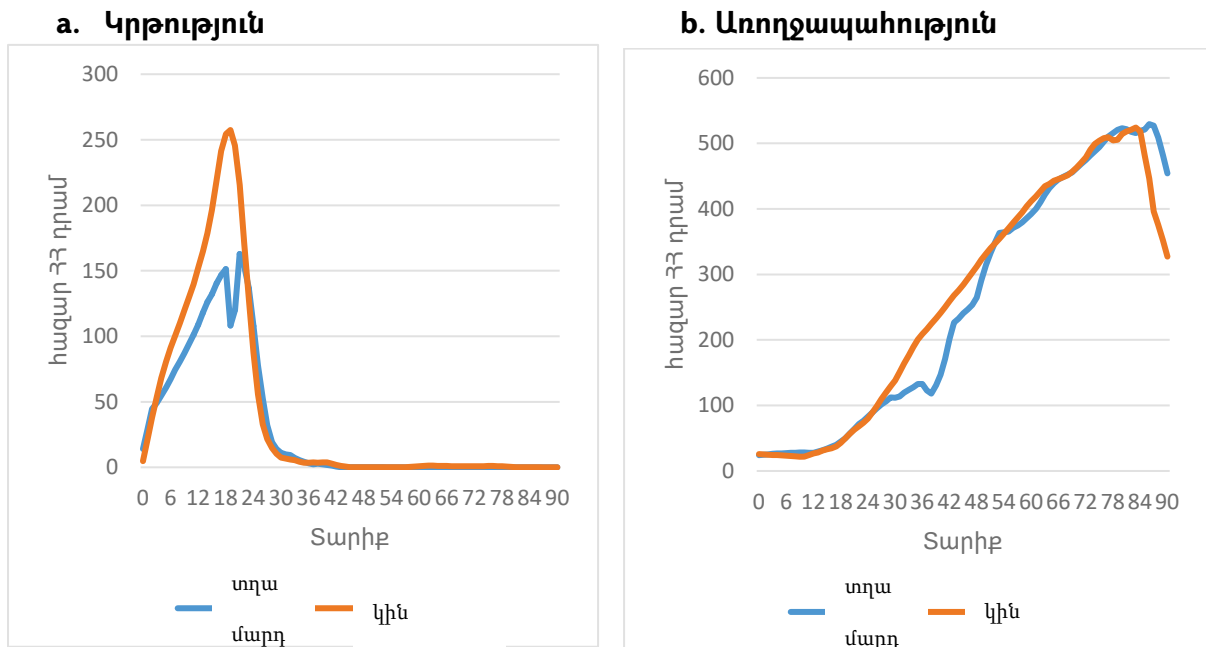

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Ըստ սեռի տարբերությունները տեսանելի են 16-22 տարեկանների (հիմնականում բացատրվում է աղջիկների բարձր մասնակցությամբ հանրակրթության ավագ օղակում և նաև զինծառայությամբ՝ տղաների պարագայում, մինչ աղջիկները շարունակում են իրենց

ուսումը) և 30-48 տարեկանների հանրային ծախսերի մասով (հիմնականում բացատրվում է կանանց առողջության ոլորտում բարձր ծախսերով՝ պայմանավորված հիմնականում ծննդաբերությամբ): Մեկ այլ տարբերություն նկատելի է 80-ից բարձր բնակչության շրջանում, որը միգուցե կարելի է բացատրել այն հանգամանքով, որ տղամարդիկ ավելի շատ առողջական խնդիրներ են ունենում այդ տարիքում, քան կանայք (պայմանավորված հիմնականում ոչ վարակիչ հիվանդությունների բարձր ռիսկերով):

Գծապատկեր 11. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. Մեկ շնչի հաշվով մասնավոր ծախսն՝ ըստ սեռերի

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

1.3 Կենսափուլի պակասորդ

ԱՓՀ-ի հիմնարար ցուցիչ է **կենսափուլի հաշվեկշիռն՝ ըստ տարիքի**: Տնտեսական կենսափուլը բոլոր հասարակությունների հիմնարար հատկանիշն է: Տնտեսական կենսափուլը վերաբերում է տվյալ տարիքում սպառման ու աշխատանքի վարձատրության օրինաչափություններին, որոնք հանգեցնում են նյութական կարիքների ու այդ կարիքները՝ սեփական աշխատանքի միջոցով բավարարելու ունակության անհամապատասխանության: Ինչպես նշված է ԱՓՀ ուղեցույցում, բոլոր ժամանակակից հասարակություններում մենք մեր կյանքի սկզբում ու վերջում ունենում ենք մի մեծ հատված, երբ ավելի շատ սպառում ենք, քան արտադրում մեր աշխատանքի միջոցով: միջին հատվածում այն ժամանակամիջոցն է, երբ ավելի շատ արտադրվում է, քան սպառվում: Շատ վարքագծային ու ոչ վարքագծային գործոններ են ազդում այն բանի վրա, թե սպառումն ու աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամուտն ինչպես են տարբերվում տարիքի հետ: Միջին աշխատանքային եկամուտը յուրաքանչյուր տարիքում

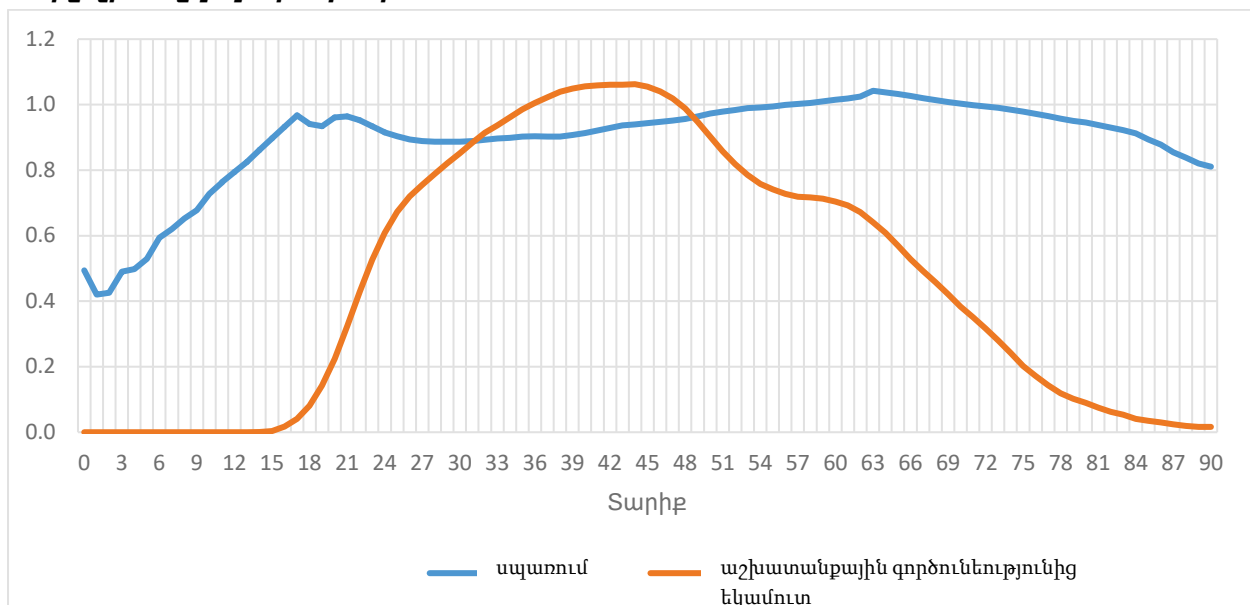
կախված է աշխատած ժամերի քանակից, աշխատուժի կազմում մասնակցությունից, գործազրկությունից և աշխատավարձերից ու մշակութային, քաղաքական, սոցիալական և տնտեսական բազմաթիվ գործոններից, որոնք ներգործում են աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամտի այս տարրերի վրա (Lee և Ogawa, 2011): Նույն տրամաբանությամբ՝ յուրաքանչյուր տարիքում միջին սպառման վրա ազդում են պատմական իրադարձությունները, նախապատվությունները, գները, այդ թվում՝ տոկոսադրույքները, քաղաքական համակարգերն ու բազմաթիվ այլ ուժեր (Tung, 2011):

Կենսափուլի պակասուրդը ԱՓՀ-ում = Սպառում – Եկամուտ աշխատանքային գործունեությունից:

Այն տարիքների պարագայում, երբ սպառումը գերազանցում է եկամուտն աշխատանքային գործունեությունից, գրանցվում է կենսափուլի պակասուրդ, որը պետք է փակել վերաբաշխումներով, ինչպիսիք են փոխանցումները (պետական և մասնավոր) կամ ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումները:

Ինչպես կարելի է տեսնել ստորև բերված Գծապատկերից, բոլոր տարիքները, բացառությամբ 32-48 տարիքային միջակայքի, ունեն կենսափուլի պակասուրդ. սպառումը գերազանցում է նրանց աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամուտը: Գծապատկեր 12-ում մեկ շնչի հաշվով արժեքները ներկայացված են որպես 30-49 տարիքայինների՝ աշխատանքային գործունեությունից ստացվող միջին եկամտի գործակից, որն օգտագործվում է բոլոր այն երկրների կողմից, որոնք ԱՓՀ են կազմում՝ երկրի համեմատության նկատառումներով:

Գծապատկեր 12. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Կենսափուլի հաշվեկշիռն՝ ըստ տարիքի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

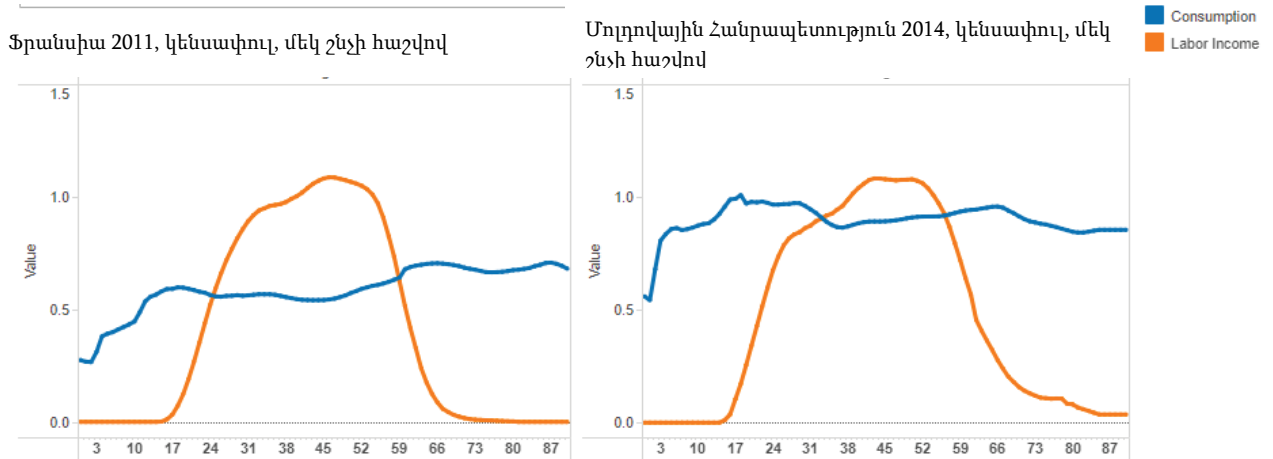

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից ստացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ:

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Մասնավորապես, Մոլդովայի 2014 թ. ցուցիչներում նկատելի է սպառողական օրինաչափություն, որը շատ նման է Հայաստանի պատկերին (միատարիք խմբերի ամենամեծ մասն ունի գրեթե 1.0 արժեքի սպառում), մինչդեռ Ֆրանսիայում սպառողական արժեքը հիմնականում 0.5 արժեքն է ունեցել 2011 թվականի ցուցանիշներով: Այս տարբերությունը թերևս կարելի է բացատրել արտադրողականության տարբերություններով: Հայաստանում և Մոլդովայում աշխատանքի արտադրողականությունը շատ ավելի ցածր է, քան զարգացած տնտեսություններում, ինչպիսին Ֆրանսիան է: Արդյունքում՝ Ֆրանսիայում ավելի շատ են կենսափուլի դրական հաշվեկշռով (23-ից 59 տարեկան) տարիքները, իսկ Մոլդովայում միայն 33-ից 56 տարեկաններն ունեն կենսափուլի դրական հաշվեկշիռ (Գծապատկեր 13):

Գծապատկեր 13. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում: Կենսափուլի հաշվեկշիռ

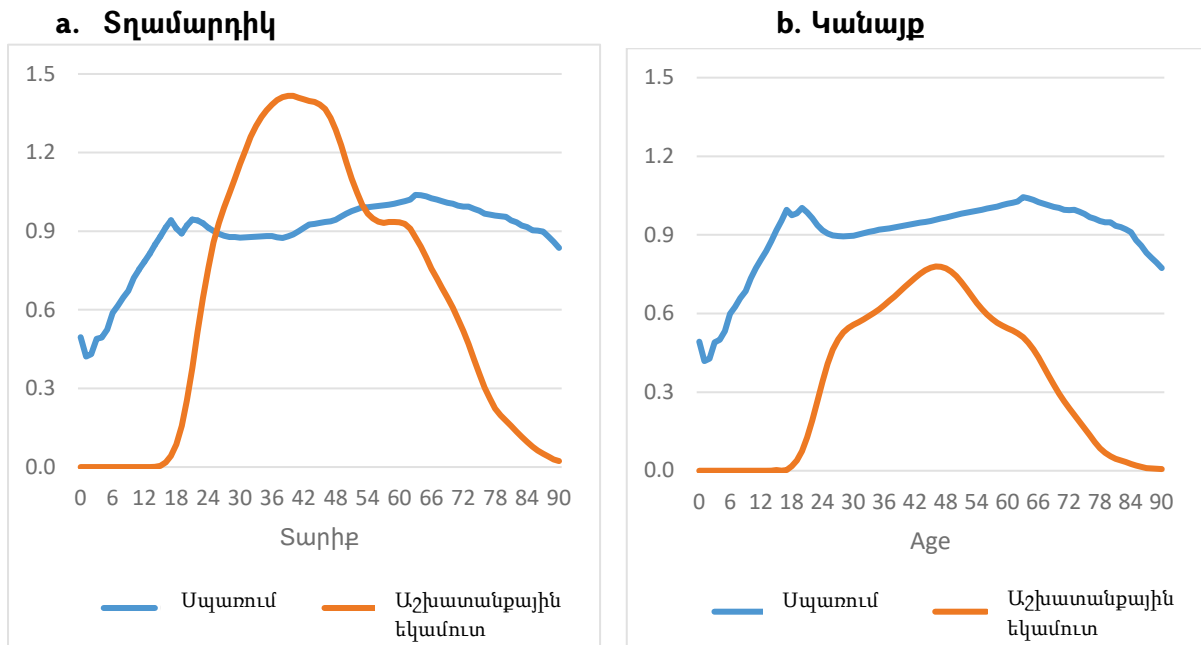
Աղբյուրը՝ <https://ntaccounts.org/web/nta/show/NTA%20data%20visualization>

Հայաստանում կենսափուլի հաշվեկշռի պատկերն էականորեն տարբեր է տղամարդկանց և կանանց դեպքում: Մինչ սպառման օրինաչափություններն այս կամ այն չափով համանման են, աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամտի օրինաչափությունները շատ տարբեր են: Արդյունքում՝ 26-52 տարեկան տղամարդիկ արտադրում են ավելի շատ, քան սպառում, մինչդեռ ոչ մի տարիքի կանայք չեն արտադրում ավելի, քան սպառում են: Այստեղ հարկ է նկատել, որ թեև տղամարդկանց մասնակցությունն աշխատանքային շուկայում ավելի մեծ է, կանայք սովորաբար ավելի շատ են չվճարվող աշխատանք կատարում: ԱՓՀ-ում (որպես ԱՀՀ) հաշվի է առնվում միայն տնտեսական արտադրությունը (հատկապես հաշվի առնված չեն տնային տնտեսությունների ներսում տրամադրվող ծառայությունների մեծ մասը): Կան այլ տեսակի հաշիվներ՝ Ազգային ժամանակի փոխանցման հաշիվները (ԱԺՓՀ), որտեղ հաշվի է

առնվում չվճարվող և, այսպիսով, ԱՓՀ-ում կամ ԱՀՀ-ում ոչ տեսանելի գործունեության, ինչպիսին է երեխայի կամ տարեցի խնամքը, վրա ծախսվող ժամանակը և այլն: Թեև փոքրաթիվ երկրներ են կարողացել ունենալ լիարժեք ԱժՓՀ, նրանց արդյունքներում նկատվում է տղամարդկանց համեմատ կանանց ավելի մեծ մասնակցություն, և ավելի մեծ թվով միատարիք կանանց խմբերում կենսափուլի հաշվեկշիռը դրական է:

Գծապատկեր 14. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ-ը: Կենսափուլի հաշվեկշիռն՝ ըստ սեռի, մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

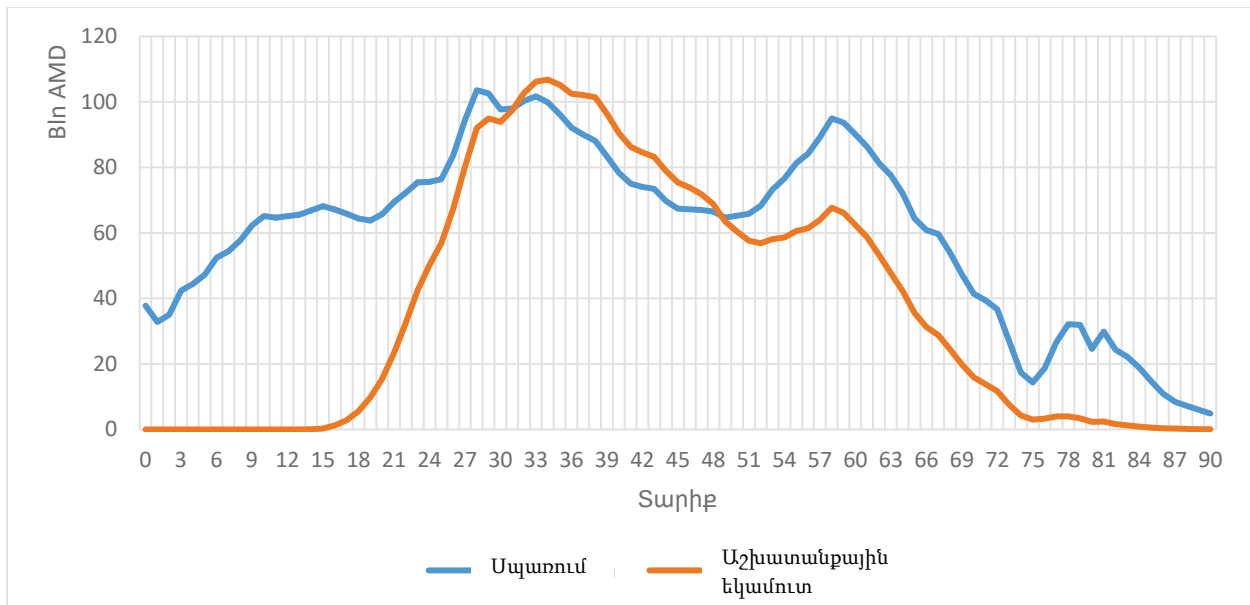

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից սրացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ:

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

2019 թվականին ամբողջ տնտեսությունում կենսափուլի ընդհանուր պակասուրդը կազմել է մոտավորապես 2.07 տրիլիոն ՀՀ դրամ: Դրական կենսափուլի հաշվեկշիռ ունեցող բնակչությունը (32-48 տարեկան) արտադրել է 146 միլիարդ ՀՀ դրամ ավել, քան սպառել է. այսպիսով՝ կենսափուլի պակասուրդ ունեցող տարիքների ընդհանուր պակասուրդը կազմել է 2.22 տրիլիոն ՀՀ դրամ:

Գծապատկեր 15. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Կենսափուլի հաշվեկշիռն ըստ տարիքի. ընդհանուր փոխհատուցման հոսքեր

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Այս ընդհանուր պակասուրդի ամենամեծ մասը (47.3%) բաժին է ընկնում երեխաներին (0-18 տարեկան), իսկ 24.9%-ը՝ տարեց բնակչությանը (64+): Նույնիսկ եթե սպառման օրինաչափությունները մնան նույնը, բնակչության ժողովրդագրական կազմի փոփոխությունն (հատկապես ծերացումն) ինքնին կփոխի պակասուրդի մասնաբաժինները: Կենսափուլի վրա ժողովրդագրական փոփոխությունների ազդեցությունը հասկանալը կարևոր է նաև համապատասխան պետական եկամուտներն ու ծախսերը պլանավորելու տեսանկյունից:

2. Հանրային տարիքային վերաբաշխումներ

Ինչպես նկարագրվել է նախորդ գլխում, Հայաստանում 33-ից ցածր և 48-ից բարձր բնակչությունն ունի կենսափուլի բացասական հաշվեկշիռ, ինչը նշանակում է, որ նրանց սպառումը գերազանցում է աշխատանքային գործունեությունից ստացվող իրենց եկամուտը: Այս պակասուրդը ֆինանսավորվում է տարիքային վերաբաշխումներով: Տարիքային վերաբաշխումների համար օգտագործվող տնտեսական մեխանիզմները պատկանում են երկու մեծ կատեգորիաների՝ փոխանցումներ և ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ: Փոխանցումների որոշիչ ֆունկցիան այն է, որ դրանք չեն ներառում որևէ ակնհայր ծառայություն՝ ծառայության դիմաց կամ փոխանակում: Ռեսուրսները հոսում են մի կողմից մյուսին՝ կա՛մ կամավոր հիմունքներով, մասնավոր փոխանցումների գրեթե մեծ մասի պարագայում, կա՛մ ոչ կամավոր հիմունքներով՝ հանրային փոխանցումների միջոցով: Ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներն իրացնում են միջտարիքային հոսքերը՝ միջժամանակային փոխանակման միջոցով: Այնպիսի ակտիվն, ինչպիսին ոսկին է, օրինակ, կարող է ձեռք բերվել աշխատանքից ստացվող եկամտի հաշվին՝ երիտասարդ տարիքում: Հետագայում այն կարող է վաճառվել՝ այս կերպ

ձևավորելով ներհոսք, որը հնարավոր կլինի օգտագործել ծեր տարիքում սպառումը ֆինանսավորելու համար: Ընդհանուր առմամբ, ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումները ենթադրում են երկու տեսակի հոսքեր՝ ակտիվներից եկամուտ և խնայողություններ¹⁴:

Այս գլխում ներկայացված են բնակչության տարիքային վերաբաշխումները Հայաստանի ԱՓՀ-ի համար:

2.1 Հանրային փոխանցումներ

ԱՓՀ-ում հանրային փոխանցումները ներկայացնում են երկու հիմնական գործառույթ՝ 1) հարկ վճարողներից ծրագրի շահառուներին փոխանցումների միջնորդություն, որն ամփոփված է Հանրային փոխանցումների «Ներհոսք» բաժնում, և 2) պետությունից ռեզիդենտներն և աշխարհին վճարումների կատարում, որն ամփոփված է Հանրային փոխանցումների «Արտահոսք» բաժնում: ¹⁵ Հանրային փոխանցումները «պետական ու մասնավոր հատվածի կամ պետական հատվածի ու աշխարհի միջև» կատարվող փոխանցումներն են: Ազդեցացված մակարդակում տվյալ տնտեսության զուտ պետական ընդհանուր փոխանցումները հաշվարկվում են կառավարությունից՝ ֆիզիկական անձանց ստացած և կառավարությանը ֆիզիկական անձանց փոխանցած փոխանցումների (ներհոսք) և վճարումների (արտահոսք) տարբերությամբ:

Հանրային փոխանցումների մակրո հսկիչ ցուցիչները գնահատվում են 72.3 միլիարդ ՀՀ դրամ (2019 թ.), որը հանրային փոխանցումների ներհոսքի (1,355.3 միլիարդ ՀՀ դրամ) և հանրային փոխանցումների արտահոսքի (1,283.0 միլիարդ ՀՀ դրամ) տարբերությունն է:

Հանրային փոխանցումների ներհոսքը հաշվարկվում է որպես Հանրային փոխանցումների ներհոսքի կատեգորիաների հանրագումար, որը ներառում է անհատների ստացած ինչպես բնափրային, այնպես էլ դրամական փոխանցումները: Հանրային փոխանցումների բնափրային ներհոսքը համարժեք է ընդհանուր պետական ծախսերին՝ ճշգրտված այնպես, որ հանվեն հարկերը, սակայն ներառվեն սուբսիդիաները: Այլ կերպ ասած, հանրային փոխանցումների մակրո հսկիչ ցուցիչները սերտորեն կապված են պետական սպառման մակրո հսկիչ ցուցիչներին: Այս փոխանցումները ներառում են պետական փոխանցման ներհոսքը կրթության, առողջապահության և այլ բնափրային ոլորտներում և բացատրվում են հանրային սպառման համապատասխան կատեգորիաներով (հանրային սպառում կրթության, առողջապահության և այլ ոլորտներում): Կանխիկի տեսքով հանրային փոխանցումները ենթադրում են դրամական փոխանցումներ կառավարությունից, կազմված են «բնափրային տրանսֆերտ չհանդիսացող սոցիալական նպաստներից և

---

¹⁴ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ուղեցույց, Սերունդների տնտեսության չափում և վերլուծություն, ՄԱԿ 2013

¹⁵ Ազգային փոխանցումային հաշիվներ. Հասկանալ ներսերնդային տնտեսությունը: Ազդեցացված արժեքներ ու հանրային հոսքերի կառուցվածք: <https://ntaccounts.org/web/nta/show/Methodology/3.%20Public%20Reallocations#H-gc2sls>

մասնավոր հատվածի կողմից ստացված այլ ընթացիկ փոխանցումներից (թռակ, գործազրկության նպաստ, երեխայի միանվագ նպաստ, այլ ընթացքիկ չնախատեսված փոխանցումներ պետական մարմիններից՝ աջակցության և դրամաշնորհի տեսքով, բացառությամբ ներդրումային դրամաշնորհների)»:¹⁶ Դրանք ներառում են Հանրային փոխանցումների ներհոսքը՝ կենսաթոշակները և այլ դրամական միջոցները: Ընդհանուր կենսաթոշակների ներհոսքի մակրո ցուցչի հիմքում պետք է ընկած լինեն փաստացի տարիքային կենսաթոշակները՝ միայն վճարվածը: Հայաստանի պարագայում կան միայն «աշխատանքային կենսաթոշակներ», քանի որ Ֆինանսների նախարարությունը տրամադրում է մանրամասնված բյուջետային հոդվածներ, որտեղ «աշխատանքային կենսաթոշակները» լրացուցիչ մանրամասնված չեն: «Աշխատանքային կենսաթոշակների» զգալի մասը կոնկրետ տարիքային կենսաթոշակներն են, սակայն ներառում են երկու տեսակի կենսաթոշակ: «Ոչ դրամական հանրային փոխանցումներն», իրենց հերթին, ներառում են պետական ոլորտի ընդհանուր ընթացիկ փոխանցումները, որոնք ենթակա են վճարման աշխարհին՝ հանած աշխարհից ստացվելիք Ընդհանուր ընթացիկ փոխանցումները (այս կատեգորիայում օգտագործվող տվյալների աղբյուրը Վճարային հաշվեկշիռն է), իսկ «Ոչ դրամական այլ հանրային փոխանցումներ» ներհոսքը ներառում է պետական հատվածի կողմից վճարման ենթակա ընդհանուր ընթացիկ փոխանցումները՝ հանած վճարված կենսաթոշակները:

Հանրային փոխանցումների արտահոսքը ներառում է հարկերը, սոցիալական ապահովության վճարներն ու մասնավոր հատվածից պետությանը վճարվող այլ եկամուտները: Դրանք են Հանրային փոխանցումների արտահոսքի բոլոր կատեգորիաների հանրագումարն են: Հանրային փոխանցումների արտահոսքը կրթության, առողջապահության, կենսաթոշակների և այլ բնաիրայինի մասով հավասար է համապատասխան կատեգորիաներում հանրային փոխանցման ներհոսքին, քանի որ դրանց տարբերությունը պետք է լինի զրո: «Հանրային փոխանցում, այլ դրամական արտահոսքն», այդուամենայնիվ, հաշվարկվում է «զուտ ոչ դրամական հանրային փոխանցում» և «Հանրային փոխանցումներ, այլ դրամական ներհոսք» հոդվածների տարբերությամբ: «Զուտ հանրային փոխանցումներ, այլ դրամական արտահոսքն», իր հերթին, հաշվարկվել է որպես Հայաստանի վճարային հաշվեկշռում պետական հատվածի զուտ փոխանցում:

Հանրային փոխանցումների ներհոսքի և արտահոսքի սեռատարիքային բնութագրերը հաշվարկվում են փոխանցման բաղադրիչների հիման վրա: Քանի որ «Պետական փոխանցման ներհոսք, բնաիրային» բաժինը հավասար է համապատասխան ոլորտներում (կրթություն, առողջապահություն, այլ) պետական սպառմանը. այս կատեգորիայի սեռատարիքային բնութագրերում օգտագործվում են վերը նշված բաժինների

---

¹⁶ Սերբիայի Հանրապետության վիճակագրական գրասենյակ, 2021: Վերլուծական հաշվետվություն Սերբիայում ազգային փոխանցումների հաշիվների վերաբերյալ, էջ 21:

սեռատարիքային բնութագրերի օրինաչափությունները: Կենսաթոշակների մասով ներհոսքում, իր հերթին, օգտագործվում է արտոնյալ կենսաթոշակառուների թվի սեռատարիքային կազմը՝ Միասնական սոցիալական ծառայության տրամադրած տվյալների հիման վրա: Ցավոք սրտի, այս փուլում հնարավոր չէ ստանալ կոնկրետ տարիքային կենսաթոշակների մեծության՝ մեկ տարիք-սեռ բացվածքը, ինչն էականորեն կմեծացնեի ըստ տարիքի և սեռի կենսաթոշակների բաշխվածության տվյալների որակը: Փոխարենը՝ հաշվարկներում օգտագործվել է միջին կենսաթոշակն՝ ըստ տարիքի: Մյուս կողմից, «Հանրային փոխանցումների ներհոսք, այլ դրամական միջոցներ» տողի տարիքային բաշխվածության մեջ օգտագործվում է ընդհանուր բնակչության տարիքային կազմը, մինչդեռ յուրաքանչյուր տարիքի սեռային բաշխվածությունը հաշվարկվում է համամասնորեն՝ ելնելով յուրաքանչյուր տարիքում տղամարդ-կին հարաբերակցությունից: Համապատասխան բոլոր կատեգորիաներում հանրային փոխանցումների արտահոսքերում օգտագործվել է հարկ վճարողների բացվածքի պրոքսի հաշվարկն՝ ըստ տարիքի, որի արդյունքներն այնուհետև համահարթեցվել են: Կիրառվել է տարիքի և սեռի պրոքսի հաշվարկ, քանի որ հարկ վճարողների սեռատարիքային բաշխվածության վերաբերյալ՝ տարբեր հարկատեսակների մասով որևէ տվյալ չի եղել, որն անհրաժեշտ է նման դեպքերի համար սահմանված ԱՓՀ մեթոդաբանությամբ: ԱՓՀ մեթոդաբանությունը սահմանում է, թե որ տարիքային բնութագրերն է պետք օգտագործել տարբեր հարկատեսակների մասով, եթե այդ հարկատեսակների վերաբերյալ հետազոտական կամ վարչական տվյալներ չկան: Օրինակ, կարելի է ենթադրել, որ եկամտահարկերն ու աշխատավարձերի ցուցակներն ունեն նույն տարիքային օրինաչափությունն, ինչ աշխատանքային գործունեությունից ստացվող եկամուտը. կարելի է ենթադրել, որ ակտիվների հարկերն ունեն նույն տարիքային օրինաչափությունն, ինչ մասնավոր ակտիվներից եկամուտը: Կարելի է ենթադրել, որ սպառողական հարկերն, ինչպիսիք են՝ ավելացված արժեքի հարկը (ԱԱՀ) կամ շրջանառության հարկը, ունեն նույն տարիքային օրինաչափությունը, ինչպիսին ընդհանուր մասնավոր սպառման կամ մասնավոր սպառման բաղադրիչների պարագայում է, ինչը կախված է հարկային համակարգերի մանրամասներից, օր.՝ սպառումը հարկելու ռեժիմից ու կրթությունից:

Հայաստանի ԱՓՀ-ի համար կիրառված պրոքսի հաշվարկին զուգահեռ՝ ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված է սահմանված հարկային կատեգորիաների համար ԱՓՀ մեթոդաբանությամբ առաջարկվող այլընտրանքային պրոքսի հաշվարկ: Արձանագրենք, որ ընդգծված վանդակներում նշված են ոչ թե ԱՓՀ (ընդհանուր կամ այլընտրանքային) մեթոդաբանություններ, այլ ուրիշ մեթոդաբանություններ, ինչը պայմանավորված է պահանջվող տվյալների բացակայությամբ:

Աղյուսակ 5. Ըստ տարիքի և սեռի հարկերի բաշխվածության հաշվարկի մեթոդաբանությունը ԱՓՀ-ի համար

Եկամուտներ	ԱՓՀ մեթոդաբանության կողմից առաջարկվող բաշխվածության պրոքսին	Հայաստանի ԱՓՀ-ի համար օգտագործվող բաշխվածության պրոքսին
Ավելացված արժեքի հարկ	Սպառում	Օգտագործվել է ընդհանուր սպառման օրինաչափությունն՝ ըստ տարիքի և սեռի
Շահութահարկ	Եկամուտ ակտիվներից	Ե՛վ շահութահարկի, և՛ ակտիվներից եկամտի մասով սեռատարիքային բացվածքի բացակայության պայմաններում այս կատեգորիայի մասով բաշխվածության հիմքում ընկած է տնային տնտեսության գլխավորի տարիքը՝ հաշիվ առնելով այն հանգամանքը, որ գույքի/ունեցվածքի տնօրինման իրավունքը պատկանում է տնային տնտեսության գլխավորին: Այստեղ մեկ այլ ենթադրություն է այն, որ ակտիվների նկատմամբ սեփականությունը նման է գույքի նկատմամբ սեփականությանը, ինչը միանշանակ չէ
Եկամտային հարկ	Եկամուտ աշխատանքային գործունեությունից	Եկամտային հարկի՝ ըստ տարիքի և սեռի բացվածքի բացակայության պայմաններում կիրառվել է աշխատանքային գործունեությունից եկամտի՝ ըստ տարիքի և սեռի բաշխվածության բացվածքը
Ակցիզային հարկ	Կախված է այն ապրանքատեսակներից, որոնք ենթակա են ակցիզային հարկի, օրինակ՝ ծխախոտ/ ալկոհոլ ըստ սպառման և այլն	Այդ դեպքում կիրառվել է Հայաստանում ալկոհոլի և ծխախոտի սպառման կառուցվածքն՝ ըստ տարբեր աղբյուրների: Այդուհանդերձ, որոշակի մոտարկումներ են կատարվել և կոնկրետ մոդել է կիրառվել, քանի որ տվյալները տրամադրվել են ըստ տարիքային խմբերի, այլ ոչ թե անհատական տարիքների
Շրջանառության հարկ	Սպառում	Կիրառվել է ընդհանուր սպառումն՝ ըստ տարիքի և սեռի

Գույքահարկ	Եկամուտ ակտիվներից	Գույքահարկի և ակտիվներից եկամտի մասով սեռատարիքային բացվածքի բացակայության պայմաններում՝ այս կատեգորիայի մասով բաշխվածությունը հիմնված է տնային տնտեսության գլխավորի տարիքի վրա՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գույքը որպես կանոն տնօրինում է տնային տնտեսության գլխավորը
Հողի հարկ	Եկամուտ ակտիվներից	Հողի հարկի և ակտիվներից եկամտի մասով սեռատարիքային բացվածքի բացակայության պայմաններում՝ այս կատեգորիայի մասով բաշխվածությունը հիմնված է տնային տնտեսության գլխավորի տարիքի վրա՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գույքը որպես կանոն տնօրինում է տնային տնտեսության գլխավորը
Մաքսատուրք	Սպառում	Կիրառվել է ընդհանուր սպառման օրինաչափությունն՝ ըստ տարիքի և սեռի
Բնական պաշարների և բնօգտագործման վճարներ	Եկամուտ ակտիվներից	Բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների ու ակտիվներից եկամտի մասով սեռատարիքային բացվածքի բացակայության պայմաններում՝ այս կատեգորիայի մասով բաշխվածությունը հիմնված է տնային տնտեսության գլխավորի տարիքի վրա՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գույքը որպես կանոն տնօրինում է տնային տնտեսության գլխավորը: Հաշվի առնելով բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների բնույթը՝ հնարավոր է տեղին լինի տեղաբաշխել վճարված հարկերն՝ ըստ հանքարդյունաբերական ընկերությունների, հիմնվելով կազմակերպության սեփականատերերի սեռատարիքային բաշխվածության վրա:
Այլ հարկային եկամուտ	Սպառում	Կիրառվել է ընդհանուր սպառման օրինաչափությունն՝ ըստ տարիքի և սեռի
Տուրքեր	Սպառում	Կիրառվել է ընդհանուր սպառման օրինաչափությունն՝ ըստ տարիքի և սեռի

Սոցիալական վճարումներ	Եկամուտ աշխատանքային գործունեությունից	Ըստ տարիքի և սեռի սոցիալական վճարումների բացվածքի բացակայության պայմաններում կիրառվել է աշխատանքային գործունեությունից եկամտի բացվածքն՝ ըստ տարիքի և սեռի
Հանրային փոխանցումներ	Սպառում	Կիրառվել է ընդհանուր սպառման օրինաչափությունն՝ ըստ տարիքի և սեռի
Այլ եկամուտներ	Սպառում	Կիրառվել է ընդհանուր սպառման օրինաչափությունն՝ ըստ տարիքի և սեռի

Աղբյուրը՝ Հայաստանի ԱՓՀ

ԱՓՀ մեթոդաբանության համաձայն, եթե չկան հարկ վճարողների տարիքային բաշխվածության տվյալներ, օրինակ, ավելացված արժեքի հարկի (ԱԱՀ) մասով, ապա առաջարկվում է օգտվել սպառման կառուցվածքից՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ԱԱՀ-ը վճարում են բոլոր անհատներն՝ իրենց սպառման հիման վրա: Այս սկզբունքը տարածվում է շրջանառության հարկի, մաքսատուրքի, այլ հարկային եկամուտների, տուրքերի, հանրային փոխանցումների և այլ եկամուտների վրա այն պարագայում, երբ խորհուրդ է տրվում կիրառել ընդհանուր սպառման բացվածքը՝ պայմանավորված սպառման պատկերին դրանց համապատասխանությամբ: Այնպիսի իրավիճակներում, երբ եկամտային հարկի ու սոցիալական վճարների տարիքային կառուցվածքի տվյալներ չկան, խորհուրդ է տրվում օգտվել աշխատանքային գործունեությունից եկամտի բացվածքից՝ հաշվի առնելով այս կատեգորիաների և աշխատանքային գործունեությունից եկամտի ամուր միջկապակցությունը: Եթե առկա չեն տարիքային կազմի տվյալներ շահութահարկի, գույքահարկի, հողի հարկի և բնօգտագործման և բնապահպանական վճարների մասով, ապա ԱՓՀ մեթոդաբանությամբ խորհուրդ է տրվում որպես այլընտրանք կիրառել ակտիվներից ստացվող եկամուտը: Այդուհանդերձ, Հայաստանի ԱՓՀ-ի պարագայում, երբ այլ կատեգորիաների մասով կիրառվել են ԱՓՀ մեթոդաբանության այլընտրանքային առաջարկությունները, ապա շահութահարկի, գույքահարկի, հողի հարկի և բնօգտագործման ու բնապահպանական վճարների բաշխվածության հիմքում ընկած է տնային տնտեսության գլխավորի տարիքը, քանի որ նշված հարկերի ու վճարների սեռատարիքային բաշխվածության վերաբերյալ տվյալներ չկան: Այս այլընտրանքային պրոքսի մեթոդն ընտրվել է ելնելով գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը տնային տնտեսության գլխավորի հետ ասոցացնելու տարածված երևույթից:

Այնուհետև հաշվարկվել է հարկերի՝ ըստ տարիքի ընդհանուր բաշխվածությունը, ամփոփելով բոլոր նշված հարկերը յուրաքանչյուր տարիքային խմբի համար, օգտագործելով տրված հարկերի մասնաբաժինն ընդհանուր համախմբված բյուջեում: Հարկերի՝ ըստ տարիքի բաշխումը կատարվում է հաշվի առնելով միայն չափահաս

բնակչությունը (18 և բարձր տարիքի անձինք): Ընդհանուր առմամբ, գոյություն ունի հարկերի՝ տարիքային բաշխվածության հաշվարկի երկու մոտեցում.

- Ըստ առաջին մոտեցման, հարկերը բաշխվում են ինչպես երեխաների (0-18 տարեկան), այնպես էլ մեծահասակների շրջանում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ երեխաները, ինչպես և մեծահասակներն, ունեն սպառում և կարող են տիրապետել ակտիվների, որից կարող են առաջանալ հարկային պարտավորություններ:
- Ըստ երկրորդ մոտեցման, հարկերը վերագրվում են միայն չափահաս բնակչությանը (18 և բարձր տարիքի անհատներ): Սա պայմանավորված է այն տրամաբանությամբ, որ անգամ եթե երեխաներն ունեն իրենց ծնողներից իրենց փոխանցված ակտիվներ, այդ ակտիվները, ֆորմալ առումով, վերագրվում են տնային տնտեսության գլխավորին:

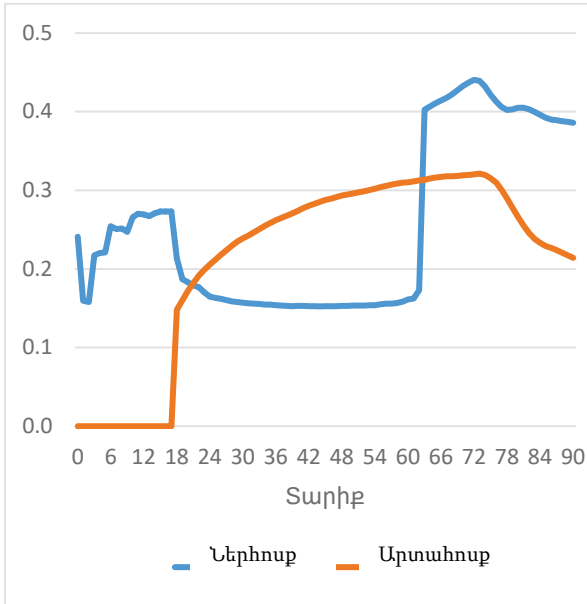
Անհրաժեշտ տվյալներ և բացեր. ԱՓՀ-ի տրված բաժնի մշակման ընթացքում շեշտադրվել են մի շարք անհրաժեշտ տվյալներ և հայտնաբերված բացեր: Ընթացիկ վերլուծությունն ընդգծում է հարկ վճարողների վերաբերյալ ավելի համապարփակ և ճշգրիտ տվյալների խիստ անհրաժեշտությունը, այդ թվում՝ մանրամասն բացվածքն ըստ տարիքի, սեռի և հարկատեսակի: Այս մանրամասն տվյալներն ու տեղեկություններն անհրաժեշտ են բնակչության շրջանում հարկերի բաշխվածության դինամիկան լիարժեք հասկանալու համար: Այդպիսի մանրամասն տվյալներ ստանալով՝ կարելի է զգալի բարելավումների հասնել ԱՓՀ շրջանակի ճշգրտության և խորության հարցում, ինչը թույլ կտա ավելի նուրբ հասկացողական գնահատումներ ու հասցեական միջամտություններ կատարել:

Տվյալների ներկայացումը.

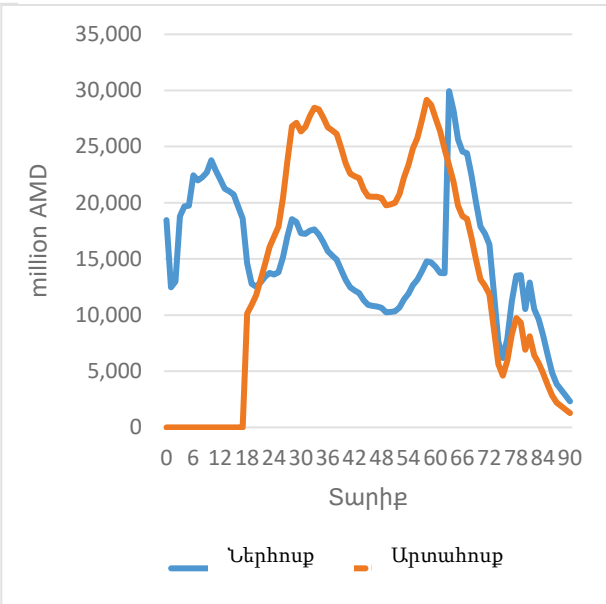
Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ Հանրային փոխանցումների ներհոսքն (բնակչության կողմից ստացված փոխանցումներ) ավելի բարձր է, քան Հանրային փոխանցումների արտահոսքը (բնակչության կողմից պետությանը վճարված փոխանցումներ, ինչպիսիք հարկերն են) մինչև 20 և 63-ից բարձր բնակչության շրջանում: 20-63 տարեկան բնակչությունը հիմնականում ֆինանսավորում է պետության միջոցով մյուս տարիքային խմբերին կատարվող փոխանցումները:

Գծապատկեր 16. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումներ

a. Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

b. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր

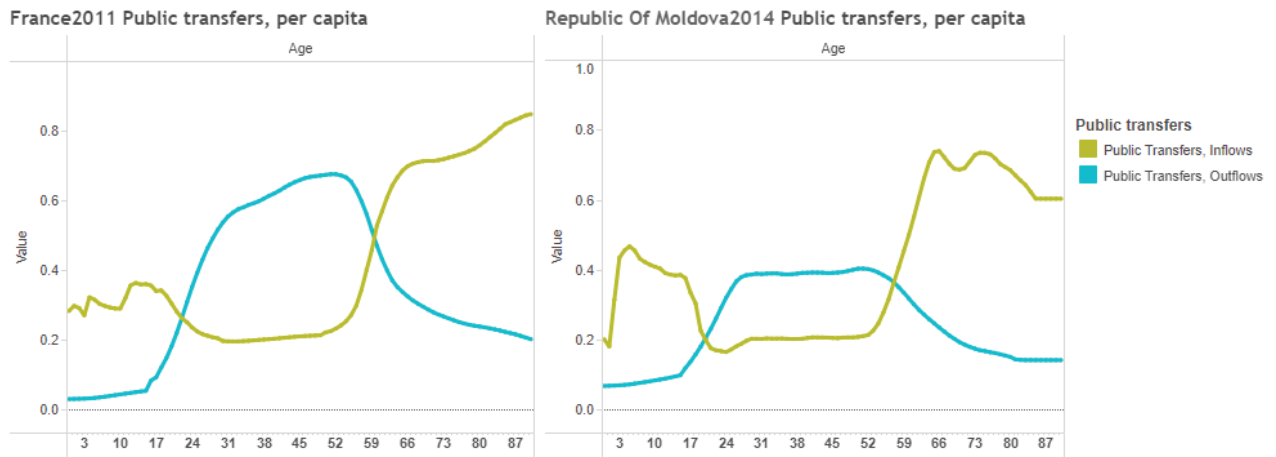
* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ՝

արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքից ստացվող պարզ միջին եկամտի համեմատ:

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Հայաստանի՝ մեկ շնչի հաշվով հանրային փոխանցումներն այլ երկրների հետ համեմատելիս տեսնում ենք, որ ինչպես ներհոսքը (պետության կողմից տրամադրված փոխանցումներ), այնպես էլ արտահոսքը (պետությանը վճարված փոխանցումներ) Հայաստանում ավելի ցածր են՝ համադրելի ցուցիչներով: Ուսումնասիրված այլ երկրներում երեխաներին ուղղված հանրային փոխանցումների ներհոսքը (հիմնականում կրթության ոլորտում փոխանցումներ) 30-49 տարիքայինների աշխատանքային գործունեությունից եկամտի 0.3-0.4-ի մակարդակում է, մինչդեռ Հայաստանում այն 0.3 մակարդակից ցածր է: Փոխանցումների ներհոսքի և, հատկապես, փոխանցումների արտահոսքի (պետությանը կատարվող վճարումներ, ինչպիսին հարկերն են) տարբերությունն ավելի մեծ է տարեց բնակչության պարագայում:

Գծապատկեր 17. ԱՓՀ-երն այլ երկրներում. Հանրային փոխանցումներ

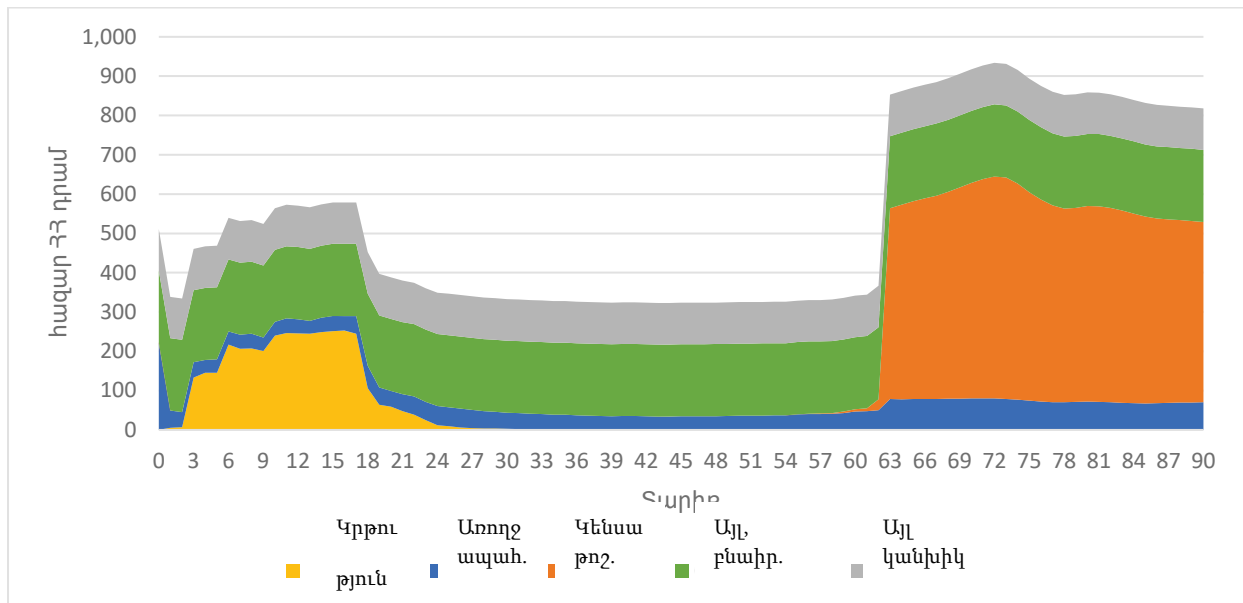

Note: Per capita values are expressed relative to the simple average of per capita labor income in the 30-49 age range.

Աղբյուրը՝ <https://ntaccounts.org/web/nta/show/NTA%20data%20visualization>

Հանրային փոխանցումների ներհուսքի կառուցվածքը (պետությունից բնակչության ստացած փոխանցումներ) տարբեր տարիքային խմբերի համար տարբեր է: Կրթության մասով փոխանցումներն ամենանշանակալին են երեխաների պարագայում, հատկապես դպրոցական տարիքի, մինչդեռ կենսաթոշակներն ամենակարևոր փոխանցումներն են տարեղ խմբերի համար:

Գծապատկեր 18. Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումների ներհուսքն՝ ըստ բաղադրիչների և տարիքի. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ

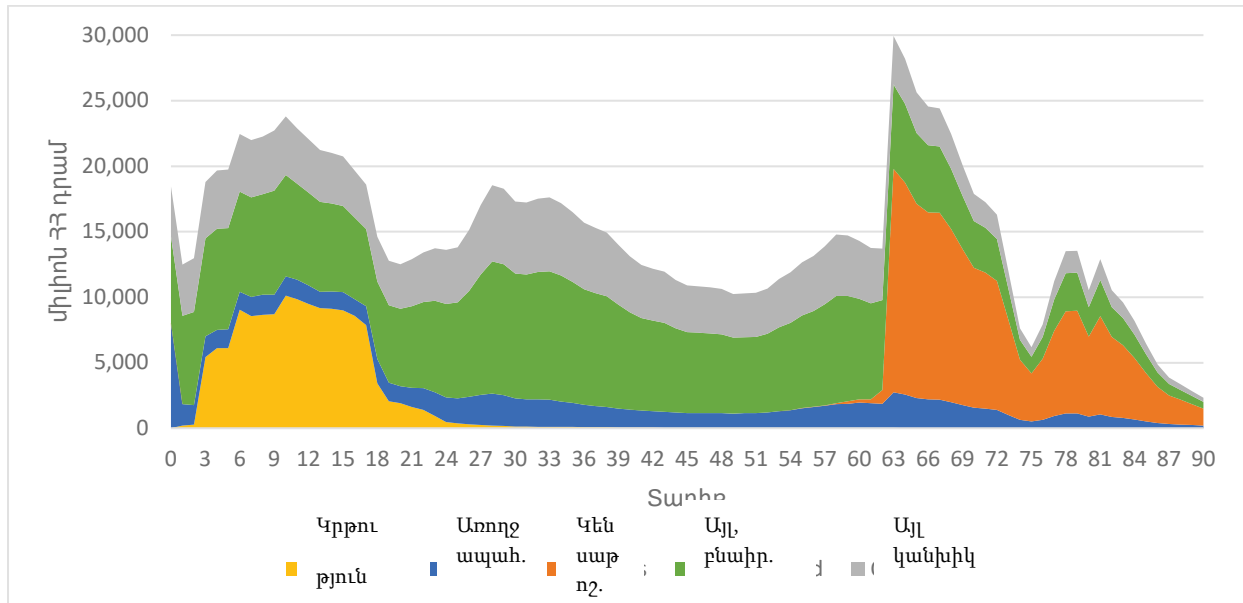

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Մեկ շնչի հաշվով արժեքներում նկատվում են ավելի մեծ հանրային փոխանցումներ բնակչության ավելի տարեց խմբերի համար, իսկ տնտեսության ընդհանուր հոսքերում, որտեղ հաշվի է առնվում բնակչության թվաքանակը յուրաքանչյուր տարիքային խմբում,

գրեթե համանման պիկեր են նկատվում ամենամեծ ընդհանուր հանրային փոխանցումների մասով՝ 8-10 տարիքային խմբում և 64-66 տարիքային խմբում:

Գծապատկեր 19. Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումների ներհուսքն՝ ըստ բաղադրիչների և տարիքի. ընդհանուր փնտրության հոսքեր

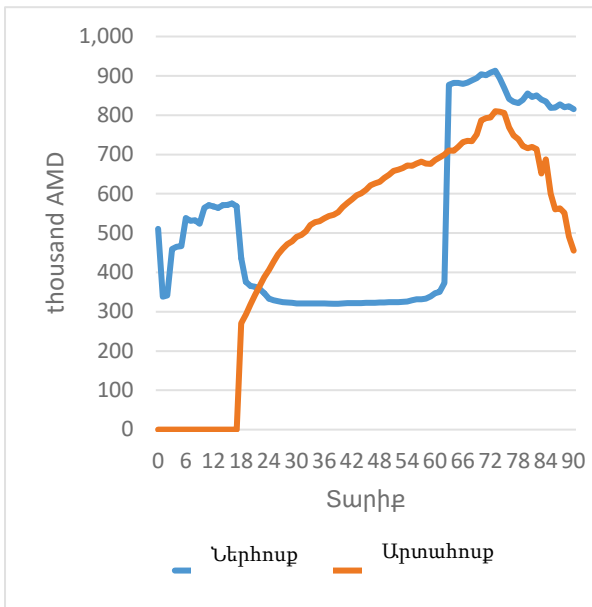

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

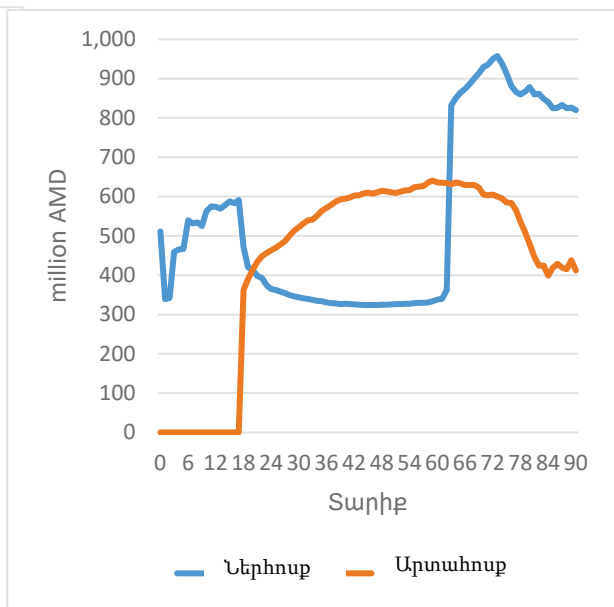
Հանրային փոխանցումներն՝ ըստ սեռի դիտարկելիս կանանց պարագայում նկատվում է հանրային փոխանցումների ավելի մեծ զուտ ներհուսք, ինչը հիմնականում պայմանավորված է տղամարդկանց կողմից ավելի մեծ արտահոսքով (վճարումներ պետությանը): Սա հիմնականում բացատրվում է տղամարդկանց կողմից՝ կանանց համեմատ ավելի բարձր հարկերի վճարմամբ, ինչը մեծ տարիքի պարագայում պայմանավորված է ակտիվներ ունեցող տղամարդկանց ավելի մեծ թվով և, հետևաբար, պետությանը վճարվող ավելի շատ հարկերով/վճարումներով:

Գծապատկեր 20. Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ: Հանրային փոխանցումներն՝ ըստ տարիքի (մեկ շնչի հաշվով արժեքներ)

a. Տղամարդիկ

b. Կանայք

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

2.2 Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ

Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներում «ամփոփված է դեպ տարիքային խումբ ներհոսքը և տարիքային խմբից արտահոսքը, ինչը հանրային ակտիվների հետ կապված գործարքների արդյունք է: Ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումները բաղկացած են երկու հստակ հոսքերից՝ հանրային ակտիվներից եկամուտ (կամ կորուստ) և հանրային խնայողություններ»:¹⁷ Դրանք, կարծես թե, հաշվարկվում են հանրային ակտիվներից ստացվող եկամտի և հանրային խնայողությունների տարբերությամբ: Իր հերթին, հանրային ակտիվներից եկամուտը բաղկացած է կապիտալ եկամտից և գույքից եկամտից: Որպես կանոն, հանրային կապիտալից եկամուտը զրո է կամ շատ փոքր է:¹⁸ Հանրային գույքից եկամուտը որոշվում է որպես գույքից ստացվող եկամտի ներհոսքի և գույքից ստացվող եկամտի արտահոսքի տարբերությամբ: Գույքից ստացվող եկամտի ներհոսքը ներառում է եկամուտ և շահաբաժիններ ու ռոյալթիներ, որոնք ստացվում են բնական պաշարներից: Գույքից ստացվող եկամտի արտահոսքը կազմված է հիմնականում պետական պարտքի դիմաց վճարվող տոկոսադրույքներից:

¹⁷ Ազգային փոխանցումային հաշիվներ. Սերունդների տնտեսության հասկացությունը: 3.2 Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ. ներածություն: <https://ntaccounts.org/web/nta/show/Methodology/3.2%20Public%20Asset-Based%20Reallocations>

¹⁸ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ուղեցույց: Սերունդների տնտեսության չափում և վերլուծություն, ՄԱԿ 2013 թ.:

Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների մակրո հսկիչ ցուցիչները գնահատվում են -403.6 միլիարդ ՀՀ դրամ, որը հաշվարկվում է հետևյալ կերպ.

Հանրային ակտիվների վրա հիմնված բաշխումներ (-403.6 միլիարդ ՀՀ դրամ) = Հանրային ակտիվներից եկամուտ (-49.6) – Հանրային խնայողություններ (354.0):

Հանրային ակտիվներից եկամուտ է համարվում «հանրային կապիտալից եկամտի (այն հավասար է հանրային զուտ ակտիվ վճարային հաշվեկշիռ) և հանրային գույքից եկամտի հանրագումարը»: Ակտիվներից եկամուտն, իր հերթին, պետք է լինի «հարկ վճարողների զուտ ներհոսք, եթե դրական է, և զուտ արտահոսք, եթե բացասական է»¹⁹: Հայաստանի պարագայում հանրային ակտիվներից եկամուտը բացասական է պետական պարտքի համար վճարվող տոկոսի պատճառով: Այս կատեգորիայում մակրո հսկիչ ցուցիչը բխում է ԱՀՀ-ում ինստիտուցիոնալ հատվածի հաշիվներից.

Հանրային կապիտալից եկամուտ (զուտ) = Ընդհանուր պետական հարվածի համախառն ակտիվ վճարային հաշվեկշիռ – Ընդհանուր պետական հարվածի հիմնական միջոցների սպառում (ԱՀՀ-ից)

Հանրային գույքից եկամուտ (զուտ) = Գույքից եկամտի ներհոսք (ԱՀՀ, հիմնական եկամտային հաշվի տեղաբաշխում, ԸՊ հարված) – Գույքից եկամտի արտահոսք (ԱՀՀ, հիմնական եկամտային հաշվի տեղաբաշխում, ԸՊ հարված)

Հանրային գույքից եկամուտ = Կապիտալ եկամուտ (1,000) + Գույքից եկամուտ (-50,563)

Հանրային խնայողությունները, թերևս, «համարժեք են ԱՀՀ-ից զուտ հանրային խնայողություններին»: Ենթադրվում է, որ «եթե դրական է, ապա հանրային խնայողությունը ձևավորում է հարկ վճարողներից արտահոսք, իսկ հանրային ապախնայողությունը կամ պետական պարտքի գոյացումը ձևավորում է ներհոսք դեպի հարկ վճարողները»:²⁰ Այս կատեգորիայի մակրո հսկիչ ցուցչի տվյալները վերցված են ԱՀՀ-ից, որի համար հաշվի է առնվել ԸՊ հատվածի տնօրինելի եկամուտների հաշվի օգտագործումը:

Հանրային խնայողություններ (զուտ) = Համախառն հանրային խնայողություններ (ԱՀՀ, ԸՊ հարվածի տնօրինելի եկամուտների հաշվի օգտագործում) – Ընդհանուր պետական հարվածի (ԱՀՀ) հիմնական միջոցների սպառում:

Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների սեռատարիքային բնութագրերը հաշվարկվում են Հանրային փոխանցումների արտահոսքերի համար կիրառվող

---

¹⁹ Սերբիայի Հանրապետության վիճակագրական գրասենյակ 2021. Վերլուծական հաշվետվություն Սերբիայի Ազգային փոխանցումային հաշիվների վերաբերյալ, էջ 26:

²⁰ Սերբիայի Հանրապետության վիճակագրական գրասենյակ 2021. Վերլուծական հաշվետվություն Սերբիայի Ազգային փոխանցումային հաշիվների վերաբերյալ, էջ 26:

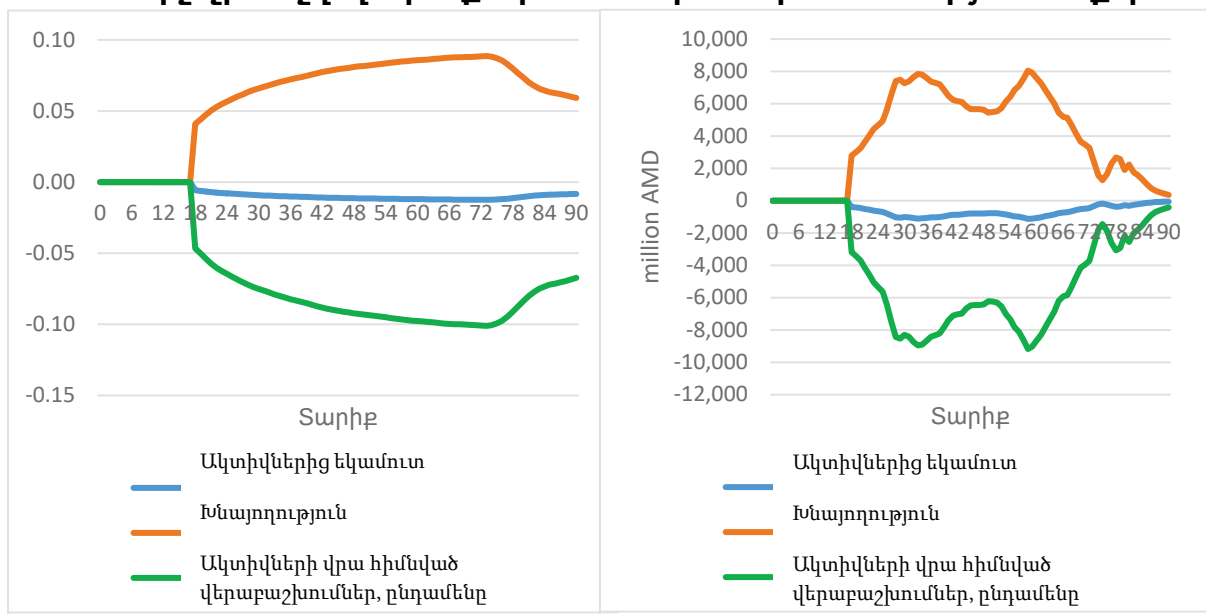
մեթոդաբանության օգտագործմամբ՝ կիրառելով հարկային եկամուտների բաշխման՝ Հանրային փոխանցումների արտահոսքի համար կիրառված մեթոդաբանությամբ հաշվարկված մասնաբաժինները (մանրամասները տե՛ս Հանրային փոխանցումների գլխում):

Տվյալների ներկայացում.

Ինչպես նկարագրվել է վերը, Հանրային ակտիվների վրա հիմնված ԱՓՀ ցուցիչների սեռատարիքային բաշխման հիմքում ընկած է հարկ վճարողների պրոքսի բաշխվածությունն՝ ըստ տարիք-սեռի, հետևաբար, այս բաշխվածությունը մոտ է Հանրային փոխանցումների արտահոսքին: Քանի որ 2019 թվականին Հայաստանում հանրային ակտիվներից եկամուտը բացասական է եղել (49.6 միլիարդ ՀՀ դրամ), իսկ խնայողությունները՝ դրական (354 միլիարդ ՀՀ դրամ), ընդհանուր հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումները (ակտիվներից եկամուտ - խնայողություն) բացասական են: Միջին տարիքի/աշխատանքային տարիքի բնակչությունը կրում է բացասական հաշվեկշիռ հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների մասով:

Գծապարկեր 21. Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ: Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխում

a. Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*   b. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից ստացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ: Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

---

3. Մասնավոր տարիքային վերաբաշխումներ

Այս գլխում ներկայացված է Հայաստանի ԱՓՀ-ի մասնավոր տարիքային վերաբաշխումների կազմը:

3.1 Մասնավոր փոխանցումներ

Մասնավոր փոխանցումները, որպես կանոն, ներառում են «տարբեր տնային տնտեսությունների (այդ թվում՝ տնային տնտեսությունների և աշխարհի միջև հոսքերը) միջև և նույն տնային տնտեսության անդամների միջև հոսքերը»: Դրանք բաղկացած են տնային տնտեսությունների միջև և տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներից: Մասնավոր փոխանցումները, թերևս, հաշվարկվում են որպես տնային տնտեսությունների միջև և տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների հանրագումար:

Զուտ մասնավոր փոխանցումների մակրո հսկիչ ցուցիչը գնահատվում է 235.4 միլիարդ ՀՀ դրամ, որը փաստացի հավասար է տնային տնտեսությունների միջև մասնավոր զուտ փոխանցումներին (քանի որ տնային տնտեսությունների միջև զուտ փոխանցումները հավասար են 0-ի): Զուտ տնային տնտեսությունների միջև մասնավոր փոխանցումների մակրո ցուցիչը հավասար է Հայաստանում Վճարային հաշվեկշռի վիճակագրության համապատասխան ցուցչին («Երկրորդային եկամուտ. անձնական փոխանցումներ (ընթացիկ փոխանցումների ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ տնային տնտեսությունների միջև)»):

ԱՓՀ-ում մասնավոր փոխանցումների համար գործում են հետևյալ հավասարումները:

$$\begin{aligned} \text{Զուտ մասնավոր փոխանցումներ} &= \text{Զուտ տնային տնտեսությունների միջև} \\ &\text{փոխանցումներ} + \text{զուտ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, կամ} \\ &= \text{Մասնավոր փոխանցումներ, ներհոսք} - \text{մասնավոր} \\ &\text{փոխանցումներ, արտահոսք} \end{aligned}$$

$$\text{Մասնավոր փոխանցումներ, ներհոսք} = \text{տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, ներհոսք} + \text{տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, ներհոսք}$$

$$\text{Մասնավոր փոխանցումներ, արտահոսք} = \text{տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, արտահոսք} + \text{տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, արտահոսք}$$

$$\text{Զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ} = \text{տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, ներհոսք} - \text{տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, արտահոսք}$$

$$\text{Զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ} = \text{տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, ներհոսք} - \text{տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, արտահոսք}$$

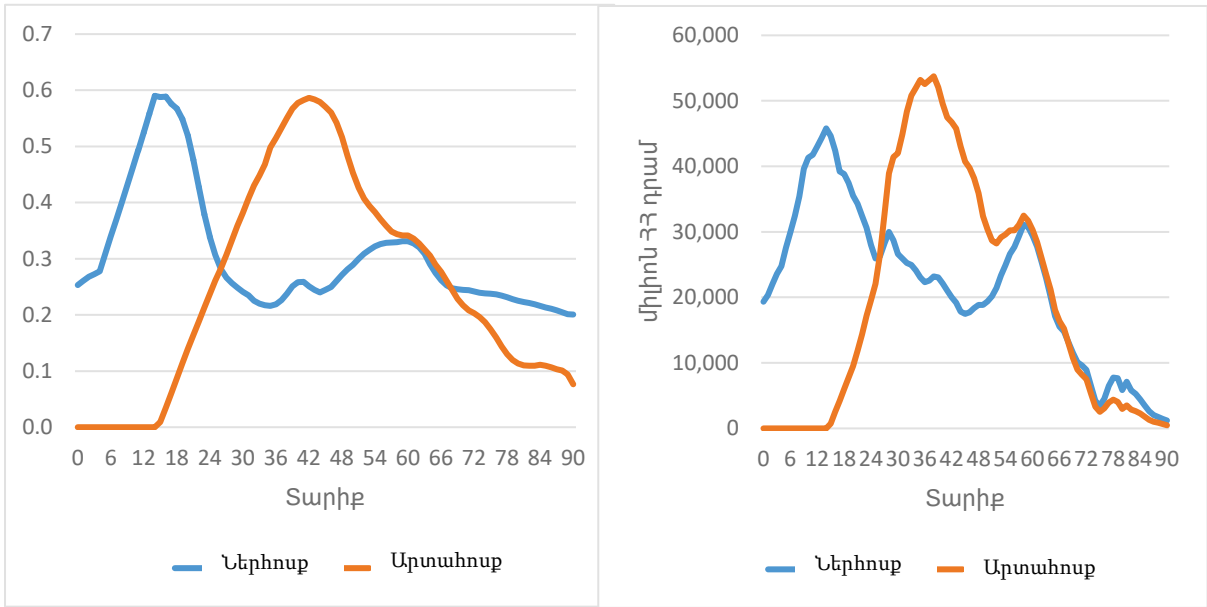
Ձուտք տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ = տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, ներհուք – տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, արտահուք:

Մասնավոր փոխանցումների սեռատարիքային բնութագրերը ձևավորվում են տնային տնտեսությունների միջև և տնային տնտեսության ներսում ներհուքի և արտահուքի մակարդակներում, ինչը մանրամասն քննարկվել է ստորև՝ համապատասխան ենթագլուխներում: Ընդհանուր առմամբ, ինչպես երևում է Գծապատկեր 22-ից, մասնավոր փոխանցումների (մասնավոր փոխանցումների ներհուք) հասցեատերերը դեռահասներն են, իսկ 40-45 տարեկան բնակչությունը մասնավոր փոխանցումների (մասնավոր փոխանցումների արտահուքեր) ամենամեծ դերակատարներն են: Ընդհանուր առմամբ, 26-66 տարեկան բնակչությունը ավելի է վճարում, քան ստանում է որպես մասնավոր փոխանցում:

Գծապատկեր 22. Հայաստանի 2019թ. ԱՓՀ: Մասնավոր փոխանցումներ

ա. Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

բ. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր

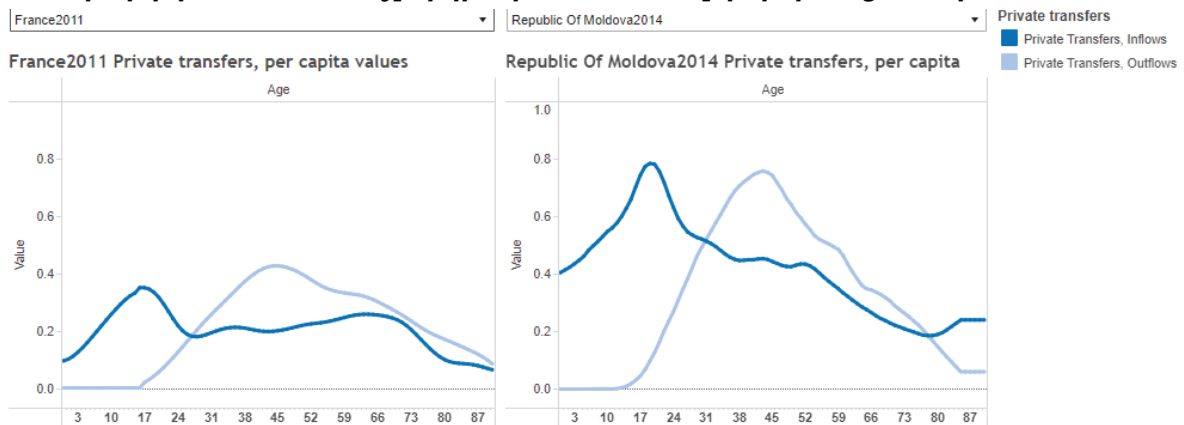

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից ստացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ: Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Հայաստանում մասնավոր փոխանցումների միտումները (այլ երկրների համեմատ, մասնավորապես Ֆրանսիայի, որն առաջադեմ տնտեսություն է, և Մոլդովայի, որը համանման զարգացման պատմություն ու զարգացման մակարդակ ունեցող երկիր է) ավելի նման են համանման զարգացման մակարդակ ունեցող երկրներին: Մասնավոր փոխանցումների համադրելի չափն ավելի մեծ է Հայաստանում ու Մոլդովայում, քան Ֆրանսիայում (0.6-0.8՝ 0.3-0.4-ի համեմատ, 30-49 տարիքային խմբում միջին

աշխատանքային եկամտի համեմատ), ինչը նշանակում է, որ մասնավոր փոխանցումներն ավելի կարևոր են տնտեսության համար: Ֆրանսիայի համեմատ մյուս տարբերությունն այն է, որ Հայաստանում և Մոլդովայում զուտ մասնավոր փոխանցումների հասցեատերն ավելի տարեց բնակչությունն է, մինչդեռ Ֆրանսիայում նրանք վճարողներ են, ինչը նշանակում է, որ հանրային փոխանցումները բավարար չեն այս երկրներում նրանց սպառման համար և մասնավոր փոխանցումների մի մասը հատկացվում է այս տարիքային խմբերին: Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանում ավելի տարեց տարիքային խմբերում սպառումը հիմնականում ապահովվում է մասնավոր փոխանցումների հաշվին, մինչդեռ Ֆրանսիայում նրանք ստանում են ավելի շատ հանրային փոխանցումներ:

Գծապատկեր 23. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում. մասնավոր փոխանցումներ

Աղբյուրը՝ <https://ntaccounts.org/web/nta/show/NTA%20data%20visualization>

3.1.1 Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ

Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումները «կազմված են տնային տնտեսությունների միջև ուղիղ փոխանցումներից՝ միջնորդավորված ՏՏՀՀ-երի կողմից, և աշխարհին ու աշխարհից կատարվող փոխանցումներից»: Այս փոխանցումների շարքին են դասվում ալիմենտների վճարումները, նվերները, արտասահմանից և արտասահման կատարվող և այլ փոխանցումները, որոնք մի տնային տնտեսությունից փոխանցվում են մյուսին: Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումները հաշվարկվում են որպես տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների ներհոսքի և արտահոսքի տարբերություն:

2019 թ. Հայաստանում տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների մակրո հսկիչ ցուցիչները գնահատվում են 235.4 միլիարդ ՀՀ դրամ, որը տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների ներհոսքի (354.0 միլիարդ ՀՀ դրամ) և տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների արտահոսքի (118.7 միլիարդ ՀՀ դրամ) տարբերությունն է:

Նշվում է, որ « տնային տնտեսությունների միջև մասնավոր փոխանցումների ներհոսքի ու արտահոսքի տարբերությունը պետք է հավասար լինի աշխարհից ստացվող զուտ մասնավոր փոխանցումներին, ինչպես ներկայացված է ԱՀՀ-ում»: Փակ տնտեսությունում

դրանց հանրագումարը կլինի զրո, սակայն բաց տնտեսությունում տնային տնտեսությունների միջև մասնավոր փոխանցումների ներհոսքը՝ գումարած զուտ մասնավոր փոխանցումները աշխարհին հավասար է տնային տնտեսությունների միջև մասնավոր փոխանցումների արտահոսքին: Ներհոսքն ու/կամ արտահոսքը պետք է ճշգրտվեն՝ դեպի աշխարհի զուտ հոսքերի գնահատականների հետ համապատասխանություն ապահովելու նպատակով:

Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումները, ներհոսքը «ռեզիդենտ տնային տնտեսությունների և աշխարհից ստացած ընթացիկ տնտեսական փոխանցումներ են»:²¹ Դրանք հաշվարկվում են աշխարհից ընտանիքի ստացած դրամական փոխանցումների և Հայաստանի մյուս տնային տնտեսություններից ստացած՝ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների գնահատված ցուցանիշի հանրագումարով: Տնային տնտեսությունների դրամական փոխանցումների մասով մակրո հսկիչ ցուցչի աղբյուր է Վճարումների հաշվեկշիռը, որը կազմում է ՀՀ կենտրոնական բանկը (ՀՀ ԿԲ), իսկ Հայաստանի սահմաններում տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների գնահատման համար տվյալների աղբյուր է Արմատատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանը, որտեղ կան տնային տնտեսության փոխանցումները՝ Հայաստանում և Հայաստանից դուրս այլ տնային տնտեսություններից:

Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, արտահոսք են համարվում «տնային տնտեսություններին, ՏՏԾԶՀ-ներին և աշխարհին տրված նվիրատվությունները և նվերները»: Դրանք հաշվարկվում են տնային տնտեսության՝ աշխարհին վճարած դրամական փոխանցումների և Հայաստանի այլ տնային տնտեսություններին՝ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների գնահատված ցուցանիշի հանրագումարով: Մակրո հսկիչ ցուցիչների գնահատման աղբյուրները նույնն են, ինչ ներհոսքի պարագայում է. այն է՝ ՀՀ ԿԲ Վճարումների հաշվեկշիռը և Արմատատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանը:

Աշխարհի հետ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների մակրո հսկիչ ցուցիչների տվյալները հիմնված են 2019 թ. Հայաստանում Վճարային հաշվեկշռի վիճակագրության ցուցանիշների վրա: Մասնավորապես, ներհոսքը հավասար է «Անձնական փոխանցումների (ընթացիկ փոխանցումներ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ տնային տնտեսությունների միջև)» (682.1 միլիոն ԱՄՆ դոլար՝ փոխարկված ՀՀ դրամի միջին տարեկան փոխարժեքով) կրեդիտին, իսկ արտահոսքը հավասար է «Անձնական փոխանցումների (ընթացիկ փոխանցումներ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ տնային տնտեսությունների միջև)» (192.2 միլիոն ԱՄՆ դոլար՝ փոխարկված ՀՀ դրամի միջին տարեկան փոխարժեքով) դեբետին:

---

²¹ Ազգային փոխանցումային հաշիվներ. Պատկերացնել սերնդային տնտեսությունը: 4.1 Մասնավոր փոխանցումներ. տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ: <https://ntaccounts.org/web/nta/show/Methodology/4.1%20Private%20Transfers#H-z3lz5f>

Հայաստանում տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների մակրո հսկիչ ցուցիչների տվյալները հիմնված են Արմստատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանի համապատասխան հարցերի վրա՝ ճշգրտված դեպի վեր՝ մակրո տնտեսական ցուցանիշների մակարդակ, ԱՀՀ-ում ընդհանուր տնտեսությունում սպառման և ՏՏԿԱՀ-ում ներկայացված ընդհանուր սպառման տարբերության կիրառմամբ:

Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների սեռատարիքային բաշխվածության հիմքում ընկած են ԱՓՀ ուղեցյուցում առաջարկված սկզբունքները: Մասնավորապես, «տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումները վերագրվում են տնային տնտեսության գլխավորին»²²: Արմստատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանը տրամադրում է տվյալների ընտանիքի գլխավորի վերաբերյալ, օր.՝ տարիք և սեռ, որոնք օգտագործվել են Հայաստանի կամ արտասահմանից վճարված և ստացված փոխանցման բացվածքի տվյալներում: Մակրո հսկիչ ցուցչի պարագայում օգտագործված տնային տնտեսությունների գլխավորների՝ ըստ տղամարդկանց ու կանանց բաշխվածությունը (միայն Հայաստանից կամ արտասահմանից ստացվածները) վերցվել է Արմստատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանից: Այս կատեգորիայի սեռատարիքային բաշխվածությունը համապատասխանում է ընտանիքի գլխավորների՝ ըստ սեռի ու տարիքի բացվածքին այն տնտեսությունների մասով, որոնք փոխանցումներ են ստացել Հայաստանից կամ արտերկից: Ինչպես և շատ այլ ցուցանիշներ ԱՓՀ-ում, այնպես էլ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների տվյալներն՝ ըստ տարիքի ու սեռի համահարթեցվել են մեկ շնչի մակարդակում:

Հայաստանում տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների տվյալները վկայում են, որ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների ներհոսքն ավելի բարձր է, քան փոխանցումներ ստացող բոլոր տարիքային խմբերի մասով արտահոսքը: Արմստատի 2019 թ. ՏՏԿԱՀ համաձայն, ընտանիքների գլուխները, սկսած 27 տարեկանից, ստանում են փոխանցումներ (ներհոսք), իսկ տնային տնտեսությունները վճարում են փոխանցումներ այլոց՝ սկսած ընտանիքի գլխավորի 35 տարեկան դառնալուց:

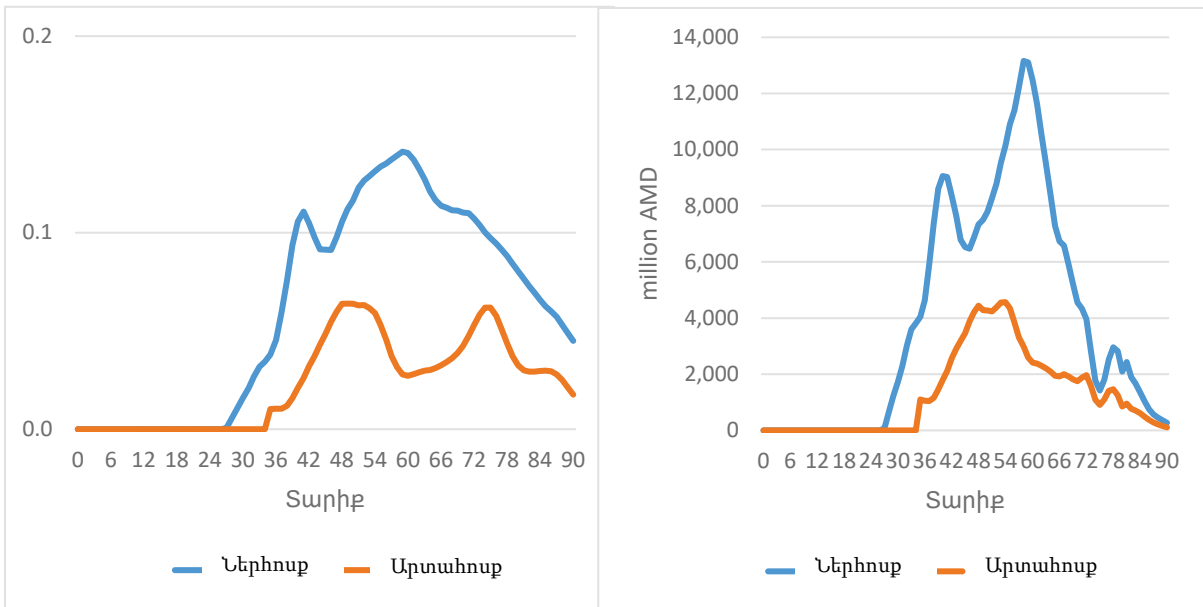
Գծապատկեր 24. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ

---

²² Ազգային փոխանցումային հաշիվներ: Սերունդների տնտեսության հասկացությունը: 4.1 Մասնավոր փոխանցումներ: Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ: <https://ntaccounts.org/web/nta/show/Methodology/4.1%20Private%20Transfers#H-z3lz5f>

a. Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

b. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր

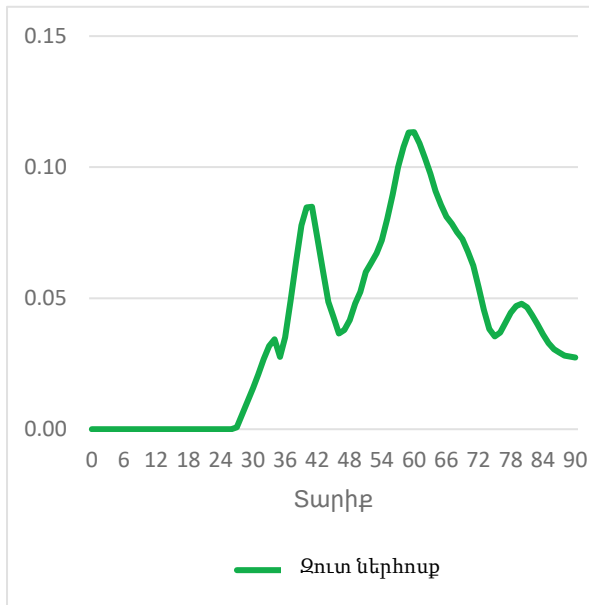

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից ստացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ: Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

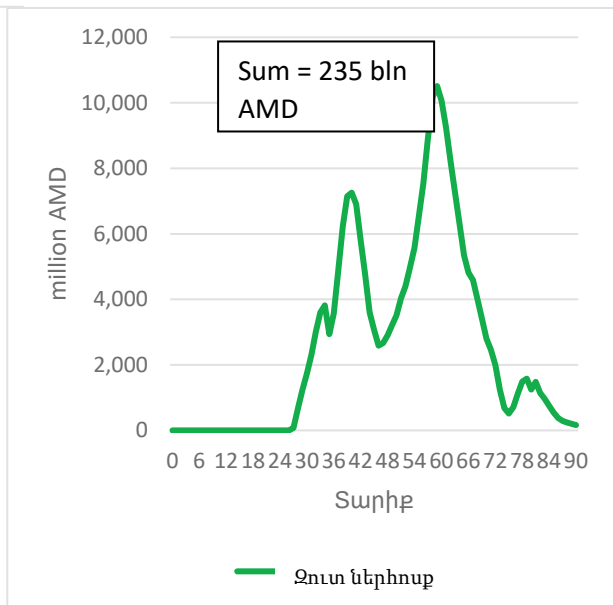
Քանի որ փոխանցումների ներհոսքն աշխարհից շատ ավելի բարձր է, քան փոխանցումները Հայաստանի ներսում, բոլոր տարիքները Հայաստանում ունեն դրական զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ: Քանի որ զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումները Հայաստանի ներսում հավասար են զրոյի, զուտ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումները տնտեսության համար հավասար է զուտ դրամական փոխանցումների ներհոսքին՝ աշխարհից, որը 2019 թ. կազմել է 235 միլիարդ ՀՀ դրամ:

Գծապատկեր 25. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ

a. Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

b. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

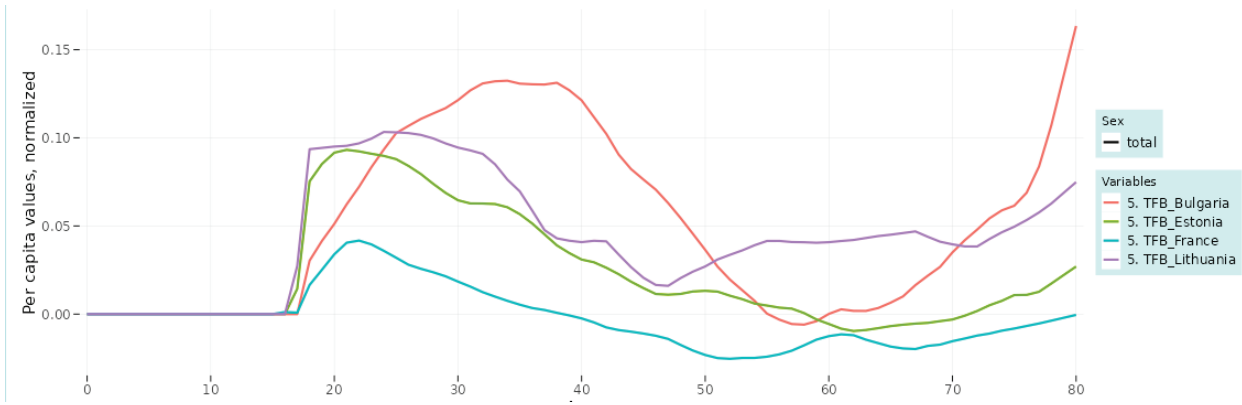
Հայաստանի տնային տնտեսությունների միջև զուտ փոխանցումների տարիքային վերաբաշխման պատկերի՝ այլ երկրների հետ համեմատությունը վեր է հանում երկու հիմնական առանձնահատկություն: Առաջինն այն է, որ Հայաստանի տնային տնտեսությունների միջև զուտ փոխանցումներն ունեն երկու պիկ, թեև գրեթե բոլոր եվրոպական երկրները (մի քանի օրինակներ տե՛ս Գծապատկեր 26-ում) չունեն այդպիսի պատկեր: Հայաստանի պարագայում փոխանցման մեծության երկու պիկ ունենալը բացատրվում է Հայաստանում մեծ թվով բազմասերնդային տնային տնտեսությունների առկայությամբ՝ ի տարբերություն եվրոպական առաջանցիկ տնտեսությունների: Գրեթե բոլոր եվրոպական երկրներում տնային տնտեսությունների գլխավորը հիմնականում ֆինանսական մեծ ապահովվածություն ունեցող անձն է, իսկ Հայաստանում, եթե մի քանի ընտանիք է ապրում նույն տնտեսությունում, ապա ընտանիքի գլխավորը ընտանիքի ավագ անդամն է (օրինակ՝ ամենամեծ ֆինանսական եկամուտ ունեցող անձի ծնողը): Գծապատկեր 26-ում ցուցադրված է, որ միգուցե Լիտվան (որն ունեցել է Հայաստանին նման պատկեր) փոքր պիկ ունի նաև ավելի բարձր տարիքում, սակայն դա չափազանց փոքր է Հայաստանի համեմատ:

Հայաստանի երկրորդ առանձնահատկությունը (և նաև՝ այլ զարգացող երկրների պարագայում) տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների համեմատական մեծությունն է: Ընտանիքների՝ 57-ից 63 տարեկան գլխավորները ստանում են զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ՝ աշխատանքային զործունեությունից միջին եկամտի ավելի քան 10%-ի (0.10) չափով, իսկ, օրինակ, Ֆրանսիայում զուտ տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ ստացող տարիքները ստանում են 4%-ից պակաս:

Գծապատկեր 26. ԱՓՀ-երն այլ երկրներում. տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ

Աղբյուրը՝ <https://dataexplorer.wittgensteincentre.org/nta/>, Եվրոպական ԱՓՀ 2010

3.1.2 Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ

Ի հակադրություն տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների՝ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների շարքին են պատկանում նույն ընտանիքի անդամների միջև հոսքերը: Քանի որ ԱՓՀ-ը նկարագրում է սպառման ու արտադրության պատկերը միատարիք մակարդակում, անհրաժեշտություն կա գնահատել տնային տնտեսության ներսում կատարվող փոխանցումները՝ անձնական սպառումը ներկայացնելու համար: Այդ գնահատումները անհրաժեշտ չեն մակրո տնտեսական հաշիվներում, ինչպիսիք են ԱՀՀ-ը կամ Վճարումների հաշվեկշիռը, այնպես որ պաշտոնական վիճակագրությունն այդպիսի մանրամասներ չի ներկայացնում: ԱՓՀ ուղեցույցում առաջարկվում է մոդել, որը պետք է օգտագործվի տնային տնտեսությունների անդամների միջև տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների բացվածքն ու կառուցվածքը գնահատելու համար: Շատ երկրներում օգտագործվում է նաև տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների հաշվարկը՝ «որպես մասնավոր սպառումն ու տնօրինելի եկամուտը (աշխատանքային գործունեությունից եկամուտ՝ գումարած զուտ մասնավոր փոխանցումներ, գումարած պետական դրամական փոխանցումների ներհոսքեր՝ հանած վճարված հարկեր) հավասարակշռող գործոն»: Այդ դեպքերում տնային տնտեսության անդամները, որոնք ունեն պակասուրդ (տնօրինելի եկամուտ՝ հանած այդ պահին ընթացիկ մասնավոր սպառում), փոխանցումներ են ստանում տնային տնտեսության՝ հավելուրդ ունեցող անդամներից (տնօրինելի եկամուտը գերազանցում է ընթացիկ մասնավոր սպառումը):

Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների ազդեցացված արժեքը (կամ մակրո հսկիչ ցուցիչը) հավասար է զրոյի, քանի որ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների ներհոսքը հավասար է տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների արտահոսքին՝ տնային տնտեսության մակարդակում:

Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների՝ ըստ տարիքի ու սեռի գնահատման (ինչպես նաև մակրո հսկիչ ցուցիչները ստանալու համար) մեր մեթոդաբանությունը Հայաստանում առաջարկում է օգտվել Արմստատի երկու ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանների տվյալներից, մասնավորապես, տնային տնտեսությունների տվյալների շտեմարանից և տնային տնտեսության անդամների տվյալների շտեմարանից: Սա բազմաբարդ մոդել է, որը հիմնված է տնային տնտեսության սպառման ու եկամտի ցուցիչների վրա: Այստեղ ցուցիչները հաշվարկվում են հետևյալ կերպ.

- Տնային տնտեսության **սպառում** է համարվում կա՛մ ընտանիքի **ընդհանուր եկամուտը**, կա՛մ **ծախսերի մակարդակը**՝ կախված այն հանգամանքից, թե որ ցուցիչն է ավելի մեծ: Ե՛վ ընդհանուր եկամուտը, և՛ ծախսերի մակարդակը ներկայացված են Արմստատի Տնային տնտեսությունների հետազոտությամբ: Տնային տնտեսության յուրաքանչյուր անդամի սպառումը պարզելու համար օգտագործվել է ըստ տարիքի սպառման մոդելը, որը հիշատակված է վերը:
- Տնային տնտեսության **եկամուտը** բաժանվում է անդամների թվի վրա՝ գործակիցների միջոցով, որը 1 է աշխատող անդամների, 0՝ չաշխատող անդամների և 0.22՝ թոշակառուների համար, և հաշվարկվում է բաժանելով 2019 թ. Հայաստանի միջին կենսաթոշակը և նույն տարվա միջին աշխատավարձերը:

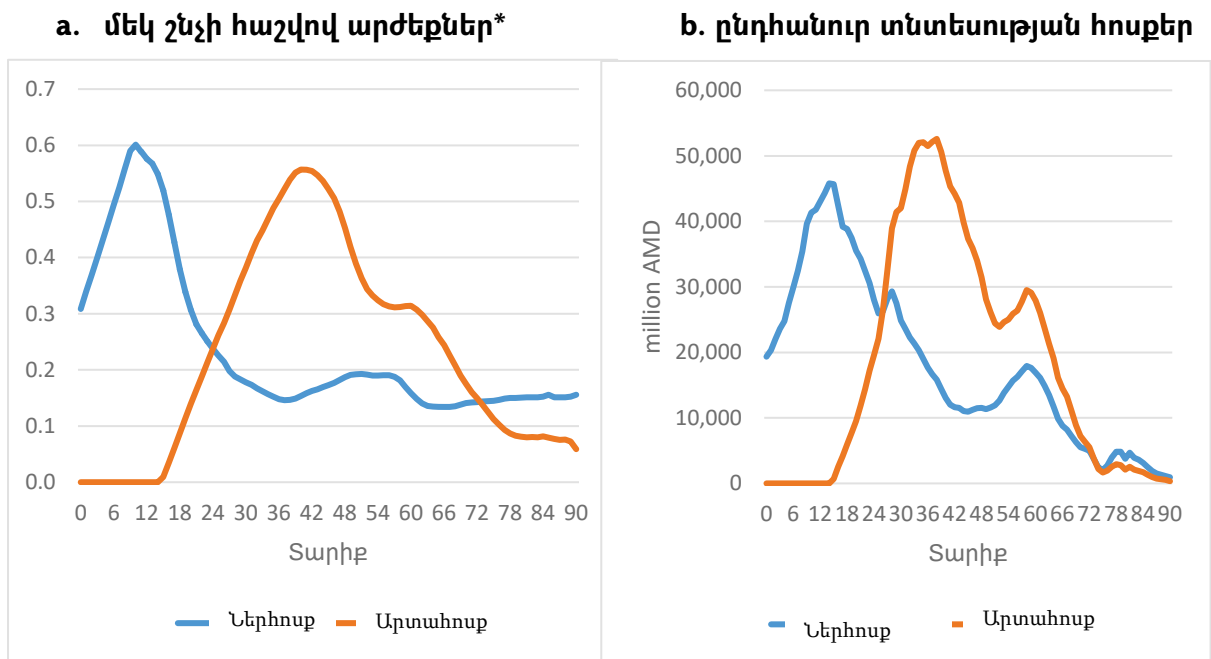
Այս ցուցիչների հիման վրա տնային տնտեսության անդամի **ներհոսքը** գնահատվում է անձի սպառման ու եկամտի տարբերությամբ (եթե եկամուտը բավարար չէ սպառումը ծածկելու համար): Եթե անդամը բավականաչափ եկամուտ ունի իր կարիքները բավարարելու համար, ապա համարվում է, որ տվյալ անձը կարիք ունի ներհոսքերի, այնպես որ ներհոսքի ցուցիչը նրա պարագայում հավասար է 0-ի: Այս մոդելի ենթադրություններից մեկն այն է, որ եթե տնային տնտեսության անդամը վաստակում է ավելի շատ, քան ծախսում, ապա նրա կողմից խնայված գումարը հասնում է տնային տնտեսության գլխավորին՝ իր կարիքները հոգալու, դրա կարիքն ունեցողին փոխանցելու կամ խնայելու համար:

Անդամի **արտահոսքը** նրա եկամտի ու սպառման տարբերությունն է, եթե դա դրական է: Եթե դա բացասական է, ապա անդամը չունի բավականաչափ եկամուտ իր սպառումը հոգալու համար և լրացուցիչ ներհոսքի կարիք ունի: Այդ պարագայում արտահոսքը գնահատվում է «0»:

Այդ հիմնական ցուցիչները գնահատելուց հետո հաշվարկվել է կշռված ներհոսքի ու սպառման հանրագումարը՝ օգտագործելով յուրաքանչյուր տնային տնտեսության կշիռները (տնային տնտեսությունների հետազոտությունից): Տնտեսության համար ներհոսքի և արտահոսքի ագրեգացված արժեքները հաշվարկվում են որպես ընդհանուր մասնավոր սպառման մասնաբաժին՝ օգտագործելով ներհոսքի ու սպառման մասնաբաժինը Արմստատի ՏՏԿԱՀ-ից (տնային տնտեսությունների ներսում սպառման 34.6%-ը բաշխվում է ըստ անդամների):

Թեև այս մեթոդաբանությունը մեզ տալիս է մակրո հսկիչ ցուցիչները և ներտնային փոխանցումների ներհուսքի ու արտահուսքի տարիքային բաշխվածությունը (Գծապատկեր 27), ԱՓՀ ցուցիչների վերջնական հաշվեկշռման կարիք ունեն՝ ըստ յուրաքանչյուր տարիքի ու սեռի, քանի որ տարբեր տարիքների մասով տարբեր անհամապատասխանություններ կան:

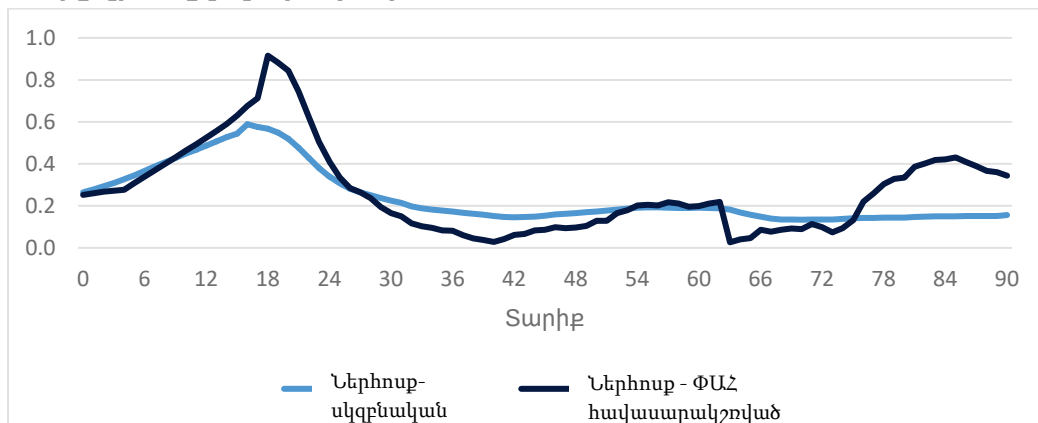
Գծապատկեր 27. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ (նախնական՝ առանց ԱՓՀ-ի վերջնական հաշվեկշռման)

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից սրացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ: Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ (աշխատանքային ֆայլեր)

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ԱՓՀ կազմող շատ այլ երկրներում ևս այս անհամապատասխանությունները հիմնականում փոխհատուցվում են տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներով (ինչպես նշվել է, տնային տնտեսության ներսում փոխանցումները գնահատելն ամենադժվարն է, քանի որ տվյալների անմիջական աղբյուր չկա, հետևաբար, ենթադրվում է, որ կարող են օգտագործվել պակաս ճշգրիտ տվյալների աղբյուրներ՝ տվյալներն ըստ տարիքի բաշխելու համար՝ ի հակադրություն ԱՓՀ աղյուսակների այլ ցուցիչների), մենք վերանայել ենք տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների ներհուսքի կառուցվածքն՝ ըստ տարիքի, ապահովելով ԱՓՀ վերջնական հաշվեկշռումն ըստ տարիքի: Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների բնօրինակ և ԱՓՀ-ով հաշվեկշռված ներհուսքերն՝ ըստ տարիքի համեմատելու նպատակով Գծապատկեր 28-ում ներկայացված են մեկ շնչի հաշվով ցուցիչները:

Գծապատկեր 28. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ (նախնական՝ առանց ԱՓՀ-ի վերջնական հաշվեկշռման) Մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

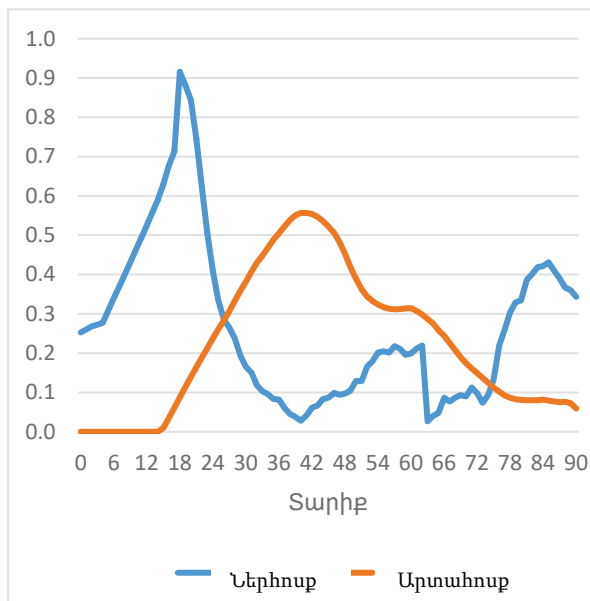
* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից սրացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ:

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ (աշխատանքային ֆայլեր)

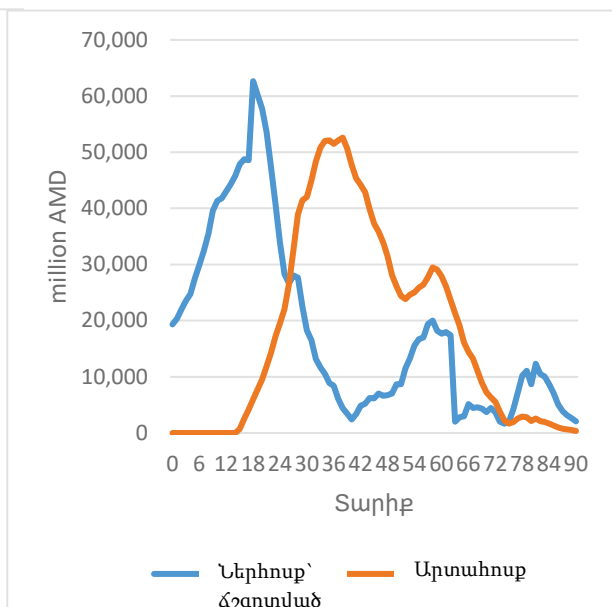
Հարկ է նշել, որ տնային տնտեսության ներսում ներհոսքի ճշգրտումից հետո (ԱՓՀ հաշվեկշռման համար) աննշան փոփոխություններ են կատարվել տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների զուտ ստացողների և զուտ վճարողների տարիքներում. բնօրինակ տվյալներում 25-72 տարիքային խումբը (որպես զուտ վճարողներ – բացասական զուտ ներհոսք) ճշգրտված տվյալներում դարձել է 27-74 տարիքային խումբ (Գծապատկերներ 29 և 30):

Գծապատկեր 29. 2019թ. Հայաստանի ԱՓՀ. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ (ներհոսքերով ճշգրտված վերջնական բալանսավորված ԱՓՀ)

ա. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

բ. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր

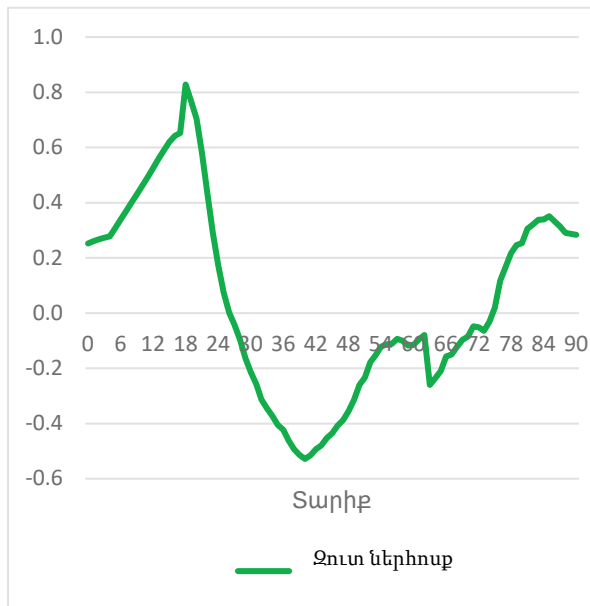

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից սրացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ:

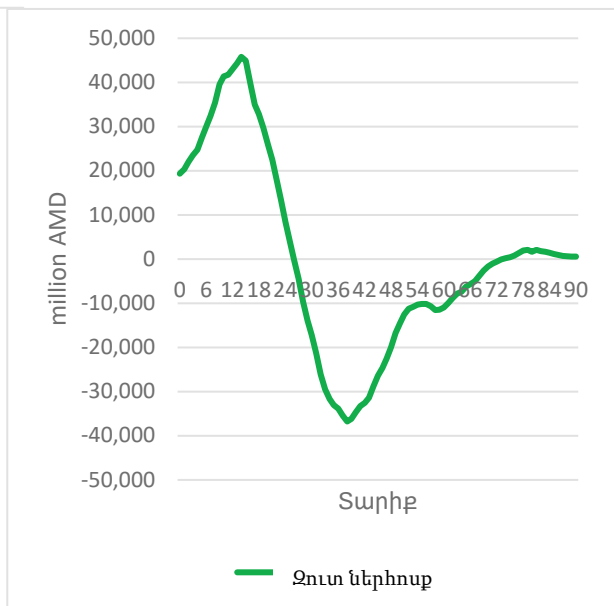
Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Գծապատկեր 30. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. զուտ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ

ա. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*

բ. Ընդհանուր տնտեսական հոսքեր

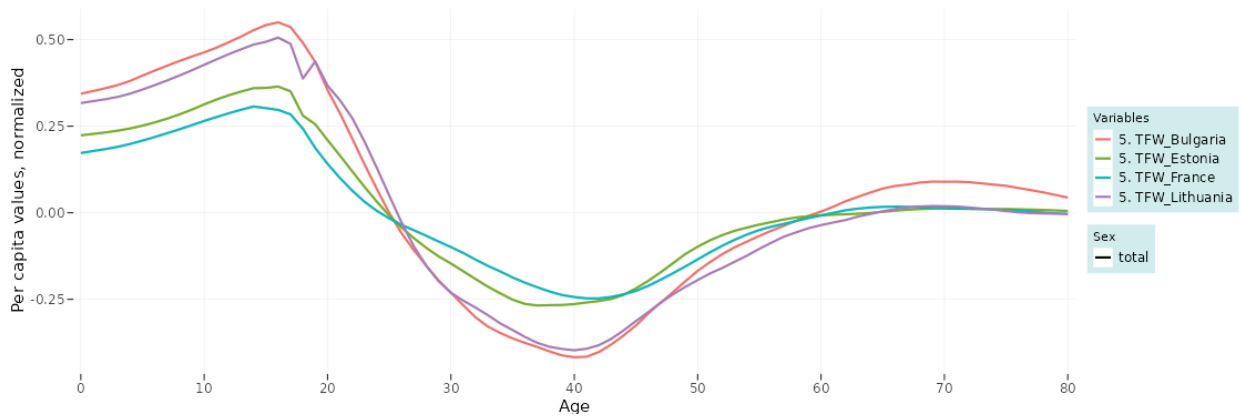
* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն

արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից սրացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ:

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Հայաստանում տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների զուտ ներհոսքը եվրոպական երկրների հետ (գծապատկեր 31) համեմատության արդյունքում երևում է, որ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների չափն (կարևորությունը) ավելի մեծ է Հայաստանում՝ ի տարբերություն եվրոպական երկրների: Տնտեսության զարգացման մակարդակը, կարծես թե, նվազեցնում է տնային տնտեսության ներսում փոխանցումները: Մասնավորապես, Ֆրանսիայում տնային տնտեսության ներսում փոխանցումները համեմատաբար ավելի քիչ են, քան Բուլղարիայում և շատ ավելի քիչ, քան Հայաստանում: Սա ևս մեկ փաստ է առ այն, որ մասնավոր փոխանցումներն (տնային տնտեսությունների միջև և, հատկապես, տնային տնտեսության ներսում) ավելի կարևոր են Հայաստանի բնակչության համար՝ հաշվի առնելով ցածր արտադրողականությունը, ինչպես նաև հասցեական հանրային փոխանցումների ավելի փոքր հարաբերական մեծությունը:

Գծապատկեր 31. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, զուտ

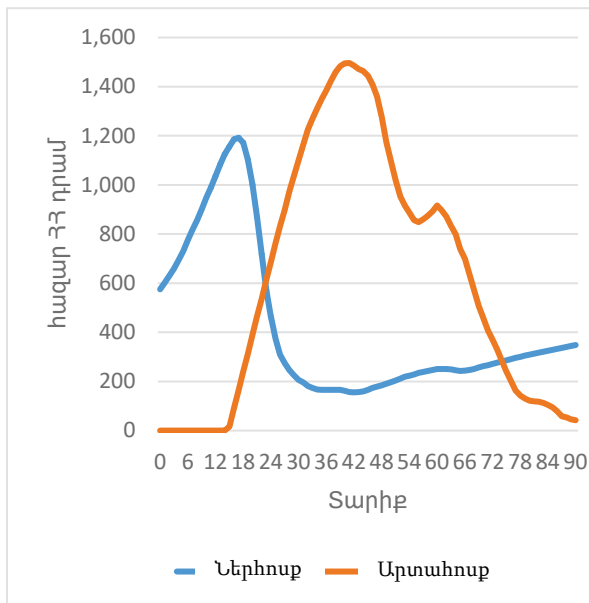

Աղբյուրը՝ <https://dataexplorer.wittgensteincentre.org/nta/>, Եվրոպական ԱՓՀ, 2010 թ.

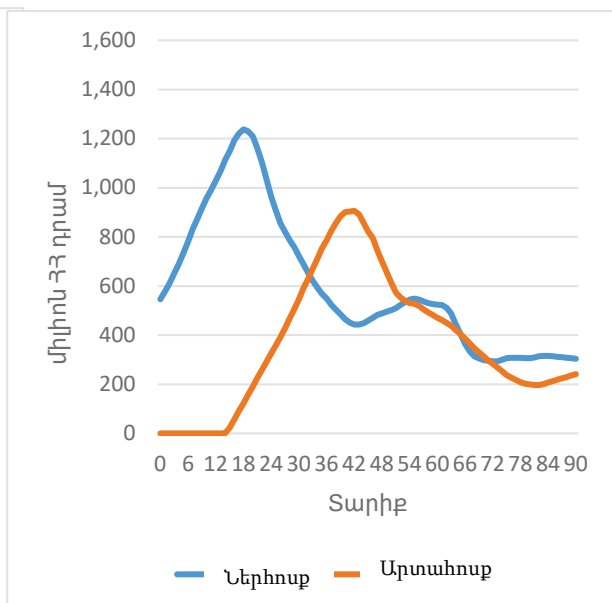
Տնային տնտեսության ներսում՝ ըստ սեռի փոխանցումները համեմատելիս երևում է, ինչպես և ակնկալվում էր, որ տղամարդիկ ընդհանուր առմամբ ունեն 353.2 միլիոն ՀՀ դրամի բացասական զուտ ներհոսք, մինչդեռ կանայք ունեն այդ չափի դրական զուտ ներհոսք, ինչը նշանակում է, որ տղամարդիկ վճարում են ավելի, քան ստանում են իրենց տնային տնտեսության շրջանակներում: Հաշվի առնելով մեկ շնչի հաշվով ցուցիչները՝ 23-74 տարեկան տղամարդիկ միջինում զուտ վճարողներ են իրենց ընտանիքներում (բացասական զուտ ներհոսք), իսկ 33-53 և 65-71 տարեկան կանայք (50 տարեկանը՝ 28 տարեկանի համեմատ) զուտ վճարողներ են իրենց ընտանիքներում:

Գծապատկեր 32. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. մասնավոր տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներն՝ ըստ սեռերի (մեկ շնչի հաշվով արժեքներ)

a. տղամարդ

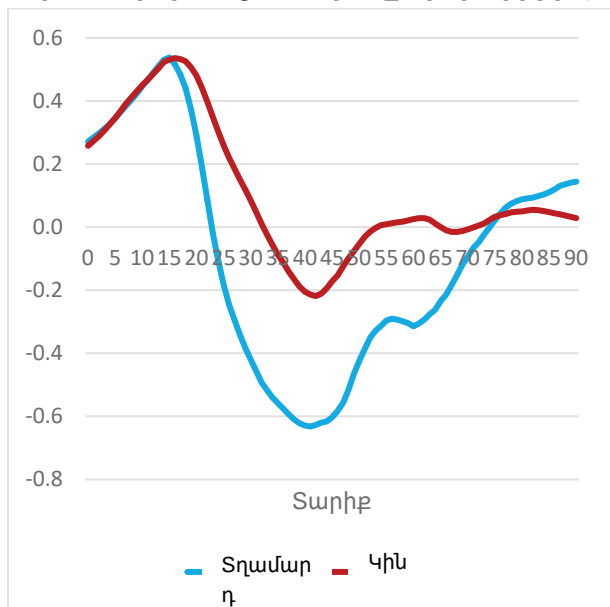

b. կին

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

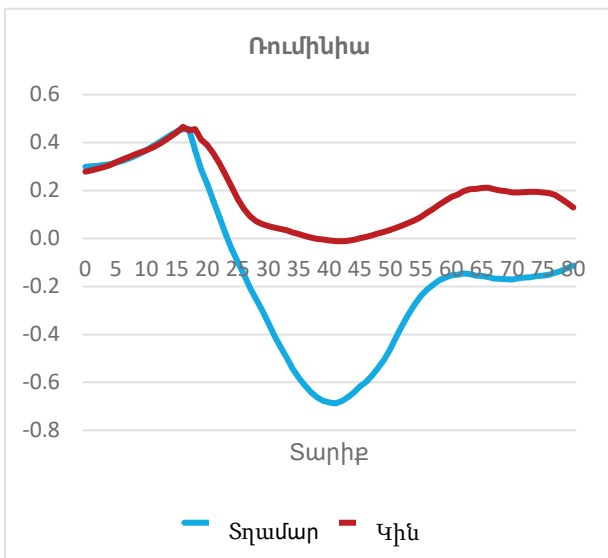
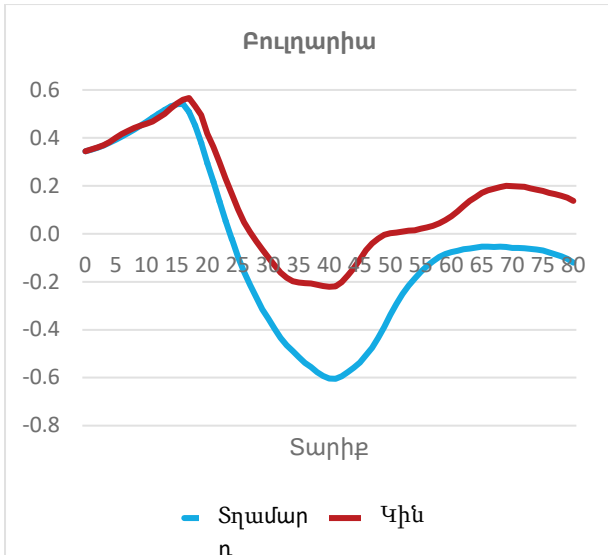
Գծապատկեր 33. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. մասնավոր զուտ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներն՝ ըստ տարիքի (մեկ շնչի հաշվով արժեքներ)

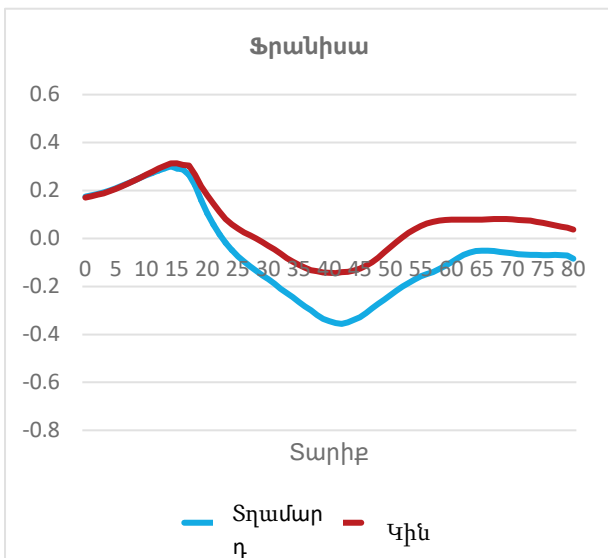
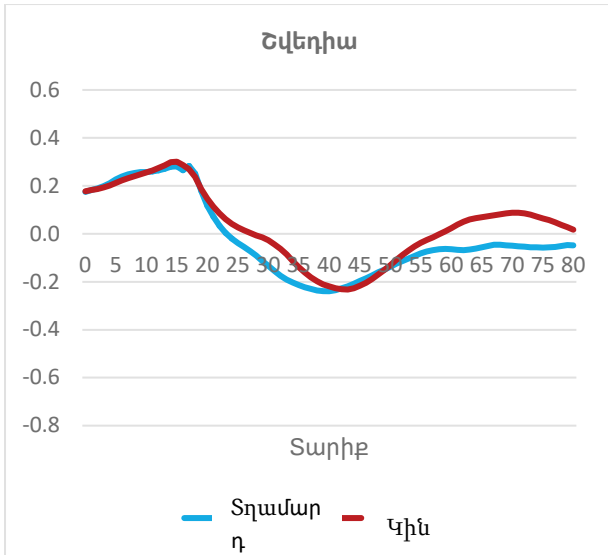

Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ

Եվրոպական երկրների հետ համեմատելով զուտ տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներն՝ ըստ տարիքի, տեսնում ենք, որ Հայաստանն ավելի նման է Բուլղարիային (2010 թվականին). խոշոր զուտ փոխանցումներ և համանման օրինաչափություններ տղամարդկանց ու կանանց պարագայում: Հետաքրքիր է, որ գենդերային տարբերությունը շատ փոքր է Շվեդիայում՝ ի տարբերություն այլ երկրների և, հատկապես, Ռումինիայի, որտեղ տարբերությունն անգամ ավելի մեծ է, քան Հայաստանում:

Գծապատկեր 34. ԱՓՀ-ն այլ երկրներում. տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, զուտ (ըստ սեռի)

Աղբյուրը՝ <https://dataexplorer.wittgensteincentre.org/nta/>, Եվրոպական ԱՓՀ, 2010

3.2 Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ

Ակտիվները կարևորագույն դեր են կատարում տնտեսական ռեսուրսները տարբեր տարիքային խմբերի շրջանում վերաբաշխելու հարցում: Ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներն օգնում են հասցեագրել կենսափուլի հիմնարար խնդիրը՝ անհատական աշխատանքից ստացվող եկամտի և սպառման ցանկալի մակարդակների անհամապատասխանությունը: Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումները կազմված են երկու բաղադրիչից՝ մասնավոր ակտիվներից եկամուտ և մասնավոր խնայողություններ: Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխում է համարվում մասնավոր ակտիվներից եկամտի ու մասնավոր խնայողությունների տարբերությունը:

Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների մակրո հսկիչ ցուցիչները գնահատվում են 2,169.8 միլիարդ ՀՀ դրամ, որը ներկայացնում է Մասնավոր ակտիվներից եկամտի (1,629.1 միլիարդ ՀՀ դրամ) և Մասնավոր խնայողությունների (-540.7 միլիարդ ՀՀ դրամ) տարբերությունը: Մասնավոր խնայողությունները հիմնված են ԱՀՀ տվյալների վրա, որը հաշվարկվում է ընդհանուր խնայողությունների և պետական հատվածի ընդհանուր խնայողությունների տարբերությամբ: Տղամարդկանց և կանանց մասնավոր խնայողությունների մակրո հսկիչ ցուցիչները ստացվում են որպես մնացորդային՝ ապահովելով կենսափուլի պակասուրդի և տարիքային վերաբաշխումների հավասարակշռումը:

Մասնավոր ակտիվներից եկամուտը բնութագրվում է որպես եկամուտ, որը «կազմված է կապիտալ եկամտից՝ գումարած զուտ գույքային եկամտից՝ տնային տնտեսությունների, կորպորացիաների և տնային տնտեսություններին սպասարկող՝ շահույթ չհետապնդող հաստատությունների (SSՇՁՀ-ներ), ազգային եկամտի հաշիվներում առանձնացված բոլոր ոլորտների մասով»:

Մասնավոր ակտիվներից եկամուտ = Մասնավոր կապիտալից եկամուտ, բիզնես և շահույթ չհետապնդողներ + Մասնավոր կապիտալից եկամուտ, սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցված բնակարան + Մասնավոր գույքից եկամուտ:

Բիզնեսի և շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունների մասնավոր կապիտալ եկամուտը գնահատվում է ԱՀՀ ցուցիչների հիման վրա, որպես մասնավոր հատվածի զուտ գործառնական հավելուրդ՝ հանած տնային տնտեսության կապիտալ եկամուտը (սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարան)՝ գումարած արտադրության այլ հարկերի մասնաբաժինը՝ հանած արտադրության այլ սուբսիդիաները:

Մասնավոր կապիտալից եկամուտ, բիզնես և շահույթ չհետապնդողներ = համախառն գործառնական հավելուրդ, ընդհանուր տնտեսություն - համախառն գործառնական հավելուրդ, պետական հատված + խառը եկամտի կապիտալ մասը (1/3) * բիզնեսի համախառն հավելուրդի մասը + հարկերի կապիտալ մասը՝ հանած սուբսիդիաներ * բիզնես համախառն գործառնական հավելուրդի մասը - հիմնական միջոցների սպառումը, կորպորացիաներ և SSՇՁՀ

Սեփականատիրոջ զբաղեցրած բնակարանների մասով մասնավոր կապիտալ եկամուտը տնային տնտեսությունների կապիտալ եկամուտն է, որը ևս գնահատվում է ԱՀՀ ցուցիչի հիման վրա: 2019 թվականի համար այս ցուցիչը գնահատվել է 452.6 միլիոն ՀՀ դրամ: Մասնավոր գույքից եկամուտը (-187.9 միլիոն ՀՀ դրամ) ընդհանուր տնտեսության գույքային եկամուտն է ԱՀՀ-ի ոլորտային հաշիվներում (-238.4 միլիոն ՀՀ դրամ)՝ հանած պետական հատվածի անշարժ գույքից եկամուտը (-50.6 միլիոն ՀՀ դրամ):

Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների մակրո ցուցիչների սեռատարիքային բնութագրերը մոդելավորվել են պրոքսի հաշվարկների կիրառմամբ՝ պայմանավորված մանրամասն տվյալների պակասով: Համապատասխան բաղադրիչների սեռային ու գենդերային բաշխվածությունը որոշելու համար այս բաժնում կիրառվել են տարբեր պրոքսի հաշվարկներ, որի հիման վրա կատարվել են հաջորդող վերլուծությունները: Ստորև բերված աղյուսակում ընդհանուր ներկայացված է մակրո հսկիչ ցուցիչների հաշվարկն ու պրոքսի հաշվարկները, որոնք օգտագործվել են այս կատեգորիայի յուրաքանչյուր ոլորտի սեռատարիքային բաշխվածությունը հաշվարկելու համար: Բացի այդ, այն սահմանում է հատուկ տվյալների կարիքներն ու բացերը, որոնք տեղ են գտել գործընթացի ընթացքում:

Աղյուսակ 6. Պրոքսի հաշվարկներ, որոնք օգտագործվել են Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների սեռադարձիչային բաշխման համար

Կատեգորիա	Մակրո հսկիչ ցուցիչների հաշվարկ	Տարիքային բաշխվածության համար օգտագործված պրոքսի հաշվարկ	Անհրաժեշտ տվյալներ ու բացեր, որոնք պետք է շտկել
<p>Մասնավոր կապիտալից եկամուտ, բիզնեսներ և շահույթ չհետապնդողներ</p>	<p>1.1. Չուտ կապիտալից եկամուտ, կորպորացիաներ և ՏՏՇՉՀ հաշվարկ, որը հավասար է ստորև նշված ցուցիչների հանրագումարին.</p> <p>1.1.1. բոլոր ներպետական ոլորտների, բացառությամբ՝ պետական ինստիտուցիոնալ հատվածի, համախառն գործառնական հավելուրդը,</p> <p>1.1.2. կապիտալ եկամուտ սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարաններից, որը հաշվարկվում է սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցված բնակարանների հավելյալ արժեքի - ԱՀՀ-ից վերցված՝ հիմնական միջոցի սպառման տվյալները,</p>	<p>1.1 Կորպորացիաների և ՏՏՇՉՀ-ի զուտ կապիտալ եկամտի հաշվարկի համար շահաբաժին, տոկոս և վարձակալության վճար ստացող տարիքային բնութագրերի փոխարեն (ինչպես առաջարկվում է ԱՓՀ ուղեցույցում) օգտագործվում է Հայաստանում տրանսպորտային միջոց ունեցողների տարիքային տեղաբաշխումը, որի մասին տվյալները ստացվում են Ոստիկանությունից</p> <p>1.2 Խառը եկամտի կապիտալի մասը հաշվարկելու համար օգտագործվում է տնային տնտեսությունների ինքնազբաղվածությունից եկամտի՝ ըստ տարիքի բացվածքի տվյալները, որոնք ստացվում են Պետական եկամուտների կոմիտեից:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Շահաբաժին, տոկոս և վարձակալության վճար ստացողների սեռատարիքային բնութագրերը • Բացվածքն՝ ըստ բիզնեսի սեփականատերերի տարիքի ու սեռի:

	<p>1.1.3. կապիտալից եկամուտ՝ կապված հաշվարկված հարկերի մասնաբաժնի հետ՝ հանած արտադրության համար տրված սուբսիդիաները:</p> <p>1.2. Խառը եկամտի կապիտալ մասնաբաժնի հաշվարկ (ընդհանուր հարկերի 43%՝ հանած այլ արտադրության սուբսիդավորում, 2019 թ. տվյալների հաշվարկի համաձայն):</p>		
<p>Մասնավոր կապիտալից եկամուտ, սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարան</p>	<p>Այս բաղադրիչի հաշվարկը հիմնված է ԱՀՀ տվյալների վրա՝ օգտագործելով սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարանների զուտ կապիտալ եկամտի տվյալները՝ տնային տնտեսությունների ոլորտից: Այն հավասար է սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարանների համախառն հավելյալ արժեքից հանած հիմնական միջոցի հաշվարկային սպառումը:</p>	<p>Տնային տնտեսությանը վերագրված վարձակալության վճարի՝ ըստ ընտանիքի գլխավորի տարիքի բացվածքի փոխարեն օգտագործվել է ընտանիքների գլխավորի տարիքը՝ Հայաստանի ՏՏԿԱՀ-ից:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարանների սեռատարիքային կազմը՝ տնային տնտեսությունների ոլորտից • Բնակարանների և տների համար վճարված գույքահարկը՝ ըստ տարիքի և սեռի:
<p>Մասնավոր գույքից եկամուտ</p>	<p>Այս բաղադրիչի հաշվարկը հիմնված է</p>	<p>Քանի որ գույքից եկամտի սեռատարիքային բացվածքի</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Շահաբաժիններ, տոկոսներ,

	<p>ԱՀՀ-ի ոլորտային հաշիվների վրա՝ գույքից եկամտի մասով, որը հաշվարկվում է որպես Ընդհանուր համախմբվածից հանած պետական հատված:</p>	<p>տվյալներ չկան, օգտագործվել է Հայաստանում տրանսպորտային միջոցներ ունեցողների տարիքային կազմը:</p>	<p>մասնավոր գույքից վարձակալությունից ստացված վճարներ՝ ըստ սեռի և տարիքի,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ընտանիքի տոկոսադրույքային ծախսը, այդ թվում՝ հիփոթեքի տոկոսադրույքը՝ ըստ ընտանիքի գլխավորի սեռի և տարիքի, • Մասնավոր գույքի սեփականատերեր՝ ըստ սեռի և տեսակի:
<p>Մասնավոր խնայողություն</p>	<p>Այն հաշվարկվում է որպես ընդհանուր խնայողությունների և պետական հատվածի ընդհանուր խնայողությունների տարբերություն՝ հիմնված ԱՀՀ տվյալների վրա:</p>	<p>Շատ երկրներ տարիքին բնորոշ խնայողությունները հաշվում են որպես տնօրինելի եկամտի ու սպառման տարբերություն: Մենք խնայողությունները տեղաբաշխել ենք ըստ տնային տնտեսությունների գլխավորների կազմի՝ ամբողջ տնտեսության համար, որը նաև հիշատակված է ԱՓՀ ուղեցույցում: Գենդերային աղյուսակներում, սակայն, որպես մնացորդ օգտագործվում են մասնավոր խնայողությունները:</p>	

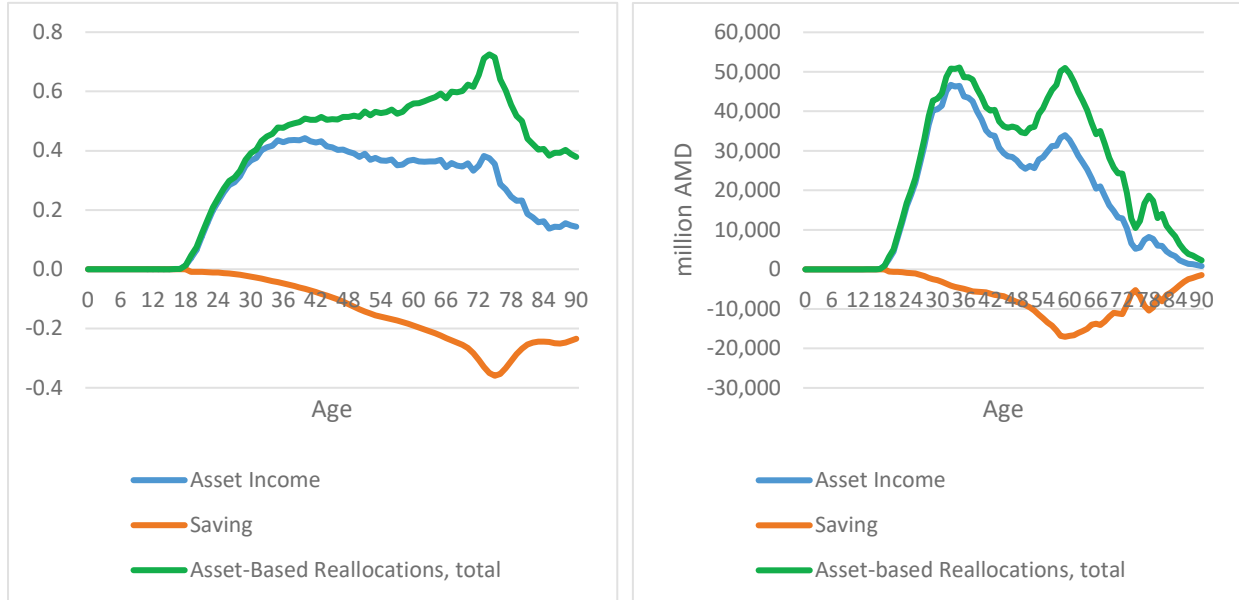
Աղբյուրը՝ Հայաստանի ԱՓՀ

Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների տվյալներից երևում է, որ ակտիվներից եկամուտներն ավելանում են 18-ից մինչև 35 տարեկանը և այնուհետև համարյա նույն մակարդակի վրա (նվազման միտմամբ) են մնում մինչև գրեթե 75

տարեկանը, որից հետո կրկին նվազում են: Մասնավոր խնայողությունների բաշխումն՝ ըստ ընտանիքի գլխավորի կազմի, փոխհատուցում է ակտիվներից ստացվող եկամտի դանդաղ նվազումը 35-ից 75 տարեկանում:

Գծապատկեր 35. 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ. մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխում

a. մեկ շնչի հաշվով արժեքներ*   **b. Ընդհանուր տնտեսության հոսքեր**

* Մեկ շնչի հաշվով արժեքներն արտահայտված են 30-49 տարիքային միջակայքում մեկ շնչի հաշվով աշխատանքային գործունեությունից ստացվող պարզ միջին եկամտի նկատմամբ հարաբերակցությամբ: Աղբյուրը՝ 2019 թ. Հայաստանի ԱՓՀ (աշխատանքային ֆայլեր)

4. ԱՓՀ քաղաքականության նշանակությունը

Ազգային փոխանցումային հաշիվների գլոբալ կիրառությունը

ԱՓՀ-ը մանրամասն պատկերացում է տալիս այն մասին, թե ոետուրսներն ինչպես են բաշխվում բնակչության տարբեր տարիքային խմբերի շրջանում. այն կարելի է համարել հանրային քաղաքականության պլանավորման և իրականացման անհրաժեշտ գործիք: Հանրային քաղաքականության նշանակության ոլորտում ԱՓՀ կարևորությունն է՛լ ավելի ակնհայտ է դառնում, երբ գործ ենք ունենում բնակչության կազմի ու ժողովրդագրական փոփոխությունների հետ: Քաղաքականությունները պլանավորելիս Ազգային փոխանցումային հաշիվների մեթոդաբանության օգտագործումը կառավարություններին կարող է ավելի լավ պատկերացում տալ այն մասին, թե ինչպես խթանել տնտեսական աճն

ու հասցեագրել արագ ծերացող բնակչության սոցիալական պաշտպանության հարցը²³: ԱՓՀ-ն կարելի է արդյունավետ կերպով օգտագործել հանրային քաղաքականության հետևյալ ոլորտներում.

- **Ժողովրդագրական քաղաքականություն.** ԱՓՀ-ն միջսերնդային էկոնոմիկայի մեթոդաբանություն է, որն առաջարկում է ժողովրդագրական փոփոխությունների տնտեսական ազդեցությունները հաշվարկելու հիմնավոր եղանակ: ԱՓՀ-ի օգտագործմամբ «հնարավոր է հաշվարկել ժողովրդագրական շահաբաժնի չափն ու ուժգնությունը՝ տարբեր արտահայտումներով, ինչպես նաև ծերացման հետ կապված ծախսերը՝ ելնելով տնտեսական կենսափուլից և տնտեսական աջակցության գործակցից, տրամադրելով հիմնական ֆոնային տեղեկություններ ու կանխատեսումներ՝ ինչպե՛ս ծերացման հետևանքով ի հայտ եկող տնտեսական մարտահրավերներին պատրաստվելու, այնպե՛ս էլ տարբեր սոցիալական ոլորտներում (աշխատանք, կրթություն, առողջապահություն, կենսաթոշակներ և այլն) և տնտեսության տարբեր գործորդների շրջանում շահաբաժինները խթանելու հարցում»²⁴: Բազմաթիվ ուսումնասիրություններ ու գիտակրթական աշխատություններ են նվիրված ժողովրդագրական հիմնական հասկացությունների և ԱՓՀ-ի փոխադարձ կապերի ուսումնասիրությանը: Նշանակալի հետազոտություններ են կատարվել՝ տարբեր երկրներում և տարածաշրջաններում ԱՓՀ-ի տեսապակու միջոցով ժողովրդագրական շահաբաժինը վերլուծելու

---

²³ ՄԱԿ ԲՀ Ասիա և Խաղաղ օվկիանոս, 2021թ.: *Ազգային փոխանցումային հաշիվների օգտագործումը Քաղաքականությունը Ասիա-Խաղաղ օվկիանոսյան երկրներում առաջ մղելու համար:*

<https://asiapacific.unfpa.org/en/news/using-national-transfer-accounts-policy-advancement-across-asia-pacific>

²⁴ Միավորված ազգերի կազմակերպություն, *Ազգային փոխանցումային հաշիվների (ՓԱՀ) մասին:*

<https://www.cepal.org/en/subtopics/national-transfer-accounts-nta/about-national-transfer-accounts-nta>

համար^{25 26 27 28 29}: Ժողովրդագրական շահաբաժինը կարելի է սահմանել որպես «բնակչության տարիքային կառուցվածքի փոփոխությամբ պայմանավորված տնտեսական աճի ներուժ, երբ աշխատուժի կազմում ընդգրկված մարդկանց թիվն ավելանում է կախյալների թվի համեմատ»: ³⁰ Մի շարք երկրներում, որոնք ժողովրդագրական շահաբաժնի առաջին փուլում են, ԱՓՀ-ը կարող է պատկերացում տալ այն մասին, թե ինչպես արագացնել, երկարաձգել և ուղղորդել այս շահաբաժինը նշանակալի զարգացման նպատակների ուղղությամբ: Ի հակադրություն դրա՝ այն երկրները, որոնք ավարտել են իրենց առաջին շահաբաժինը, կարող են ԱՓՀ-ն օգտագործել պատկերացում ստանալու համար այն մասին, թե տնտեսական օգուտներն ինչպես կարելի է կայունացնել և թե պետություններն ու ընտանիքներն ինչպես կարող են արդյունավետ կերպով պատրաստվել ծերացող բնակչության խնդրին: ³¹

- **Տնտեսական քաղաքականություն.** ԱՓՀ-ն առաջարկում է համակողմանի պատկերացում տարբեր տարիքային խմբերի եկամտի, սպառման, խնայողությունների ու ռեսուրսների փոխանցման օրինաչափությունների վերաբերյալ: Այս տեղեկությունները քաղաքականություն մշակողներին օգնում են

²⁵ Amporfu, E, Sakyi, D., Frimpong, P.B. 2014. *Demographic Dividend of Ghana: The National Transfer Accounts Approach.* <https://shorturl.at/jnpLO/> Գանայի ժողովրդագրական դիվիդենտը: Ազգային փոխանցումային հաշիվների մոտեցումը:

²⁶ Olaniyan, O., Olasehinde, N., Odufuwa, O., Awodumi, O. 2021. The nature and extent of demographic dividend in West Africa: National transfer account approach. *The Journal of the Economics of Ageing.* Volume 20. / Ժողովրդագրական դիվիդենտի բնույթն ու աստիճանն Արևմտյան Աֆրիկայում: ազգային փոխանցումային հաշիվ մոտեցումը: *Ծերացման տնտեսագիտության ամսագիր:* <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212828X21000426>

²⁷ Oosthuizen, M. 2022. The Economic Lifecycle and Africa's Demographic Dividend: Evidence from national transfer accounts. *The Routledge Handbook of African Demography.* 1st Edition. / Տնտեսական կենսափուլը և Աֆրիկայի ժողովրդագրական դիվիդենտը: Ապացույցներ Ազգային փոխանցումային հաշիվներից:

²⁸ Olasehinde, N., Olaniyan, O., Soyibo, A., Lawanson, A., Dauda, S., Odufuwa, O., Awodumi, O., Olalude, T., Adonri, O., Dasogot, A. 2024. Demographic Dividend in Nigeria: Evidence from Country and Sub-Country Application of National Transfer Accounts (NTA) Approach. *HPTRP Research Working Paper.* Number 2024-1. Health Policy Training and Research Programme, University of Ibadan, Nigeria. / Ժողովրդագրական դիվիդենտը Նիգերիայում: Ապացույցներ երկրում և տարածաշրջանում Ազգային փոխանցումային հաշիվների մոտեցման կիրառությունից: https://www.researchgate.net/profile/Noah-Olasehinde/publication/379807533_HPTRP_Research_Working_Paper_Series_2024-1/links/661b19d943f8df018dfe31f7/HPTRP-Research-Working-Paper-Series-2024-1.pdf

²⁹ Khondker, B. H., Rahman, M. M. 2018. Some Estimates of First Demographic Dividend in Bangladesh: An Application of the Bangladesh National Transfer Account. *Structural Change and Dynamics of Labor Markets in Bangladesh/ Բանգլադեշում ժողովրդագրական առաջին դիվիդենտի որոշ հաշվարկներ: Բանգլադեշի ազգային փոխանցումային հաշիվ կիրառություն: Բանգլադեշի աշխատաշուկաների կառուցվածքային փոփոխությունն ու դինամիկան:*

³⁰ Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP). The demographic dividend: An economic development opportunity/ Ասիայի և Խաղաղ օվկիանոսի տնտեսական ու սոցիալական հանձնաժողով: Ժողովրդագրական դիվիդենտը. Տնտեսական զարգացման հնարավորություն <https://www.population-trends-asiapacific.org/demographic-dividend>

³¹ Lee, R. D., Mason, A. National Transfer Accounts and demographic dividends. National Transfer Accounts: Understanding the Generational Economy. Bulletin. Number 9, p. 1. Westley, S. B. (ed). / Ազգային փոխանցումային հաշիվներն ու ժողովրդագրական դիվիդենտները: Ազգային փոխանցումային հաշիվներ <https://ntaccounts.org/doc/repository/NTA%20Bulletin%209.pdf>

ավելի լավ հասկանալ բնակչության տարբեր հատվածների տնտեսական վարքագծերն ու կարիքները: Վերջին գիտակրթական ուսումնասիրությունների համաձայն, որոնց շրջանակներում ուսումնասիրվել է ժողովրդագրական մարտահրավերների ազդեցությունը Հարավային Կորեայի տնտեսության վրա՝ ԱՓՀ չափորոշումների կիրառմամբ³², ցածր ծնելիությունն ու ցածր մահացությունը տնտեսության վրա ներազդում են տարբեր եղանակներով՝ կապված տարիքային խմբերի շրջանում ուղղվածության, ուժգնության, ժամկետների ու ազդեցության հետ: Միևնույն ժամանակ, «ծերացող բնակչության միակ էֆեկտը, որը նույնն է բոլոր հանգամանքներում, դա պետական կենսաթոշակի համակարգի էֆեկտն է. ցածր ծնելիությունը և մահացությունը մեծացնում են ճնշումը Հարավային Կորեայի պետական կենսաթոշակի համակարգի վրա»:

- **Սոցիալական քաղաքականություն.** ԱՓՀ-ը կարևորագույն դեր է կատարում սոցիալական ապահովության և կենսաթոշակային համակարգերի զարգացումն ուղղորդելու և բարելավելու հարցում՝ ծերացող բնակչության պայմաններում: Այն քաղաքականություն մշակողներին օգնում է կանխատեսել ապագայի պահանջարկը, գնահատել ընթացիկ համակարգերի ֆինանսական կայունությունն ու իրականացնել անհրաժեշտ ճշգրտումներ՝ ապահովվածության ու արդարության նպատակով: Սոցիալական քաղաքականության ասպեկտը՝ ԱՓՀ-ի կիրառմամբ, եղել է տարբեր գիտակրթական ու հետազոտական նախագծերի կենտրոնում:³³
- **Ֆիսկալ քաղաքականություն.** Ժողովրդագրական փոփոխությունների պայմաններում ԱՓՀ-ը կարող է ծառայել որպես հարկաբյուջետային կայունության ապահովման կարևորագույն գործիք: Ժողովրդագրական փոփոխություններն էական ազդեցություն են թողնում հարկաբյուջետային կայունության վրա, քանի որ «երբ բնակչության կառուցվածքը փոխվում է՝ ավելի տարեց անձանց ավելացող համամասնության և նվազող ծնելիության պատճառով, ապա ենթադրվում է, որ ապագայում կգրանցվի հարկ վճարողների թվի նվազում, հիմնականում, աշխատանքային տարիքի խմբում: Միևնույն ժամանակ սպասվում է, որ հանրային ծառայությունների և սոցիալական նպաստի համակարգի շահառուների օր.՝ կենսաթոշակառուների, և առողջապահության համակարգի շահառուների թիվը կավելանա: Այս միտումը կարող է հանգեցնել ռիսկերի և երկարաժամկետ հարկաբյուջետային խնդիրների երկրի համար»:³⁴ ԱՓՀ տվյալները կարևորագույն

---

³² Kim, H. K., Lee, S. H. 2021. The effects of population aging on South Korea's economy: The National Transfer Accounts approach. *The Journal of the Economics of Ageing*. Volume 20./ Ծերացող բնակչության ազդեցությունը Հարավային Կորեայի տնտեսության վրա: Ազգային փոխանցումային համակարգի մոտեցում: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212828X21000335>

³³ Narayana, M. R. 2023. Improving economic security for older persons by public pension schemes: evidence from National Transfer Accounts for India. *Journal of Social and Economic Development*./ Տնտեսական ապահովության բարելավում տարեցների համար՝ պետական կենսաթոշակների համակարգերի միջոցով. Ապացույցներ Հնդկաստանի Ազգային փոխանցումային հաշիվներից: Սոցիալական և տնտեսական զարգացման ամսագիր: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40847-022-00219-8>

³⁴ Wassana, I.E. 2023. Generational Economy and Population Ageing: National Transfer Accounts and Fiscal Policy. UNFPA/ Ներսերնդային տնտեսությունն ու բնակչության ծերացումը: Ազգային փոխանցումային հաշիվներ և

դեր են կատարում երկարաժամկետ հարկաբյուջետային պլանավորման հարցում՝ կանխատեսելով ժողովրդագրական փոփոխությունների արդյունքում պետական ծախսերի փոփոխությունները: Սա օգնում է ապահովել քաղաքականությունների կայունություն՝ առանց չափազանց մեծ բեռ պարտադրելու ապագա սերունդներին: Վերլուծելով միջսերնդային փոխանցումներն ու գնահատելով ժողովրդագրական փոփոխությունների ազդեցությունները՝ ԱՓՀ-ը քաղաքականություն մշակողներին իրավազորում է օպտիմալացնել սոցիալական ապահովության համակարգերը, կայացնել տեղեկացված ներդրումային որոշումներ և ապահովել, որ հարկաբյուջետային քաղաքականությունները համապատասխանեն ի հայտ եկող սոցիալական կարիքներին՝ միաժամանակ պահպանելով տնտեսական կայունությունը: Հաշվի առնելով ԱՓՀ-ի կարևորությունը հարկաբյուջետային քաղաքականության համար՝ մի շարք հետազոտական ու գիտակրթական աշխատություններ են նվիրվել տարբեր երկրներում և տարածաշրջաններում հարկաբյուջետային քաղաքականության ու ԱՓՀ-ի փոխազդեցությանը³⁵³⁶:

- **Կրթական քաղաքականություն.** ազգային փոխանցումային հաշիվները կարող են չափազանց օգտակար լինել կրթական քաղաքականությունների մշակման ու իրականացման համար, քանի որ դրանք մանրամասն տեղեկություն են տրամադրում կրթության ոլորտի ծախսերի վերաբերյալ: Այս մոտեցումը թույլ է տալիս ավելի լավ հասկանալ կրթության ոլորտում պետական ծախսերն՝ ըստ տարբեր տարիքային խմբերի, վեր հանել բացերը, որոնք շատ կարևոր են մարդկային կապիտալի զարգացման համար: Ժողովրդագրական փոփոխությունների համատեքստում կրթական փոփոխությունների ուսումնասիրությանը նվիրված հետազոտություններում, որոնցում կիրառվել են ԱՓՀ արդյունքները Ֆիլիպինների համար³⁷, օրինակ, ընդգծվում է, որ «2007-ից 2040 թվականների ընթացքում Ֆիլիպիններում կանխատեսվում է դպրոցական տարիքի բնակչության թվի աճ ու տարիքային կազմի անցում՝ դեպի դպրոցի ավագ օղակ հաճախողների տարիքային խմբի ավելի մեծ համամասնություն»: Երկու հիպոթետիկ սցենարների նմանակումները վկայում են, որ «երկու փոփոխությունները՝ կրթության ֆինանսավորման համակցված տարբերակի

հարկաբյուջետային քաղաքականություն: https://www.unescap.org/sites/default/d8files/event-documents/Wassana_Generational%20Economy%20and%20Pop%20Ageing_NTA.pdf

³⁵ Lowhachai, S., Lee, S. H., Tawichsri, T. 2016. Population Aging and Fiscal Sustainability in Thailand: The National Transfer Accounts (NTA) Approach/ Բնակչության ծերացումը և հարկաբյուջետային կայունությունը Թայլանդում: Ազգային փոխանցումային հաշիվների (ՓԱՀ) մոտեցումը:

³⁶ Correa, C. H. 2023. National Transfer Accounts: the fiscal balance of the Brazilian generational economy. *Cadernos de Finanças Públicas*, 2023, Vol 23, Issue 1.

³⁷ Salas, J.M. Ian S.; Abrigo, Michael Ralph M.; Racelis, Rachel H. 2012. Implications of Philippine Trends in Education Financing and Projected Change in School-age Population on Education Expenditures by Income Group: Using National Transfer Accounts Results. *PIDS Discussion Paper Series*, No. 2012-34./ Ֆիլիպիններում կրթության ֆինանսավորման ոլորտի միտումների ու դպրոցահասակ բնակչության կանխատեսվող փոփոխության նշանակությունը կրթության ոլորտի ծախսերի համար՝ ըստ եկամտների խմբի: Ազգային փոխանցումային հաշիվների արդյունքների օգտագործում: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/126896/1/pidsdps1234.pdf>

փոփոխությունը դեպի ավելի շատ մասնավոր մասնաբաժին, և դպրոցական տարիքի բնակչության տարիքային կազմի փոփոխությունը 2007-ից 2040 թվականներին, կարող է հանգեցնել նաև կրթական ռեսուրսների մասնաբաժնի նվազման և ավելի բարձր մեկ շնչի հաշվով մասնավոր կրթական ծախսի՝ ստորին եկամտի տերցիլ խմբում»։ Մեկ այլ գիտակրթական ուսումնասիրության³⁸ շրջանակներում գնահատվել է «ԵՄ 24 երկրներում հանրային փոխանցումային համակարգերի կայունությունը՝ կիրառելով նոր խմբային ցուցիչ՝ Մարդկային կապիտալի ներդրումների բացը (HKIG)»։ Նշված ցուցիչը «չափորոշում է կոնկրետ խմբում ծեր տարիքում ստացվող հանրային օգուտների և երեխաների սերնդի հանրային նպաստների տարբերությունը»։

- **Առողջապահական քաղաքականություն.** ինչպես և կրթական քաղաքականությունում, այստեղ ևս ԱՓՀ-ն կարող է վերլուծական գործիք հանդիսանալ առողջապահական քաղաքականության համար՝ օգնելով հասցեագրել երկրի առողջապահական համակարգի մարտահրավերները՝ պայմանավորված ժողովրդագրական փոփոխություններով և անցումներով։ Օրինակ, վերլուծական աշխատության առանցքն է հասկանալ, թե Հնդկաստանում տարեցներն իրենց եկամտի որ մասն են ծախսում՝ օգտագործելով Հանրային փոխանցային հաշիվների (ԱՓՀ) մեթոդաբանությունը.³⁹ այստեղ նշվում է, որ «տարեց բնակչության թվի ավելացումը միտում ունի անհամաչափորեն մեծացնելու համապարփակ խնամքի պահանջարկը։ Այս պայմաններում՝ սոցիալական ապահովությունը մի ուղղություն է, որն ընդլայնման ու ամրապնդման կարիք ունի՝ արագ ավելացող տարեց բնակչության կարիքները և առողջապահական ռեսուրսների պահանջարկը բավարարելու համար»։ Հարկ է նկատել, որ այս հարցին անդրադարձել են նաև այլ գիտակրթական ու հետազոտական աշխատություններում^{40,41}։

---

³⁸ Hammer, B., Prskawetz, A., Gál, R.A., Vargha, L., Istenič, T. 2018. Human Capital Investment and the Sustainability of Public Transfer Systems Across Europe: An Evaluation based on National Transfer Accounts. *Journal of Population Ageing*. Volume 12/ Մարդկային կապիտալում ներդրումներն ու հանրային փոխանցումների համակարգերի հարակայունությունը Եվրոպայում։ Ազգային փոխանցումային համակարգերի վրա հիմնված գնահատում։ <https://link.springer.com/article/10.1007/s12062-018-9224-8>

³⁹ Bhaumik, D., Ladusingh, L. 2021. Consumption over Income of the Elderly in India: An Analysis based on National Transfer Accounts Methodology. *Demography India*. Vol. 50, No. 1, p. 124./ Հնդկաստանում տարեցների սպառումը՝ եկամտի համեմատ։ Վերլուծություն Ազգային փոխանցումային հաշիվների մեթոդաբանությամբ։ https://iasp.ac.in/uploads/journal/50_1009.pdf

⁴⁰ Bruil, A., Barb, F. 2015. The National Transfer Accounts for the Netherlands. Discussion Paper. Statistics Netherlands/ Ազգային փոխանցումային հաշիվները Նիդերլանդների համար։ Քննարկման փաստաթուղթ։ <https://download.cbs.nl/pdf/2015-the-national-transfer-accounts-for-the-netherlands.pdf>

⁴¹ Vaittinen, R., Vanne, R. 2010. National Transfer Accounts for Finland in 2004/ Ազգային փոխանցումային հաշիվները Ֆինլանդիայի համար, 2004 թ. <https://www.ntaccounts.org/doc/repository/VV2010.pdf>

Հարկ է նկատել, որ հանրային քաղաքականությունը կարող է տարբեր խողովակներով ազդել շահաբաժինների, հարկաբյուջետային կայունության և անհավասարության վրա⁴².

- Աշխատանքային օրինաչափություններ
  - Օգտագործել կանանց, երիտասարդների և տարեցների աշխատուժը
  - Բարձրացնել արտադրողականությունը (արդյունավետ կրթության, առողջապահության մեջ ներդրումների և ուսուցման միջոցով)
  - Բարելավել դպրոցից աշխատանքի անցումը
  - Բարելավել աշխատանքից թոշակի անցումը
    - Բարձրացնել կամ վերացնել պարտադիր կենսաթոշակային քաղաքականությունները
    - Հասցեագրել տարիքով աշխատողների ցածր արտադրողականության հարցը՝ շարունակական կրթության ծրագրերի և զբաղվածության աշխատակարգերի միջոցով
  - Խրախուսել խնայողություններն ու ներդրումները՝ զբաղվածություն ստեղծելու նպատակով
- Սպառման օրինաչափություններ
  - Կրթության և առողջապահության ոլորտի, այդ թվում՝ երկարաժամկետ խնամքի ծախսերի արդյունավետության ապահովում
  - Առողջության լավարկմանը զուգընթաց կարելի է նվազեցնել ավելի վաղ ծերության տարիքի անձանց առողջությանն ու կենսաթոշակին հատկացվող ծախսերը
  - Խուսափել փոխանցումներից չափազանց մեծ կախվածությունից՝ սպառումն ապահովելու համար:

ԱՓՀ-ը, որը ծառայում է և՛ որպես հասկացողական շրջանակ, և՛ պրակտիկ գործիք, հնարավորություն է տալիս⁴³

- գնահատել կենսափուլի պակասուրդի մեծությունը յուրաքանչյուր տարիքում, հասկանալ աղբյուրները, որոնք փակում են այդ պակասուրդը, և կանխատեսել դրանց առկայությունն ապագայում,
- որոշել ժողովրդագրական փոփոխությունների (տարիք-սեռ) ազդեցությունը տնտեսական աճի վրա,
- որոշել բնակչության տարիքային կազմի փոփոխությունների հետևանքները մարդկային կապիտալի ձևավորման վրա (առողջապահություն և կրթություն),
- սահմանել մասնավոր փոխանցումների կարևորությունը առանձին սերունդների բարօրության համար,
- գնահատել փոփոխությունների հետևանքները հարկային բեռի առումով:

---

⁴² Wassana, I.E. 2023. Generational Economy and Population Ageing: National Transfer Accounts and Fiscal Policy. UNFPA. https://www.unescap.org/sites/default/d8files/event-documents/Wassana_Generational%20Economy%20and%20Pop%20Ageing_NTA.pdf

⁴³ Денисенко, М.Б. Национальные трансфертные счета: происхождение, назначение, результаты./ Ազգային փոխանցումային հաշիվներ՝ ծագում, նշանակություն և արդյունքներ:

Ազգային փոխանցումային հաշիվների կիրառումը Հայաստանում.

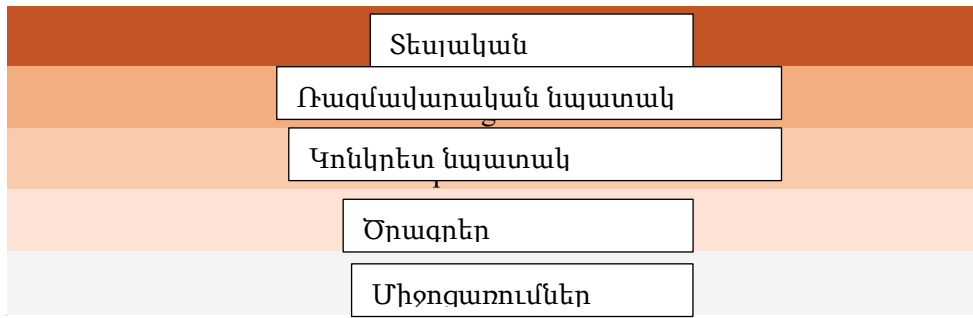
Ընդգծելով արդյունավետ հանրային քաղաքականության պլանավորման ու իրականացման կարևորությունը՝ Ազգային փոխանցումային հաշիվների ծրագիրը Հայաստանում նախաձեռնվել է Բնակչության ռազմավարության մշակմանը զուգահեռ, քանի որ նշված Ռազմավարության և ցանկացած այլ ռազմավարության իրականացումը պահանջում է ռազմավարական միջոցառումների ու նախաձեռնությունների գործուն ու հետևողական մոնիթորինգ և գնահատում, ինչը չափազանց կարևոր է ռազմավարության իրագործման համար:

Հայաստանի բնակչության ռազմավարության տեսլականն է հասնել «բնակչության հավասարակշռված ու կենսակայուն կառուցվածքի, որը նպատակաուղղված է մարդկային կապիտալի երկարաժամկետ զարգացմանն ու կյանքի որակի բարելավմանը»: Ռազմավարության արդյունքային շրջանակում ուրվագծված են չորս հիմնական ռազմավարական նպատակներ.

1. Ռազմավարական նպատակ 1. Ձևավորել միջավայր, որը խթանում է ընտանիքների բարօրությունը, որտեղ յուրաքանչյուր նորածին նպաստում է մարդկային կապիտալի զարգացմանը.
2. Ռազմավարական նպատակ 2. Մահվան ռիսկի գործոնների նվազեցում և առողջ միջավայրի խթանում՝ ցկյանս մարդկային կապիտալի վատթարացումն ու կորուստները վերացնելու համար.
3. Ռազմավարական նպատակ 3. Ակտիվ, առողջ և արժանապատիվ ծերության ապահովում՝ պետության սոցիալ-տնտեսական կյանքում ավագ քաղաքացիների ներգրավման ու նրանց ներուժի մեծացման շնորհիվ.
4. Ռազմավարական նպատակ 4. Արտագաղթի հանգեցնող շարժառիթների նվազեցում և բարձրորակ մարդկային կապիտալի ձևավորման, պահման ու գրավման գործում մրցունակության բարելավում:

Բնակչության ռազմավարության համակարգված մոտեցումը ենթադրում է յուրաքանչյուր ռազմավարական նպատակի տրոհում հատուկ նպատակների, որոնք հասցեագրում են այդ ռազմավարական նպատակին առնչվող եզակի հասկացություններ: Այս հատուկ նպատակներն այնուհետև բաժանվում են ծրագրերի, որոնք խմբավորում են իրականացման ենթակա կոնկրետ միջոցառումները (Աղյուսակ 7): Այս համակարգված մոտեցումը նախատեսված է արդյունավետ կերպով լուծելու Հայաստանի առջև ծառայած ժողովրդագրական մարտահրավերները:

Աղյուսակ 7. Հայաստանի բնակչության ռազմավարության արդյունքային շրջանակի կառուցվածքը

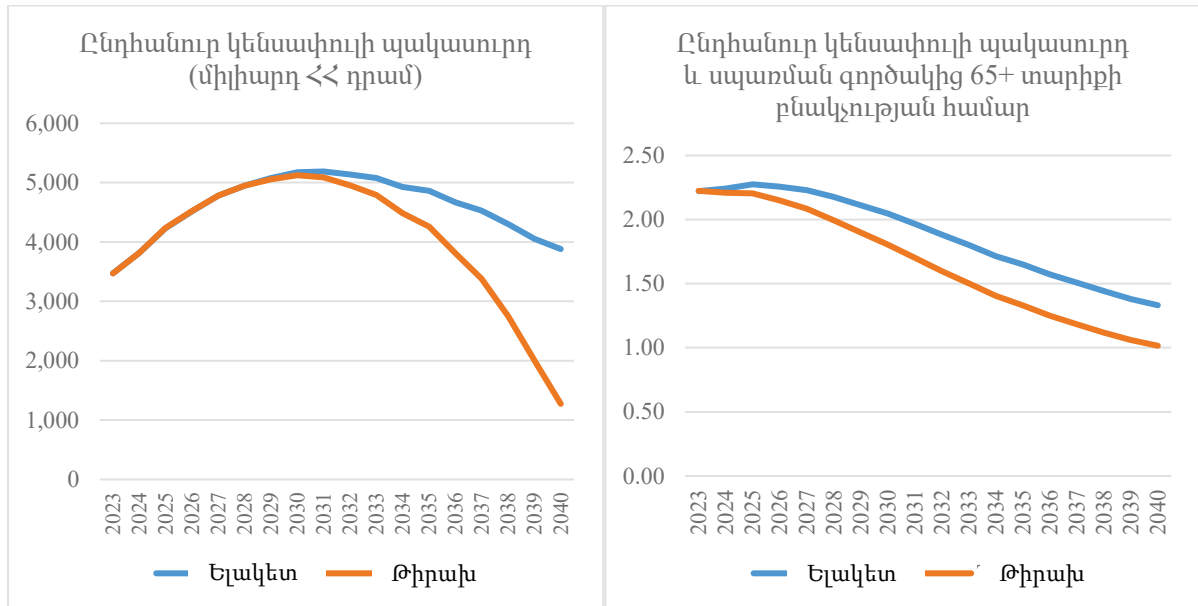

Յուրաքանչյուր ռազմավարական մակարդակում սահմանվել են մոնիթորինգի և գնահատման բազային ու թիրախային կոնկրետ ցուցանիշներ: Այս ցուցանիշները մոնիթորինգի և գնահատման գործընթացում կծառայեն որպես կողմնորոշիչ և հենանիշային ցուցանիշներ՝ Ռազմավարության իրականացման առաջընթացի ու վերջնարդյունքների գնահատման համար: Երկու այսպիսի ցուցանիշներ նախատեսված է հաշվարկել Հայաստանի ԱՓՀ-ի հիման վրա.

- Ընդհանուր կենսափուլի պակասորդ (միլիարդ ՀՀ դրամ),
- Ընդհանուր կենսափուլի պակասորդ և սպառման գործակից 65+ տարիքի բնակչության համար:

Վերը նշված ցուցանիշներն ունեն ինչպես ելակետային, այնպես էլ թիրախային արժեքներ, որոնք մշակվել են արդյունքային շրջանակի համատեքստում:

Գծապատկեր 36. Հայաստանի ԱՓՀ-ի հիման վրա հաշվարկված ելակետային ու թիրախային ցուցանիշներ

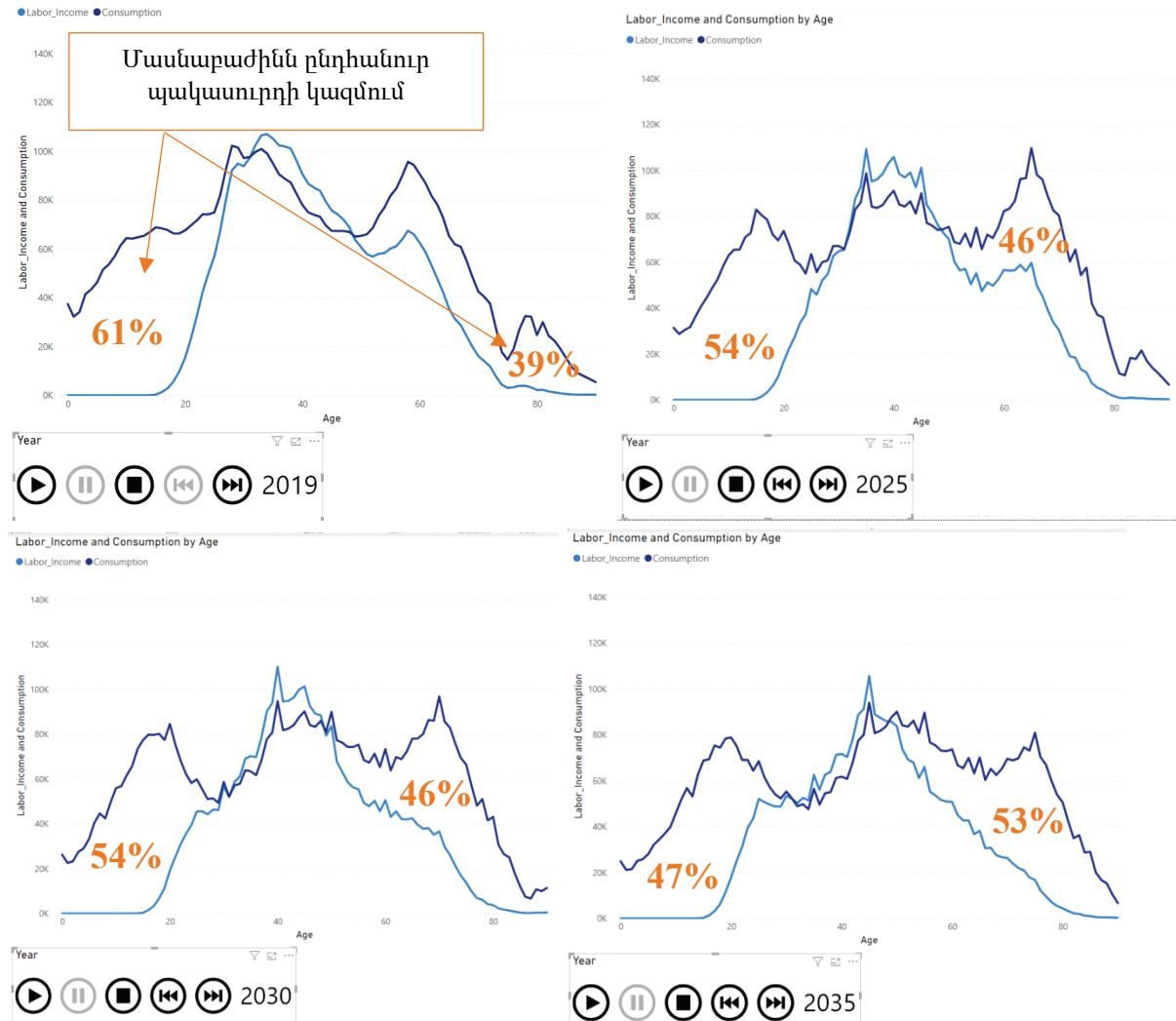
Աղբյուրը՝ Հայաստանի բնակչության ռազմավարություն, արդյունքների շրջանակ

Բազային և թիրախային ցուցանիշները ստեղծվել են մինչև 2050 թվականը բնակչության կանխատեսումների օգտագործմամբ: Այս կանխատեսումները կատարվել են Հայաստանի բնակչության ռազմավարության շրջանակներում և հիմնված են երեք սցենարների վրա՝ ցածր, միջին և բարձր: Այս բազային ցուցանիշները մշակվել են միջին սցենարային կանխատեսման համաձայն, իսկ թիրախային ցուցանիշների հիմքում ընկած է բարձր սցենարային կանխատեսումը:

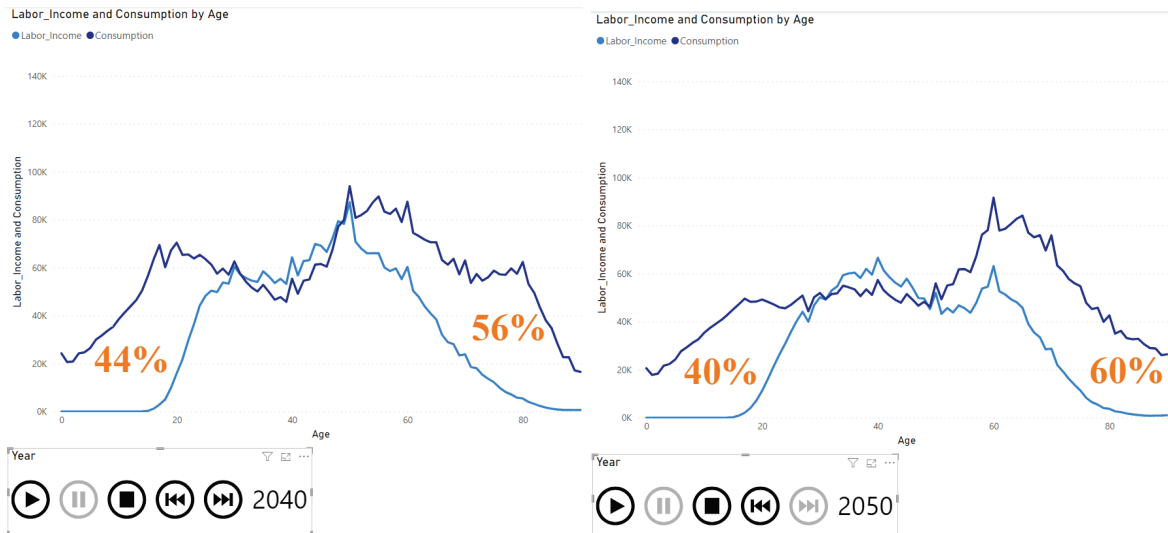
Բնակչության կանխատեսումների կիրառմամբ՝ կանխատեսող հաշվարկներ են ստացվել Հայաստանի ԱՓՀ-ի համար, որի կենտրոնում աշխատանքային գործունեությունից եկամուտն ու սպառման օրինաչափություններն են Այս կանխատեսումները կառուցվել են այն ենթադրությամբ, որ բնակչության վարքագծի որևէ փոփոխություն տեղի չի ունենալու և միջսերնդային փոխանցումների օրինաչափություններն անփոփոխ են մնալու: Այս կանխատեսումների հիման վրա հնարավոր է նկատել, որ բնակչության կառուցվածքի փոփոխությունը (ծերացումը) հանգեցնում է աշխատանքային գործունեությունից եկամտի նվազման: Ի լրումն դրա, նկատելի է, որ Պակասուրդը նվազում է երիտասարդ սերնդի պարագայում (0-31) և ավելանում՝ տարեց սերնդի պարագայում (49-90), ինչը նշանակում է, որ ավագ սերնդին փոխանցումները, այսինքն՝ մարդկային ռեսուրսների ձևավորման ծախսերը կարելի է կատարել երեխաների հաշվին: Եթե 2019 թվականին երիտասարդ բնակչության ընդհանուր պակասուրդը 61% էր տարեց բնակչության 39%-ի նկատմամբ, ապա 2050 թվականին այն նվազում է մինչև 40%՝ երիտասարդ բնակչության, և մինչև 60%՝ տարեց բնակչության համար: Սա հուշում է, որ երկիրն ավելի շատ ռեսուրս է հատկացնելու տարեց բնակչությանը, հատկապես, առողջապահության ոլորտում,

միաժամանակ կրճատելով ավելի երիտասարդ բնակչությանը հատկացվող ռեսուրսները, հատկապես այնպիսի ոլորտներում, ինչպիսիք են առողջապահությունը և կրթությունը: Այս փոփոխությունը կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ մարդկային կապիտալի զարգացման վրա:

Գծապարկեր 37. Հայաստանի ԱՓՀ, կանխատեսում՝ բնակչության թվի կանխատեսումների օգտագործմամբ

Աղբյուրը՝ Հայաստանի ԱՓՀ

Թեև կանխատեսումներում պահպանվում է կայուն վարքագծային ու միջտերնդային փոխանցման օրինաչափությունները, ժողովրդագրական փոփոխություններն ու Բնակչության ռազմավարության իրականացումն անխուսափելիորեն փոփոխությունների է հանգեցնելու նաև այս բնագավառներում: Սա ենթադրում է, որ ավելի համապարփակ տվյալների առկայության և տվյալների բացերի ու խնդիրների լուծման պարագայում իրատեսական կլինեն ավելի մանրամասն կանխատեսումներն ԱՓՀ յուրաքանչյուր բնագավառում (օր.՝ հանրային ու մասնավոր սպառումը կրթության և առողջապահության ոլորտներում և այլն), ինչն ավելի համապարփակ պատկերացում կտա երկրում ընդհանուր տնտեսական հոսքերի վերաբերյալ:

Ընդհանուր առմամբ, ԱՓՀ-ը ամենահամապարփակ գործիքներից մեկն է, որը թույլ է տալիս դիտարկել տնտեսությունում ձևավորված հավելյալ արժեքը, սպառումը և հանրային ծախսերն՝ ըստ բնակչության անհատական տարիքների: Մասնավորապես, բնակչության կանխատեսումներում ԱՓՀ ներառումը տալիս է տնտեսությունում պլանավորված եկամուտների ու ծախսերի պատկերը: Այդուամենայնիվ, ԱՓՀ-ի կիրառումն ու ներառումը չի սահմանափակվում բացառապես Բնակչության ռազմավարությամբ: Երբ մշակվի ԱՓՀ-ը, այն կարող է ներառվել հանրային քաղաքականությունների ու ռազմավարությունների բոլոր փուլերում: Դա կբարձրացնի քաղաքականությունների ու ռազմավարությունների իրականացման արդյունավետությունը ու կլավացնի վերջնարդյունքները՝ հանգեցնելով երկրում ռեսուրսների բարելավված տեղաբաշխման:

5. Եզրակացություններ և առաջարկություններ

ԱՀՀ-ը ծառայում է որպես տարբեր տնտեսվարող սուբյեկտների քանակական փոխհարաբերությունների մասին պատկերացում ձևավորելու գործիք, իսկ **ԱՓՀ-ը** ներկայացնում է երկրի ռեզիդենտների միջև տնտեսական հոսքերի հաշվառումն՝ նրանց տարիքային դասակարգմամբ:

ԱՓՀ-ի նպատակն է բարելավել ժողովրդագրական փոփոխությունների տնտեսական հետևանքների մասին պատկերացումը՝ ժողովրդագրական տեղեկատվություն ներմուծելով ԱՀՀ: ԱՓՀ-ը ցույց է տալիս, թե տարբեր տարիքային խմբերի անհատներն՝ ըստ սեռի, ինչպես են ձևավորում, սպառում և բաշխում ռեսուրսները, և ինչպես են խնայողություն կատարում ապագայի համար:

Համաշխարհային, տարածաշրջանային ու ազգային մակարդակներում հիմնարար ժողովրդագրական փոփոխությունները (ծերացում, միգրացիա, ավելի ցածր ծնելիություն և այլն) ազդում են սոցիալ-տնտեսական զարգացման վրա: Քաղաքականության պլանավորման գործընթացում ԱՓՀ-ն հասկանալու և կիրառելու արդյունքում կառավարություններն ավելի լավ տեղեկություն կունենան՝ տնտեսական աճը խթանելու ու արագ ծերացող բնակչության սոցիալական պաշտպանության կարիքներին արձագանքելու համար:

ԱՓՀ-ը թույլ է տալիս տնտեսական հիմնական ցուցանիշների վրա ժողովրդագրական փոփոխությունների ազդեցության մոնիթորինգի գործընթաց սահմանել զարգացմանն ուղղված տարբեր հանրային քաղաքականություններում, ինչպիսիք են.

- Կրթական քաղաքականություն. կրթության ոլորտի ծախսերի մոնիթորինգ և պլանավորում
- Առողջապահական քաղաքականություն. առողջապահության ոլորտի ծախսերի մոնիթորինգ և պլանավորում
- Կենսաթոշակային համակարգ. բնակչության ծերացման խնդրի հասցեագրում
- Սոցիալական ապահովության և սոցիալական պաշտպանության համակարգի մոնիթորինգ և պլանավորում
- Հանրային եկամուտներ. ժողովրդագրական փոփոխությունների ազդեցությունը հարկաբյուջետային քաղաքականության վրա:

Հայաստանի առաջին ԱՓՀ-ի արդյունքներն արդեն իսկ օգտագործվել են 2024-2040 թ. ժողովրդագրական ռազմավարության մշակման շրջանակներում: ԱՓՀ ցուցիչները հանդիսանում են ռազմավարության իրականացման մոնիթորինգի և գնահատման գործիք:

Հայաստանի առաջին ԱՓՀ-ում ներկայացված են տարիքային վերաբաշխումների ստանդարտ աղյուսակներ, ինչպես նաև ցուցիչների բացվածք՝ ըստ սեռի, ինչը նշանակում է, որ տարբեր հանրային քաղաքականությունները կօգտվեն ոչ միայն ներսերնդային բացվածքով տվյալներից, այլ նաև ըստ սեռերի բացված տվյալներից:

Հայաստանի 2019 թ. ԱՓՀ-ի արդյունքները վկայում են՝

- Աշխատանքային գործունեությունից ընդհանուր եկամուտը կազմում է տնտեսությունում Ընդհանուր սպառման ընդամենը 62.5%-ը, իսկ Կենսափուլի պակասուրդի մնացած մասը ծածկվում է վերաբաշխումներով (31.9%՝ ըստ ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումների, և 5.6%՝ ըստ փոխանցումների)։
- 31-49 տարիքային խմբի բնակչությունն ունի Կենսափուլի դրական մնացորդ (ախատանքային գործունեությունից եկամուտը գերազանցում է սպառումը), իսկ մյուս տարիքային խմբերն (0-30 և 50-90) իրենց կենսափուլի պակասուրդը ծածկում են փոխանցումներով և ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներով: 0-ից 21 ու 74-ից 90 տարեկանները հիմնականում կախված են փոխանցումներից:
- Թեև Կենսափուլի մնացորդը տղամարդկանց պարագայում դրական է 26-52 տարեկանում, չկա կանանց որևէ մեկ տարիքային խումբ, որն կունենա կենսափուլի դրական հաշվեկշիռ: Տղամարդիկ ավելի մեծ մասնակցություն ունեն աշխատաշուկայում, իսկ կանայք ավելի շատ չվճարվող աշխատանք են կատարում:
- Ժողովրդագրական կառուցվածքի փոփոխությունները (հատկապես՝ ծերացումը) մոտ ապագայում կփոխեն պակասուրդի մասնաբաժինները: Ներկայում վերաբաշխումների 61%-ը հասնում է երեխաներին, իսկ 39%-ը՝ տարեց բնակչությանը. եթե քաղաքականության փոփոխություններ չլինեն, ապա մինչև 2050 թվականն այս գործակիցը կփոխվի՝ հասնելով 40%-60%-ի, ինչը նշանակում է ավելի քիչ ներդրում մարդկային զարգացման և ավելի շատ ներդրում՝ «պահպանման» ուղղությամբ:
- Աշխատանքային գործունեությունից միջին եկամուտը տղամարդկանց պարագայում ավելի բարձր է, քան կանանց. աշխատանքային գործունեությունից եկամտի պիկը տղամարդկանց պարագայում 39-40 տարեկանում է (~3 միլիոն մեկ շնչի հաշվով), իսկ կանանց պարագայում՝ 46-47 տարեկանում (~1.8 միլիոն մեկ շնչի հաշվով):
- Այլ երկրների հետ համեմատությունը ցույց է տալիս, որ Հայաստանում հանրային փոխանցումները շատ ավելի ցածր են՝ ի համեմատ մասնավոր փոխանցումների: Թեև կրթության պետական ծախսը համադրելի է կրթության մասնավոր ծախսին՝ առողջապահության պետական ծախսն էականորեն զիջում է մասնավորին: Տարբերությունն ավելի է մեծանում՝ բնակչության տարիքի աճին զուգահեռ:
- Առողջապահության պարտադիր ապահովագրության՝ լավ մշակված համակարգը կարող է օգնել առողջապահության համար ծախսվող պետական ու մասնավոր գումարների արդյունավետությանը:
- Կրթության ոլորտում 14-20 տարեկան աղջիկների վրա ծախսվող գումարը համեմատաբար ավելի մեծ է, քան տղաների պարագայում, ինչը պայմանավորված է տղաների՝ ավագ դպրոցում ընդգրկվածության ցածր մակարդակով և երկամյա պարտադիր զինվորական ծառայությամբ: Զինվորական ծառայության ընթացքում կրթական ծրագրերի ներդրումը կարող է բարելավել պատկերը:

Առաջարկություններ ԱՓՀ հետագա աշխատանքների համար

ԱՓՀ-ի պարբերական կազմումն անհրաժեշտ է քաղաքականության մշակման և ընթացիկ ու ապագա հանրային քաղաքականությունների մոնիթորինգի ու գնահատման գործում դրա արդյունավետ օգտագործման համար: ԱՓՀ-ը պետք է կազմել առնվազն յուրաքանչյուր 3-5 տարին մեկ: ԱՓՀ-ն տվյալների վրա հիմնված կանխահաշվարկների ու կանխատեսումների հնարավորություն է տալիս. քանի որ ԱՓՀ-ն ընձեռում մակրոտնտեսական ցուցիչների սեռատարիքային բացվածք ապահովելու հնարավորություն, այն կարող է ցույց տալ տարբեր քաղաքականությունների ազդեցությունը երկրի բնակչության ու տնտեսական ցուցիչների վրա: ԱՓՀ ցուցիչները պետք է օգտագործել գրեթե բոլոր սոցիալ-տնտեսական քաղաքականություններում, հատկապես, ժողովրդագրական քաղաքականությունում, կրթության ու առողջապահության ոլորտներում, աշխատանքային քաղաքականությունում ու հարկաբյուջետային քաղաքականությունում: ԱՓՀ-ը կարող է տրամադրել քաղաքականությունների ազդեցության գենդերահենք ապացույց:

Իհարկե, Հայաստանի առաջին ԱՓՀ-ն մեծ աջակցություն է փաստերի վրա հիմնված քաղաքականությունների մշակման գործում, սակայն կարևոր է նաև տվյալների աղբյուրները բարելավելը: Տվյալների աղբյուրների բարելավումը հիմնական խնդիրներից մեկն է բոլոր այն երկրներում, որոնք սկսել են ԱՓՀ-ներ կազմել, քանի որ դա պահանջում է բազմաթիվ մանրամասներ՝ ըստ մեկ տարիքի ու սեռի: ԱՓՀ-ում արական և իգական սեռի բնակչության տարբերությունները վկայում են ավելի մեծ ուսումնասիրությունների անհրաժեշտության մասին, ինչը թույլ կտա հասկանալ նրանց իրական մասնակցությունը տնտեսության կազմում: ԱՓՀ-ն հիմնվում է մակրո տնտեսական ցուցանիշների վրա և չի կարողանում հաշվի առնել այն մասնակցությունը, որ կանայք ունենում են չվճարվող աշխատանքի միջոցով, ինչպիսին երեխաների ու տարեցների խնամքն է: ԱՓՀ-ի հետագա զարգացումը Ազգային ժամային փոխանցումային հաշիվներն (ԱԺՓՀ) են, որը թույլ կտա դիտարկել նաև ժամանակի օգտագործման մասը, ինչը հատկապես կարևոր է այն քաղաքականություններում (օր.՝ աշխատանքին վերաբերող քաղաքականություններ), որտեղ դիտարկվում են գենդերային տարբերությունների ցուցիչները:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

1. Տվյալների աղբյուրների համառոտագիր (աղյուսակ)

Աղյուսակ 1. Կենսափուլի պակասուրդ

Կենսափուլի պակասուրդ	Մեթոդաբանություն և աղբյուր 2019 թ. մակրո հսկիչ տվյալների համար	Տարիքային բաշխվածություն	Սեռային բաշխվածություն
Սպառում	Սպառում՝ հանած եկամուտ աշխատանքային գործունեությունից		
<u>Հանրային սպառում</u>	ԱՀՀ, ՀՆԱ-ն ըստ ծախսային հոդվածների		
Հանրային սպառում, կրթություն	Կրթության ոլորտում պետական ծախսերի մոտավոր հաշվարկը ԱՀՀ-ից <i>Տղամարդ-կին (որպես տարիքային բաշխվածության հանրագումար)</i>	Մանրամասները՝ ստորև	Կատարված է (տղամարդ-կին բաշխվածություն՝ տարիքային բաշխվածության համար օգտագործվող Արմատատի նույն տվյալների հիման վրա)
Հանրային սպառում, առողջապահություն	Առողջապահության ոլորտում պետական ծախսերի մոտավոր հաշվարկը ԱՀՀ-ից <i>Տղամարդ-կին (որպես տարիքային բաշխվածության հանրագումար)</i>	Մանրամասները՝ ստորև Տվյալները համահարթեցվել են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում՝ 63+ տարիքների համար	Կատարված է (տղամարդ-կին բաշխվածություն՝ տարիքային բաշխվածության համար օգտագործվող նույն տվյալների հիման վրա (տվյալները՝ Արմատատից և ՀՀ առողջապահության նախարարությունից))
Հանրային սպառում, առողջապահությունից և կրթությունից բացի այլ ոլորտներ	Հանրային սպառում՝ հանած կրթության ու առողջապահության ոլորտի հանրային ծախս <i>Տղամարդ-կին. հիմնված է բնակչության կազմում</i>	Ըստ ամբողջ բնակչության կազմի	Յուրաքանչյուր տարիքի մասով ընդհանուր տվյալները համամասնորեն բաժանված են՝ ելնելով

	<i>տղամարդ-կին հարաբերակցության վրա</i>		յուրաքանչյուր տարիքի տղամարդ-կին համամասնությունից
<u>Մասնավոր սպառում</u>	ԱՀՀ, ՀՆԱ-ն ըստ ծախսային հոդվածների		
Մասնավոր սպառում, կրթություն	Կրթության ոլորտում մասնավոր սպառման գնահատական (մի շարք տվյալների աղբյուրների միջին՝ ՍԳՀ կշիռներ (2018-2020), SUT հաշվարկ <i>Տղամարդ-կին. կրթության ոլորտին հարկացվող ծախսերի մասնաբաժինը՝ ՏՏԿԱՀ-ից (2019 թ. համար՝ 45.3%-54.7%)</i>	Հիմնված է կրթության ոլորտում ՏՏԿԱՀ մասնավոր սպառման վրա (տվյալները ստացվում են Արմստատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանից) (մանրամասները՝ ստորև) Տվյալները համահարթեցված են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում	Հիմնված է կրթության ոլորտում ՏՏԿԱՀ մասնավոր սպառման տվյալների վրա (տղամարդկանց և կանանց համար)
Մասնավոր սպառում, առողջապահություն	Մոտավոր հաշվարկ Առողջապահության ազգային հաշիվներից (https://nih.am/) <i>Տղամարդ-կին. առողջապահության ոլորտին հարկացվող ծախսերի մասնաբաժինը՝ ՏՏԿԱՀ-ից (2019 թ. համար՝ 41.7%-58.3%)</i>	Հիմնված է առողջապահության ոլորտում ՏՏԿԱՀ մասնավոր սպառման վրա (տվյալները ստացվում են Արմստատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանից) (մանրամասները՝ ստորև) Տվյալները համահարթեցված են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում	Հիմնված է առողջապահության ոլորտում ՏՏԿԱՀ մասնավոր սպառման տվյալների վրա (տղամարդկանց և կանանց համար)
Մասնավոր սպառում, կրթությունից և առողջապահությունից բացի այլ ոլորտներ	Մասնավոր սպառում՝ հանած կրթության և առողջապահության ոլորտներում մասնավոր ծախսերի մոտավոր հաշվարկը	Մոդելային բաշխվածությունն առաջարկվում է ԱՓՀ միջազգային փորձագետների կողմից (մեկ շնչի հաշվով սպառումը կատարվում է 0.4 գործակցի	Յուրաքանչյուր տարիքի մասով ընդհանուր տվյալները համամասնորեն բաժանված են՝ ելնելով յուրաքանչյուր տարիքի տղամարդ-

	<i>Տղամարդ – կին. հիմնված է բնակչության կազմում տղամարդ-կին հարաբերակցության վրա</i>	կիրառմամբ՝ 0-4 տարեկանների համար, 1 գործակցով՝ 20+ տարեկանների համար, և 0.4 -ից 1 գործակցով՝ 5-19 տարեկանների համար)	կին համամասնությունից
Հանած՝ եկամուտ աշխատանքային գործունեությունից	Որպես աշխատանքի վարձատրության և ինքնազբաղվածությունից եկամտի հանրագումար		
Աշխատանքի վարձատրություն	<p>Վարձու աշխատողների վարձատրություն (ԱՀՀ-ից)՝ գումարած աշխատանքային գործունեությունից եկամտի հարկերի ճշգրտված մասը՝ հանած այլ արտադրության մասով սուբսիդիաները (վարձու աշխատողների վարձատրությանը հատկացված մասը = վարձու աշխատողների փոխհատուցում/ (վարձու աշխատողների փոխհատուցում + համախառն գործառնական հավելուրդ, կորպորացիաներ և ՏՏԾՁՀ-ներ + համախառն խառը եկամուտ))</p> <p><i>Տղամարդ-կին մասնաբաժիններ՝ հիմնված է ՊԵԿ տվյալների վրա</i></p>	<p>Հիմնված է Պետական եկամուտների կոմիտեի (ՊԵԿ) տրամադրած տվյալների վրա՝ վարձու աշխատողների աշխատավարձի մասով, միատարիք խմբերում (14-90)</p> <p>Տվյալները համահարթեցվել են մեկ շնչի մակարդակով (14+ տարեկան)</p>	<p>Հիմնված է ՊԵԿ-ի տրամադրած վարձու աշխատողների աշխատավարձի տվյալների վրա՝ ըստ սեռ-տարիք միախմբերի (14-90 տարեկաններ)</p>
Ինքնազբաղվածությունից եկամուտ	<p>Ինչպես առաջարկվում է ԱՓՀ-ում, ԱՀՀ համախառն եկամտի երկու երրորդը՝ ճշգրտված հարկերի կազմում աշխատանքի մասնաբաժնով, հանած այլ արտադրության մասով</p>	<p>Հիմնված է միատարիք խմբերում (14-90) ինքնազբաղվածների շրջանառության վերաբերյալ ՊԵԿ-ի տրամադրած տվյալների վրա</p>	<p>Հիմնված է ինքնազբաղվածների շրջանառության վերաբերյալ ՊԵԿ-ի տրամադրած տվյալների վրա՝ ըստ սեռ-տարիք</p>

	<p>սուբսիդիաները (ինքնագրաված աշխատանքից եկամտին հատկացված մասը = համախառն խառը եկամտի երկու երրորդ/ (վարձու աշխատողների փոխհատուցում + համախառն գործառնական հավելույթ, կորպորացիաներ և ՏՏՀՀ-ներ + համախառն խառը եկամուտ))</p> <p><i>Տղամարդ-կին մասնաբաժիններ, հիմնված է ՊԵԿ-ի տվյալների վրա</i></p>	<p>Տվյալները համահարթեցված են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում (14+)</p>	<p>միատարիք խմբերի (14-90 տարեկաններ)</p>
--	---	---	---

Աղյուսակ 2. Վերաբաշխումներ

Վերաբաշխումներ	Մեթոդաբանություն և աղբյուր 2019 թ. մակրո հսկիչ տվյալների համար	Տարիքային բաշխվածություն	Սեռային բաշխվածություն
Փոխանցումներ			
<u>Հանրային փոխանցումներ</u>	Ներհոսքից հանած արտահոսքեր Պարզեցված մեթոդ է օգտագործվում շատ երկրներում (որտեղ ներհոսքը հավասար է արտահոսքին գրեթե բոլոր հանրային փոխանցումների պարագայում)	Ներհոսքից հանած արտահոսք	Ներհոսքից հանած արտահոսք
Հանրային փոխանցումներ, ներհոսք	Որպես բոլոր հանրային փոխանցումների ներհոսքերի հանրագումար, հիշատակված է ստորև	Որպես բաղադրիչների հանրագումար. յուրաքանչյուր բաղադրիչի խնդիրները ստորև են	Որպես բաղադրիչների հանրագումար. յուրաքանչյուր բաղադրիչի խնդիրները ստորև են
Հանրային փոխանցումներ, արտահոսք	Որպես բոլոր հանրային փոխանցումների արտահոսքերի հանրագումար, հիշատակված է ստորև	Որպես բաղադրիչների հանրագումար. յուրաքանչյուր բաղադրիչի խնդիրները ստորև են	Որպես բաղադրիչների հանրագումար. յուրաքանչյուր բաղադրիչի խնդիրները ստորև են
Հանրային փոխանցումներ, կրթություն	Ներհոսքից հանած արտահոսք = 0	Ներհոսքից հանած արտահոսք	Ներհոսքից հանած արտահոսք
Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, ներհոսք	ԱՀՀ տվյալներ (հավասար է կրթության ոլորտում հանրային սպառմանը)	Նույնն է, ինչ կրթության ոլորտում հանրային սպառումը	Նույնն է, ինչ կրթության ոլորտում հանրային սպառումը
Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք	Հավասար է ներհոսքին	Հարկ վճարողների՝ ըստ տարիքի բացվածքի պրոքսի հաշվարկն է օգտագործվել (տվյալները բերված են Աղյուսակ 5-ում՝ ստորև) Հարկ վճարողների կառուցվածքն՝ ըստ բաղադրիչների համահարթեցված են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում (18+ տարիք)	Հարկ վճարողների՝ ըստ սեռ-տարիքի պրոքսի կառուցվածք: Մեզ պետք է հարկ վճարողների՝ ըստ սեռի բացվածքը (ճշգրտությունը բարձրացնելու համար)

Հանրային փոխանցումներ, առողջապահություն	Ներհոսքից հանած արտահոսք =0	Ներհոսքից հանած արտահոսք	Ներհոսքից հանած արտահոսք
Հանրային փոխանցումներ, առողջապահություն, ներհոսք	ԱՀՀ տվյալներ (հավասար է առողջապահության ոլորտում հանրային սպառմանը)	Նույնն է, ինչ հանրային սպառումն առողջապահության ոլորտում	Նույնն է, ինչ հանրային սպառումն առողջապահության ոլորտում
Հանրային փոխանցումներ, առողջապահություն, արտահոսք	Հավասար է ներհոսքին	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում
Հանրային փոխանցումներ, կենսաթոշակներ	Ներհոսքից հանած արտահոսք =0	Ներհոսքից հանած արտահոսք	Ներհոսքից հանած արտահոսք
Հանրային փոխանցումներ, կենսաթոշակներ, ներհոսք	Ֆիննախ. Վճարված կենսաթոշակներ (միայն կոնկրետ տարիքային կենսաթոշակները պետք է ներառվեն, սակայն մենք ունենք միայն աշխատանքային կենսաթոշակներ (որը ներառում է նաև այլ տեսակներ), երբ զգալի մասը տարիքային կենսաթոշակներն են, բայց կարող են ներառել նաև այլ տեսակներ) <i>Տղամարդ-կին. բացվածք՝ ըստ կենսաթոշակատուների թվի (ըստ Միասնական սոցիալական ծառայության - փարիք + արտոնյալ)</i>	Կատարված է (հիմնված է տարիքային կառուցվածքի վրա (ըստ Միասնական սոցիալական ծառայության - փարիք + արտոնյալ կենսաթոշակատուներ)) Տվյալները համահարթեցված են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում (55+ տարիք)	Կատարված է (հիմնված տարիք-սեռ կառուցվածքի վրա (ըստ Միասնական սոցիալական ծառայության - փարիք + արտոնյալ կենսաթոշակատուներ))
Հանրային փոխանցումներ, կենսաթոշակներ, արտահոսք	Հավասար է ներհոսքին	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում
Հանրային փոխանցումներ, այլ բնափրային	Ներհոսքից հանած արտահոսք =0	Ներհոսքից հանած արտահոսք	Ներհոսքից հանած արտահոսք
Հանրային փոխանցումներ, այլ բնափրային, ներհոսք	ԱՀՀ տվյալներ (հավասար է Հանրային սպառում, առողջապահությունից և կրթությունից բացի այլ ոլորտներ)	Ըստ ընդհանուր բնակչության կառուցվածքի	Յուրաքանչյուր տարիքի ընդհանուր տվյալները համամասնորեն բաժանվում են՝ ելնելով յուրաքանչյուր տարիքում տղամարդ-կին մասնաբաժնից

Հանրային փոխանցումներ, այլ բնափրային, արտահոսք	Հավասար է ներհոսքին	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում
Հանրային փոխանցումներ, այլ դրամական միջոցներ	ՎՀ-ից. կառավարության ոլորտի Ընդհանուր ընթացիկ փոխանցումներ, որոնք ենթակա են վճարման աշխարհին՝ հանած աշխարհից ստացման ենթակա Ընդհանուր ընթացիկ փոխանցումները <i>Տղամարդ-կին. հիմնված է բնակրության կազմում տղամարդ-կին մասնաբաժնի վրա</i>	Ներհոսք - արտահոսք	Ներհոսք - արտահոսք
Հանրային փոխանցումների այլ դրամական ներհոսք	Պետական համակարգի կողմից վճարման ենթակա ընդհանուր ընթացիկ փոխանցումներ՝ հանած վճարված կենսաթոշակներ <i>Տղամարդ-կին. հիմնված է բնակրության կազմում տղամարդ-կին մասնաբաժնի վրա</i>	Ըստ ընդհանուր բնակրության կառուցվածքի	Օգտագործելով յուրաքանչյուր սեռի մասնաբաժինն ընդհանուր բնակչության կազմում՝ յուրաքանչյուր տարիքի համար
Հանրային փոխանցումների այլ դրամական արտահոսք	<i>Որպես մնացորդ</i>	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում	Նույն կառուցվածքն է, ինչ նկարագրված է Հանրային փոխանցումներ, կրթություն, արտահոսք բաժնում

<u>Մասնավոր փոխանցումներ</u>			
Մասնավոր փոխանցումներ, ներհոսք	Սա նշանակում է բոլոր մասնավոր փոխանցումների ներհոսքերի հանրագումարը, մասնավորապես, <i>տնային տնտեսությունների միջև և տնային տնտեսության ներսում</i> մասնավոր փոխանցումների ներհոսքերը	Որպես բաղադրիչների հանրագումար: Յուրաքանչյուր բաղադրիչի մանրամասները ստորև են:	Որպես բաղադրիչների հանրագումար: Յուրաքանչյուր բաղադրիչի մանրամասները ստորև են:

<p>Մասնավոր փոխանցումներ, արտահոսք</p>	<p>Սա նշանակում է բոլոր մասնավոր փոխանցումների արտահոսքերի հանրագումարը, մասնավորապես, <i>տնային տնտեսությունների միջև և տնային տնտեսության ներսում</i> մասնավոր փոխանցումների արտահոսքերը</p>	<p>Որպես բաղադրիչների հանրագումար: Յուրաքանչյուր բաղադրիչի մանրամասները ստորև են:</p>	<p>Որպես բաղադրիչների հանրագումար: Յուրաքանչյուր բաղադրիչի մանրամասները ստորև են:</p>
<p><i>Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ</i></p>	<p>ՎՀ. Դրամական փոխանցումներ (ներհոսքից հանած արտահոսք) <i>ԱՓՀ-ն ասում է. «Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումների մակրո հսկիչ ցուցիչները որպես կանոն սահմանափակ են, սակայն ներհոսքի և արտահոսքի ուժգնությունը հիմնված է գլխավորապես հետազոտական գնահատականների, այլ ոչ թե ԱՀՀ տվյալների վրա»:</i></p>	<p>Ներհոսք-արտահոսք՝ ըստ տարիքի</p>	<p>Ներհոսք – արտահոսք՝ ըստ տարիքի/սեռի</p>
<p>Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, ներհոսք</p>	<p>1) ՎՀ տնային տնտեսությունների ստացած դրամական փոխանցումներ + 2) հաշվարկային տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ Հայաստանի ներսում (հիմնված Արմստատի ՏՏԿԱՀ վրա) <i>Տղամարդ-կին բացվածք (76.9%-23.1%). հիմնված է տղամարդ-կին գլխավոր ունեցող տնային տնտեսությունների մասնաբաժնի վրա (միայն այլ տնային տնտեսություններից փոխանցումներ ստացած տնային տնտեսությունները), վերցված ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանից</i></p>	<p>Ըստ Հայաստանից կամ արտերկրից փոխանցում ստացած տնային տնտեսության գլխավորի տարիքի (Արմստատ ՏՏԿԱՀ, trin_00 հարցաշարի մաս) Աղբյուր տվյալը համահարթեցվել է մեկ շնչի մակարդակում:</p>	<p>Ըստ Հայաստանից կամ արտերկրից փոխանցում ստացած տնային տնտեսության գլխավորի տարիքի (Արմստատ ՏՏԿԱՀ, trin_00 հարցաշարի մաս)</p>
<p>Տնային տնտեսությունների միջև փոխանցումներ, արտահոսք</p>	<p>1) ՎՀ տնային տնտեսության վճարված դրամական փոխանցում + 2) հաշվարկային տնային</p>	<p>Ըստ Հայաստանից կամ արտերկրից փոխանցում ստացած տնային տնտեսության գլխավորի</p>	<p>Ըստ Հայաստանից կամ արտերկրից փոխանցում ստացած տնային</p>

	<p>տնտեսությունների միջև փոխանցումներ Հայաստանում (Արմատատի SSԿԱՀ տվյալների հիման վրա)</p> <p><i>Տղամարդ-կին բացվածք (83.2%-16.8%). հիմնված է տղամարդ-կին գլխավոր ունեցող տնային տնտեսությունների մասնաբաժնի վրա (միայն այն տնային տնտեսությունները, որոնք փոխանցումներ են ուղարկել այլ տնային տնտեսությունների) Արմատատի SSԿԱՀ տվյալների շտեմարանից</i></p>	<p>տարիքի (Արմատատ SSԿԱՀ, trin_00 հարցաշարի մաս)</p> <p>Սկզբնաղբյուր տվյալը համահարթեցվել է մեկ շնչի մակարդակում:</p>	<p>տնտեսության գլխավորի տարիքի (Արմատատ SSԿԱՀ, trin_00 հարցաշարի մաս): SSԿԱՀ-ի տվյալները համահարթեցվել են, որպեսզի ներկայացվեն բոլոր տարիքներն՝ ըստ սեռի:</p>
<p><i>Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ</i></p>	<p>Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ տնտեսության համար = 0, քանի որ ներհոսքը հավասար է արտահոսքին: ԱՓՀ-ն ասում է. «Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներն ազգային հաշիվների մասն չեն և նաև չեն դիտարկվում տնային տնտեսությունների լայնամասշտաբ հետազոտություններում: Փոխարենը մարդկանց ուղղակիորեն հարցնելու տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների մասին, մենք օգտագործում ենք պարզ կանոններով մոդելը այն մասին, թե ռեսուրսներն ինչպես են կիսվում տնային տնտեսությունում»:</p>	<p>Ներհոսք – արտահոսք՝ ըստ տարիքի</p>	<p>Ներհոսք – արտահոսք՝ ըստ տարիքի/սեռի</p>
<p><i>Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, ներհոսք</i></p>	<p>Ընդհանուր տնային տնտեսության ներսում փոխանցումների ներհոսքերի հանրագումարը՝ մոդելային հաշվարկի հիման վրա, Արմատատի SSԿԱՀ տվյալների շտեմարանի օգտագործմամբ՝ ճշգրտված</p>	<p>Մոդելում օգտագործվում են Արմատատի SSԿԱՀ տվյալների շտեմարանի հետևյալ տվյալները. SS մակարդակի տվյալները (Ընդհանուր մասնավոր սպառում, ընդհանուր եկամուտ) բաշխվել են ըստ անդամների՝ օգտագործելով</p>	<p>Մոդելը թույլ է տալիս տեղաբաշխում՝ ըստ տարիքի և սեռի</p>

	<p>դեպի վեր, հաշվի առնելով SSԿԱՀ-ի ընդհանուր սպառման ու ԱՀՀ-ում տնային տնտեսությունների Ընդհանուր մասնավոր սպառման տարբերության գործակիցը</p>	<p>անձնական մակարդակի տվյալներ (տարիք, սեռ, տնային տնտեսության գլխավոր, զբաղվածության կարգավիճակ, կենսաթոշակի մեծության՝ միջին աշխատավարձի նկատմամբ պրոքսի):</p>	
<p>Տնային տնտեսության ներսում փոխանցումներ, արտահոսք</p>	<p>Նույնն է ինչ ներհոսքը, բայց արտահոսքի համար</p>	<p>Եթե անդամի սպառումը գերազանցում է եկամուտը, ապա անդամը ստանում է այդ գումարի ներհոսք, եթե ոչ, ապա ներհոսքը զրո է: Ամբողջ հավելուրդը կամ փոխանցվում է այլ անդամներին՝ պակասուրդը փակելու համար, կամ փոխանցվում է ընտանիքի գլխավորին՝ խնայողության համար:</p> <p>Սկզբնաղբյուր տվյալը համահարթեցվել է մեկ շնչի մակարդակով:</p> <p>Հետագա փուլում ըստ տարիքի ներհոսքը ճշգրտվել է ԱՓՀ-ի հաշվեկշիռն՝ ըստ տարիքի ստանալու համար:</p>	

Աղյուսակ 3. Ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ

Ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ	<i>Մեթոդաբանություն և սկզբնաղբյուր 2019 թ. մակրո հսկիչ տվյալների համար</i>	<i>Տարիքային բաշխվածություն</i>	<i>Սեռային բաշխվածություն</i>
<u>Հանրային ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ</u>	Եկամուտ՝ հանած խնայողություն	Եկամուտ՝ հանած խնայողություն	Եկամուտ՝ հանած խնայողություն
Եկամուտ հանրային ակտիվներից	Կապիտալ եկամտի հաշվարկ + ԱՀՀ, առաջնային եկամտի տեղաբաշխում, համապետական հատված <i>Տղամարդ-կին. օգտագործվում է բնակչության կազմում տղամարդ-կին ընդհանուր մասնաբաժինը</i>	Օգտագործվում է հարկային եկամուտների՝ ըստ տարիքի բաշխվածության հաշվարկված մասնաբաժինները Սկզբնաղբյուր տվյալը համահարթեցվել է մեկ շնչի մակարդակով	Հարկային մասնաբաժինների համանման գնահատականներ՝ ըստ տարիք-սեռի: Անհրաժեշտ է հարկ վճարողների՝ ըստ տարիք-սեռի բացվածք, ճշգրտությունը բարձրացնելու համար
Հանրային խնայողություն	ԱՀՀ, տնօրինելի եկամտի հաշվի օգտագործում, համապետական հատված <i>Տղամարդ-կին. օգտագործվում է բնակչության կազմում տղամարդ-կին ընդհանուր մասնաբաժինը</i>	Օգտագործվում է հարկային եկամուտների՝ ըստ տարիքի բաշխվածության հաշվարկված մասնաբաժինները Սկզբնաղբյուր տվյալը համահարթեցվել է մեկ շնչի մակարդակով	Հարկային մասնաբաժինների համանման գնահատականներ՝ ըստ տարիք-սեռի: Անհրաժեշտ է հարկ վճարողների՝ ըստ տարիք-սեռի բացվածք, ճշգրտությունը բարձրացնելու համար
<u>Մասնավոր ակտիվների վրա հիմնված վերաբաշխումներ</u>	Եկամուտ՝ հանած խնայողություն		
Եկամուտ մասնավոր ակտիվներիվ	Որպես ստորև բերված 3 բաղադրիչների հանրագումար		
Եկամուտ մասնավոր կապիտալից, բիզնես և շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններ	Հաշվարկը հիմնված է ԱՀՀ-ի վրա. 1. Չուտ կապիտալ եկամուտ, կորպորացիաներ և ՏՏԾԶ (ԱՀՀ: 1a. Բոլոր ներպետական ոլորտների համախառն գործառնական	Ներկայիս մոդելի մանրամասները (պետք է փոխվի, եթե ավելի լավ տվյալների աղբյուրներ լինեն). - կորպորացիաների և ՏՏԾԶ-ի զուտ կապիտալ եկամտի համար շահաբաժիններ, տոկոսներ և վարձակալության վճարների	Նույն մեթոդը, որը նկարագրված է տարիքային բացվածքի համար, կիրառվում է սեռերի մասով: Ցուցանիշներ են անհրաժեշտ պրոքսի բացվածքի համար՝ ըստ բիզնեսի սեփականատերերի

	<p>հավելուրդ, բացառությամբ պետական ինստիտուտների ոլորտի</p> <p>- 1b. Սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարաններից կապիտալ եկամուտ (ԱՀՀ. Սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարանների հավելյալ արժեք – հիմնական միջոցների սպառում)</p> <p>+ 1c. Կապիտալ եկամտին վերաբերող՝ հարկերի հաշվարկային մաս՝ հանած այլ արտադրության համար սուբսիդիաներ)</p> <p>+ 2. Իսառը եկամտի հաշվարկային կապիտալ մաս (ընդհանուր հարկերի 43%՝ հանած այլ արտադրության համար սուբսիդիաներ, ըստ 2019 թ. տվյալների մասով հաշվարկի)</p>	<p>ստացողների տարիքային բնութագրերի փոխարեն (ինչպես առաջարկվում է ԱՓՀ ուղեցույցում) մենք օգտագործել ենք Հայաստանում տրանսպորտային միջոցների սեփականատերերի տարիքային բաշխվածությունը, որի վերաբերյալ տվյալները ստացվել են Ոստիկանությունից</p> <p>- Իսառը եկամտի կապիտալ մասնաբաժնի մասով մենք օգտագործել ենք (ինչպես և առաջարկվում է ԱՓՀ ուղեցույցում) տնային տնտեսությունների ինքնազբաղվածությունից եկամտի տարիքային բացվածքը, որոնց տվյալները ստացվել են Պետական եկամուտների կոմիտեից</p>	<p>տարիքի ու սեռի, ճշգրտությունը բարելավելու համար:</p>
<p>Եկամուտ մասնավոր կապիտալից, սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցված բնակարան</p>	<p>Գնահատվում է ԱՀՀ-ի հիման վրա (սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարանների զուտ կապիտալ եկամուտը տնային տնտեսություններից ոլորտից): Հավասար է սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցված բնակարանների համախառն հավելյալ արժեքին – հիմնական</p>	<p>Չկան տարիքային բնութագրերի վերաբերյալ տվյալներ ԱՓՀ ուղեցույցով առաջարկվածի համաձայն (տնային վերագրված վարձակալության վճար), հետևաբար օգտագործվել են ներկայիս մոդելային տվյալների վրա հիմնված պրոքսի ցուցիչներ:</p> <p>Ներկայիս մոդելի մանրամասները. Տնային տնտեսությանը վերագրվող</p>	<p>Տնային տնտեսությունների գլխավորների սեռատարիքային կազմը Արմատատի ՏՏԿԱՀ տվյալների շտեմարանից</p>

	միջոցների հաշվարկային սպառում	<p>վարձակալության՝ ըստ տնային տնտեսության գլխավորի տարիքի բացվածքի փոխարեն մենք օգտագործել ենք տնային տնտեսությունների գլխավորների տարիքային կառուցվածքը Հայաստանի ՏՏԿԱՀ-ից</p> <p>Սկզբնաղբյուր տվյալները համահարթեցվել են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում:</p>	
Եկամուտ մասնավոր գույքից	Հաշվարկվում է գույքից եկամտի մասով ԱՀՀ-ի ոլորտային հաշիվների հիման վրա (ընդհանուր համախմբված – պետական հատված)	<p><i>ԱՓՀ ուղեցյուցի համաձայն. Գույքից եկամտի ներհոսքերը տեղաբաշխվում են շահաբաժինների, տոկոսից եկամտի և վարձակալության վճարի օրինաչափության կիրառմամբ: Գույքից եկամտի արտահոսքերի պարագայում տարբերակվում են երկու տեսակի մասնավոր գույքից եկամուտ:</i></p> <p><i>Սպառողական վարկերի արտահոսքերը տեղաբաշխվում են ըստ տարիքի՝ օգտագործելով տնային տնտեսության տոկոսադրույքի ծախսը, այդ թվում՝ հիփոթեքի տոկոսը: Այլ գույքային եկամուտների արտահոսքերը տեղաբաշխվում են ըստ տարիքի՝ օգտագործելով շահաբաժինները, տոկոսադրույքից եկամուտն ու վարձակալությունը:</i></p> <p><i>Ցավոք, առաջարկվող տարիքային բնութագրերը Հայաստանի պարագայում չկան: ՏՏԿԱՀ-ն ունի վարձակալության ու բաժնետնասերից եկամտի և այլնի վերաբերյալ հարցեր, սակայն տվյալները շատ քիչ են և հնարավոր չէ դրանք</i></p>	Նույն պրոքսին է օգտագործվում տարիք-սեռ տեղաբաշխման համար

		<p>օգտագործել բոլոր տարիքների համար: Մենք օգտագործել ենք պրոքսի, ինչպիսին է Հայաստանում տրանսպորտային միջոց ունեցողների տարիքային բաշխվածությունը (ճշգրտությունը բարելավելու համար ավելի լավ աղբյուր է անհրաժեշտ): Ակզբնաղբյուր տվյալները համահարթեցվել են մեկ շնչի հաշվով մակարդակում:</p>	
Մասնավոր խնայողություններ	ԱՀՀ (ընդհանուր խնայողություններ. Ընդհանուր պետական հատվածի խնայողություններ)	Տնային տնտեսությունների գլխավորների (համահարթեցված)՝ ըստ տարիքի կառուցվածքի վրա հիմնված պրոքսի	Տարիք-սեռ տվյալները ճշգրտվել են՝ ԱՓՀ-ի հավասարակշռման նպատակով

Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են տվյալների աղբյուրներին վերաբերող մանրամասներն ու մեթոդաբանական ճշգրտումները:

Աղյուսակ 4. Մանրամասն մեթոդաբանություն և հարցեր՝ ըստ տարբեր բաղադրիչների

Հանրային սպառում	
Հանրային սպառում. կրթություն	
Մեթոդաբանական ճշգրտումներ	<p>Կրթության ոլորտում հանրային ծախսերի՝ ըստ բնակչության տարիքային բաշխվածության ներկայացվածությունը հիմնված է պետական բյուջեում կրթության ոլորտի ծախսերի ֆունկցիոնալ դասակարգման վրա՝ ըստ հետևյալ բաժինների.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Նախադպրոցական կրթություն (2-3 տարեկաններ՝ մսուր, 3-6 տարեկաններ՝ մանկապարտեզ). ծախսերը բաշխվում են 1-6 տարեկանների շրջանում. • Տարրական կրթություն (1-4-րդ դասարաններ). ծախսերը բաշխվում են 6-21 տարեկանների շրջանում (կան առանձին դեպքեր, երբ չաԱՓՀասները ներգրավված են տարրական օղակում), • Հիմնակարգ կրթություն (5-9-րդ դասարաններ). ծախսերը բաշխվում են 6-21 տարեկանների շրջանում (կան կոնկրետ դեպքեր, որոնք հիմնական օրինաչափությունից դուրս են), • Միջնակարգ կրթություն (10-12-րդ դասարաններ). ծախսերը բաշխվում են 6-21 տարեկանների շրջանում, • Նախնական մասնագիտական և միջին մասնագիտական կրթություն. ծախսերը բաշխվում են 14-39 տարեկանների շրջանում,

	<ul style="list-style-type: none"> • Քարծրագույն կրթություն. ծախսերը բաշխվում են 16-48 տարեկանների շրջանում (ներառյալ բակալավրիատ և մագիստրատուրա, ինչպես նաև ասպիրանտական կրթություն), • Արտադպրոցական կրթություն. ծախսերը բաշխվում են 6-21 տարեկանների շրջանում: Ավելի ճշգրիտ կլինի ծախսերը բաշխել ըստ նշված գործընթացներում ընդգրկված երեխաների թվի, եթե ոչ՝ ապա դպրոցահասակ տարիքի երեխաների թվի, ինչպես դա արված է կից փաստաթղթում. • Լրացուցիչ կրթություն. որը վերաբերում է հիմնականում պետական ապարատի աշխատողների վերապատրաստմանը: Այն, թերևս, կարելի է բաշխել ըստ պետական աշխատողների տարիքի, բայց տվյալների բացակայության պատճառով դա արտահայտվել է բնակչության թվով, 21-63 տարեկաններ, • Կրթության օժանդակ ծառայություններ, որի պարագայում դիտարկվում են 48 տարբեր կրթական ծրագրերի ծախսերը: Քանի որ կրթական ծրագրերը շատ տարբեր են, նախագծի կրթական ծախսերի հոդվածներում դիտարկվում են ինչպես կրթական ծրագրերը, այնպես էլ պետական բյուջեի գործառնական դասակարգման խմբերը և ենթախմբերը: Հարկ է նկատել, որ կրթության ոլորտում պետական բյուջեի ծախսերը և դրանց անվանումները/սահմանումներն ինչ-որ չափով տարբերվում են ըստ ծրագրերի ու գործառնական դասակարգման, այնպես որ մենք օգտվել ենք այն սահմանումից, որն ավելի լավ պատկերացում է տալիս, թե որ տարիքային խմբին են դրանք վերաբերում: Ավելին, հաշվարկվել են լրացուցիչ կրթության առանձին ծրագրի ծախսերի մասնաբաժինները, որն այնուհետև բաշխվել է որոշակի տարիքի մարդկանց շրջանում, որոնց վերաբերում են դրանք: Առանձին տարիքների ծախսերի մասնաբաժիններն այնուհետև ավելացվել են կրթության լրացուցիչ արժեքի ավելի ճշգրիտ բաշխվածություն ստանալու համար: Այն դեպքերում, երբ որևէ կոնկրետ տարիք հնարավոր չի եղել որոշել, ծախսերը տարածվել են ըստ ընդհանուր բնակչության տարիքային կազմի: Մի քանի ծախսեր ներկայացված են ստորև. • <i>Դպրոցների սեյսմակայունության բարելավմանն ուղղված աշխատանքներ, որոնք իրականացվում են Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ,</i> որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 1-20 տարեկանների շրջանում, ըստ հանրակրթության տարիքի երեխաների, որոնք հիմնական շահառուն են. • <i>Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Կրթության բարելավում» ծրագրի շրջանակներում կապիտալ ներդրումներ են կատարվել կրթության ոլորտում՝ ավագ, միջնակարգ ու հիմնական դպրոցներում և կազմակերպություններում,</i> որի պարագայում ծախսերը բաշխվել են 1-20 տարեկանների շրջանում, ըստ հանրակրթության տարիքի երեխաների, որոնք հիմնական շահառուն են. • <i>Նախնական մասնագիտական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավում,</i> որի պարագայում ծախսերը բաշխվել են 14-39 տարեկանների շրջանում, ըստ նախնական և միջին մասնագիտական կրթության տարիքի երիտասարդների.
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ԲՏՃՄ կրթություն և ոռոգման շահագործման զարգացում դպրոցներում</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 1-20 տարեկանների շրջանում, ըստ հանրակրթության տարիքի երեխաների, որոնք հիմնական շահառու են. • <i>Մանկավարժահոգեբանական աջակցման ծառայություններ</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 1-39 տարեկանների շրջանում, ըստ հանրակրթության տարիքի երեխաների և նախնական ու միջին մասնագիտական կրթության տարիքի երիտասարդների. • <i>Ակադեմիական փոխանակման և շարժունակության ծառայություններ</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 16-46 տարեկանների շրջանում՝ բարձրագույն կրթության առաջին (բակալավրիատ) և երկրորդ (մագիստրատուրա) աստիճաններում, ինչպես նաև ասպիրանտուրայում (PhD) սովորողների տարիքի. • <i>Պետական ուսումնական հաստատություններում «Ազգային երգ և պար» առարկային ներդրում</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 10-12 տարեկանների շրջանում՝ ըստ այս առարկայի դասավանդման դասարաններում սովորող երեխաների տարիքի. • Կրթություն, n.e.c., սա թերևս պետք է ներառել պետական կառավարման և համանման ծախսերում: Փաստաթղթում այն բաշխված է ընդհանուր բնակչության վրա:
Աղբյուրներ	<p>Փաստաթղթում բնակչության վերաբերյալ օգտագործված տվյալները ներկայացված են Արմստատի «Սոցիալական իրավիճակը ՀՀ-ում 2020 թվականին» զեկույցում, տե՛ս այստեղ https://armstat.am/en/?nid=82&id=2414</p>
Հանրային սպառում. առողջապահություն	
Մեթոդաբանական ճշգրտումներ	<p>Հանրային առողջապահության ոլորտում հանրային ծախսերը բաշխվում են ըստ տրամադրվող ապրանքների (դեղեր և այլն) և ծառայությունների հիմնական շահառուների, որոնց պարագայում հաշվի են առնվում ինչպես հանրային առողջապահության ծրագրերն, այնպես էլ պետական բյուջեի ֆունկցիոնալ դասակարգումը: Որոշ դեպքերում հանրային ծախսի բնութագիրը չի արտացոլում շահառուների ճշգրիտ տարիքային խումբը, այնպես որ բաշխումը կատարվում է պայմանականորեն՝ ելնելով այլ պետական կամ վերաբերելի փաստաթղթերի ուսումնասիրությունից: Հանրային առողջապահության ոլորտում հանրային ծախսերը ներկայացված են հետևյալ բաժիններում.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Բժշկական ապրանքներ, գործիքներ և սարքավորումներ, որոնց պարագայում ծախսերը բաշխվում են հիմնական շահառու խումբ համարվող մարդկանց վրա՝ ենթածրագրերի ուսումնասիրության արդյունքներով: Մանրամասները բերված են կից փաստաթղթում, մի քանի ենթածրագրեր ներկայացված են ստորև. • <i>Դեղերի տրամադրում արտահիվանդանոցային հաստատություններին և հարուկ խմբերում ընդգրկված անձանց</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ընդհանուր բնակչության վրա՝ ավելի ճշգրիտ տվյալների բացակայության պայմաններում: Դա բխում է այն տրամաբանությունից, որ այս ծառայություններից օգտվում է ամբողջ բնակչությունը, սակայն ավելի լավ կլիներ ավելի ճշգրիտ տվյալներ ունենալ հիմնական շահառուների վերաբերյալ.

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Դեղերի տրամադրում պեպտական պահպանության ծառայությանը</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 20-63 տարեկանների շրջանում՝ ավելի ճշգրիտ տվյալների բացակայության պայմաններում. • <i>Դեղերի տրամադրում ազատագրվածներին՝ ազատագրկման վայրերում</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 14-80 տարեկանների շրջանում՝ ավելի ճշգրիտ տվյալների բացակայության պայմաններում. • <i>Բժշկական գործիքներ և սարքավորումներ</i>, որն, ըստ ֆունկցիոնալ դասակարգման, վերաբերում է զինվորական հիվանդանոցների ու բուժկետերի սարքավորումների ընթացիկ նորոգման ու պահպանման ծառայություններին, այսպիսով այս պարագայում ծախսերը բաշխվում են 18-63 տարեկանների շրջանում: Հարկ է նկատել, որ 18-20 տարեկանները մեծ մաս են կազմում այս շահառու խմբում, քանի որ սա պարտադիր զինվորական ծառայության տարիքն է, հետևաբար որոշակի գործակից կարելի է կիրառել այս շահառու խմբի նկատմամբ (օրինակ, 60%՝ 18-20 տարիքային խմբի, և 40%՝ 21-63 տարեկանների համար), որպեսզի հետագայում ավելի բարձր ճշգրտություն ստանանք անհրաժեշտ տվյալների բացակայության պայմաններում. • Ամբուլատոր ծառայություններ, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են հիմնական շահառու խումբ համարվող մարդկանց շրջանում՝ ենթաձյազրերի ուսումնասիրության արդյունքում: Մանրամասները բերված են փաստաթղթում, դրանց մի մասը բերված են ստորև. • <i>Ընդհանուր բժշկական ծառայություններ</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ընդհանուր բնակչության վրա. • <i>Մասնագիտացած բժշկական ծառայություններ</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են հաշվի առնելով որոշակի հիվանդություններ ունեցող բուժառուների թիվն ըստ տարիքային խմբերի: Այդուամենայնիվ, Արմստատը ներկայացնում է բուժառուների թիվն՝ օգտագործելով տարիքային խմբերի տարբեր կազմեր տարբեր հիվանդությունների պարագայում, որն այնուհետև բաժանվում է միատարիք կազմի վրա կից փաստաթղթում՝ ըստ բնակչության կազմի: Սպորտի ոլորտում բժշկական և հակադոպինգային հսկողության ծառայությունների պարագայում, որն է տվյալի բացակայության պայմաններում, ծախսերը բաշխվում են ընդհանուր բնակչության վրա: Այդուհանդերձ, ավելի ճշգրիտ կլիներ ունենալ որոշակի պաշտոնական տվյալ պրոֆեսիոնալ սպորտսմենների վերաբերյալ, որի հիման վրա կբաշխվեին ծախսերը: • <i>Սրտմատուցողական ծառայություններ</i>, որի պարագայում դիտարկվում է 2 խումբ՝ չափահասներ (18-80) և երեխաներ (0-17): Քանի որ մասնավորեցված է միայն չափահասների սահմանումը, մասնավորապես, սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընգրկված շահառուներ, հետևաբար անհրաժեշտ է ունենալ առնվազն նշված խմբի կառուցվածքը՝ ապագայում ավելի բարձր ճշգրտության հասնելու համար: • <i>Հարաբժշկական ծառայություններ</i>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ընդհանուր բնակչության շրջանում: • Հիվանդանոցային ծառայություններ, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ըստ հետևյալ բաժինների.
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ընդհանուր հիվանդանոցային ծառայություններ</u>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ըստ տրված ծառայության հիմնական շահառու խմբերի, օրինակ. • <u>Անհետաձգելի բուժսպասարկում՝ ըստ ՀՀ առողջապահության նախարարի հրամանով հաստատված հիվանդությունների և վիճակների ցանկի</u>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ընդհանուր բնակչության վրա. • <u>Բուժօժանդություններ սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերի համար</u>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ընդհանուր բնակչության վրա: Այդուհանդերձ, ավելի բարձր ճշգրտության նպատակով լավ կլիներ ունենալ տրված խմբերի բնակչության կառուցվածքը. • <u>Բուժօգնության ծառայություններ զինվորական անձնակազմի, ինչպես նաև փրկարար ծառայողների և նրանց ընտանիքների անդամների համար</u>, որի պարագայում ծախսերը բաժանվում են ըստ ընդհանուր բնակչության՝ անհրաժեշտ տվյալների բացակայության պայմաններում. • <u>Բուժօգնության ու առողջության պահպանման ծառայություններ պետական հաստատությունների և կազմակերպությունների աշխատողների համար</u>. ավելի ճշգրիտ կլինի ծախսերը հաշվարկել օգտագործելով աշխատողների թվաքանակը, որի բացակայության պայմաններում ծախսերը բաշխվում են ըստ 20-63 տարեկան ընդհանուր բնակչության. • <u>Զինծառայողների բուժսպասարկում Հայաստանի Հանրապետությունից դուրս</u>. որի ծախսերը բաշխվում են 18-63 տարեկանների շրջանում: Հարկ է հաշվի առնել, որ 18-20 տարեկաններն ավելի մեծ մաս են կազմում այս շահառու խմբում, քանի որ սա պարտադիր զինվորական ծառայության տարիքն է, այնպես որ որոշակի գործակից կարելի է կիրառել հիշատակված շահառու խմբում (օրինակ՝ 60% 18-20 տարիքային խմբի համար, և 40%՝ 21-63 տարեկանների համար) ապագայում, անհրաժեշտ տվյալների բացակայության պայմաններում ավելի բարձր ճշգրտության հասնելու համար. • <u>Մասնագիտացված հիվանդանոցային ծառայություններ</u>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ըստ որոշակի հիվանդություն ունեցող բուժառուների թվի՝ ըստ տարիքային խմբերի: Այդուամենայնիվ, Արմատատը ներկայացնում է բուժառուների թիվն՝ օգտագործելով տարիքային խմբի տարբեր կառուցվածքներ, որն այնուհետև բաժանվում է միատարիք կազմի՝ ըստ բնակչության կազմի: Սպորտում բժշկական և հակադոպինգային հսկողության ծառայությունների պարագայում, որևէ տվյալի բացակայության պայմաններում, ծախսերը բաշխվում են մարդկանց ընդհանուր թվի վրա. • <u>Մոր և մանկան բուժսպասարկում</u>, որի պարագայում ծախսերը կիսվում են անհատների տվյալ խմբերի շրջանում, մասնավորապես. • <u>Մանկաբարձական ծառայությունների տրամադրում</u>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 15-49 տարիքի (ծննդաբերության տարիք) մարդկանց շրջանում. • <u>Գինեկոլոգիական հիվանդությունների բուժսպասարկում</u>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են ընդհանուր բնակչության վրա. • <u>Երեխաների (հիվանդանոցային) բուժսպասարկում (սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված 0-7 տարեկան և 7-18 տարեկան երեխաները) (հետազոտություն, ախտորոշում, բուժում)</u>, որը, տրված խմբերում բնակչության
--	---

	<p>կազմի բացակայության պայմաններում, բաշխվում է 0-17 տարեկան երեխաների շրջանում:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Բուժսպասարկման ծառայություններ՝ վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ անպտուղ զույգերի համար</u>, որի պարագայում ծախսերը բաշխվում են 20-42 տարեկանների շրջանում՝ ըստ կառավարության որոշմամբ սահմանված կնոջ տարիքի. • Հանրային առողջապահական ծառայություններ, որոնք հաշվարկվում են ըստ ընդհանուր բնակչության. • Առողջապահություն (n.e.c.), որը բաշխվում է ըստ ընդհանուր բնակչության: Այդուհանդերձ, նշանակալի ծախսերի պարագայում, որոնք ներառված են այս բաժնում՝ հասցեագրելով կոնկրետ շահառու խումբ, դրանք պետք է դիտարկվեն ապագայում՝ ճշգրտության ավելի բարձր աստիճանի հասնելու համար:
Աղբյուրներ	Փաստաթղթում բնակչության վերաբերյալ օգտագործված տվյալները ներկայացված են Արմստատի «Սոցիալական իրավիճակը ՀՀ-ում 2020 թվականին» զեկույցում, տե՛ս այստեղ https://armstat.am/en/?nid=82&id=2414
Հանրային սպառում, առողջապահությունից և կրթությունից բացի այլ ոլորտներ	
Մեթոդաբանական ճշգրտումներ	Առողջապահությունից ու կրթությունից բացի այլ ոլորտներում հանրային սպառումը բաշխվում է բնակչության ընդհանուր թվին՝ ըստ տարիքի և սեռի:
Աղբյուրներ	Արմստատ, Ժողովրդագրական տվյալների շտեմարան https://armstat.am/en/?nid=209
Մասնավոր սպառում	
Մասնավոր սպառում. կրթություն	
Մեթոդաբանական ճշգրտումներ	Կրթությանն առնչվող մասնավոր սպառումը հիմնված է Արմստատի տրամադրած SSԿԱՀ տվյալների վրա: Այն կազմված է տնային տնտեսությունների կողմից՝ ընտանիքի անդամի կրթության վրա ծախսվող ընդհանուր կշռված գումարների հանրագումարից, որը բաշխվում է ըստ տրված անդամի տարիքի ու սեռի: Այն ներառում է հետևյալը. <ul style="list-style-type: none"> • Ուսման վարձ և այլ պարտադիր վճարներ • Ծնողխորհրդի գործունեություն • Համազգեստ և այլ հագուստ • Գրքեր • Այլ ուսումնական նյութեր • Մնունդ, տրանսպորտ և/կամ կացարան • Այլ ծախսեր:
Աղբյուր	SSԿԱՀ տվյալներ, Արմստատ
Մասնավոր սպառում. առողջապահություն	
Մեթոդաբանական ճշգրտումներ	Առողջապահությանն առնչվող մասնավոր սպառումը բաշխվում է Արմստատի տրամադրած SSԿԱՀ տվյալների հիման վրա (ամբուլատոր ծառայությունների մասով ծախսը անցած 30

	օրվա ընթացքում և հիվանդանոցային ծախսն անցած 12 ամիսներին): Ընդհանուր մակրո հսկիչ ցուցիչը բաշխվում է ըստ տարիքի և սեռի՝ օգտագործելով յուրաքանչյուր տարիքի (սեռի) ծախսն ընդհանուր ծախսային կազմում՝ ելնելով Արմատատի ՏՏԿԱՀ տվյալներից (ընդհանուր կշռված գումար, որը տնային տնտեսության տվյալ անդամը ծախսում է արտահիվանդանոցային և հիվանդանոցային ծառայությունների վրա (անցած 12 ամիս)):
Աղբյուր	ՏՏԿԱՀ տվյալներ, Արմատատ
Մասնավոր սպառում, առողջապահությունից ու կրթությունից բացի այլ ոլորտներ	
Մեթոդաբանական ճշգրտումներ	Առողջապահությունից և կրթությունից բացի այլ ոլորտներում մասնավոր սպառումը բաշխվում է ըստ սեռատարիքային կազմի՝ ելնելով բնակչության ընդհանուր թվից՝ ըստ սեռի և տարիքի:
Աղբյուր	Արմատատ, Ժողովրդագրական տվյալների շտեմարան https://armstat.am/en/?nid=209
Վերաբաշխումներ	
Փոխանցումներ	
Հանրային փոխանցումներ	
Մեթոդաբանական ճշգրտումներ	<p>Հանրային փոխանցումներ, ներհոսք</p> <ul style="list-style-type: none"> • Հանրային փոխանցումները, ներհոսքը կազմված է հետևյալ հանրային փոխանցումների ներհոսքից՝ կրթություն, առողջապահություն, կենսաթոշակներ և այլ բնահրային ու այլ դրամական միջոցներ. • Կրթության ոլորտում հանրային փոխանցումների պարագայում օգտագործվում են կրթության ոլորտում Հանրային սպառման տվյալներն ու օրինաչափությունները՝ բաշխված ըստ սեռատարիքային նույն օրինաչափության. • Առողջապահության ոլորտում հանրային փոխանցումների պարագայում օգտագործվում են առողջապահության ոլորտում Հանրային սպառման տվյալներն ու օրինաչափությունները՝ բաշխված ըստ սեռատարիքային նույն օրինաչափության. • Կենսաթոշակների մասով հանրային փոխանցումների պարագայում պետք է կիրառվեն կենսաթոշակառուների վերաբերյալ տվյալներն՝ ըստ կենսաթոշակի տեսակի և սեռատարիքային խմբի, բաշխված՝ ըստ տարիքի և սեռի. • Հանրային փոխանցումներ, այլ բնահրային կիրառությունների պարագայում օգտագործվում են հանրային սպառման տվյալներն ու օրինաչափությունները, առողջապահության ու կրթության ոլորտներից դուրս՝ բաշխված ըստ սեռատարիքային նույն օրինաչափության (հիմնվելով ընդհանուր բնակչության թվի վրա), • Հանրային փոխանցումներ, այլ դրամական միջոցների պարագայում ևս կիրառվում է ընդհանուր բնակչության կառուցվածքն՝ ըստ տարիքի և սեռի: <p>Հանրային փոխանցումներ, արտահոսք</p> <ul style="list-style-type: none"> • Հանրային փոխանցումներ, արտահոսքը կազմված է հետևյալ հանրային փոխանցումների հոսքերից՝ կրթություն, առողջապահություն, կենսաթոշակներ, այլ բնահրային և այլ դրամական միջոցներ: Հանրային փոխանցումների արտահոսքի յուրաքանչյուր տեսակի պարագայում պետք է օգտվել հարկատուների տվյալների կառուցվածքից՝ ըստ տարիքի/սեռի, եթե դա առկա է հետազոտությունների արդյունքներով կամ որպես վարչական տվյալ: Բացի այդ, պետք է քննարկել, թե արդյո՞ք որոշ տեսակի հարկեր ուղղվում են կոնկրետ նպատակների՝ թե ոչ (որպես Հանրային փոխանցումների ներհոսք): Այդուամենայնիվ, հետազոտության կամ

	<p>վարչական տվյալների բացակայության պայմաններում ԱՓՀ մեթոդաբանությունն առաջարկում է հարկատուների որոշակի տարիքային բնութագրերի համար կիրառել պրոքսիներ, ինչպիսիք են սպառումը, ակտիվներից եկամուտն ու աշխատանքային գործունեությունից եկամուտը.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Հարկերի տեղաբաշխման հաշվարկն՝ ըստ հարկատուների տարիքի ու սեռի մանրամասն ներկայացված է Աղյուսակ 5-ում:
Աբյուրներ	<ul style="list-style-type: none"> • Արմատատի տվյալներ, օգտագործվել է ԱՓՀ մոդելի նախորդ բաժիններում • Ֆինանսների նախարարության տվյալները հարկերի վերաբերյալ, տնային տնտեսությունների գլխավորների կազմը՝ Արմատատի ՏՏԿԱՀ-ից, այլ վարչական տվյալներ • Կենսաթոշակառուների վերաբերյալ առկա տվյալները տե՛ս Արմատատի «Սոցիալական իրավիճակը ՀՀ-ում 2020 թվականին» զեկույցում, կայք՝ https://armstat.am/en/?nid=82&id=2414
Պահանջվող տվյալներ	<ul style="list-style-type: none"> • Կենսաթոշակառուների վերաբերյալ տվյալներն՝ ըստ կենսաթոշակի տեսակի և սեռի ու առանձին տարիքի, քանի որ ներկայումս կան տվյալներ ըստ տարիքային խմբերի: • Վարչական տվյալներ հարկ վճարողների վերաբերյալ՝ ըստ տարիքի և սեռի:

2. Տվյալների աղբյուրներ, որոնք ապագայում բարելավման կարիք ունեն

	ԱՓՀ ցուցիչ	Ենթակատեգորիա կամ ծրագիր	Մակրո հսկիչ, տարիքային բաշխվածություն կամ սեռային բաշխվածություն	Բարելավման համար անհրաժեշտ հնարավոր տվյալներ	Բարելավման համար անհրաժեշտ հնարավոր տվյալների սկզբնաղբյուր
1	Հանրային սպառում, Կրթություն, Հանրային փոխանցումներ, Կրթություն, ներհոսք	Լրացուցիչ կրթություն	Սեռատարիքային բաշխվածություն 	Վերապատրաստումների մասնակցած պետական/համակարգի մշխատողների վերապրիքային կազմը	Ֆինանսների նախարարություն, Քաղաքացիական ծառայության գրասենյակ
2	Հանրային սպառում, Կրթություն, Հանրային փոխանցումներ, Կրթություն, ներհոսք	Արտադպրոցական կրթություն	Սեռատարիքային բաշխվածություն	Հիշատակված գործընթացներում ներգրավված երեխաների սեռատարիքային կազմը (թիվը)	Ֆինանսների նախարարություն, Կրթության նախարարություն
3	Հանրային սպառում, Առողջապահություն, Հանրային փոխանցումներ, Կրթություն, ներհոսք	Պոլիկլինիկական ծառայություններ	Սեռատարիքային բաշխվածություն	Միատարիք/սեռային տվյալների բուժառուների թվի, հիվանդությունների կամ շահառուների վերաբերյալ (բուժառուների, հիվանդությունների կամ շահառուների բացվածքը ներկայումս կա միայն մեծ տարիքային խմբերի համար (օրինակ՝ 0-14, 15-49, 50+)) - տեղեկություններ չկա ընդհանուր բուժսպասարկման ծրագիրն ըստ միատարիքային և սեռային բաշխվածության ներկայացնելու համար:	Առողջապահության նախարարություն, Առողջապահության ազգային ինստիտուտ Հայաստանում

4	Հանրային սպառում, Առողջապահություն, Հանրային փոխանցումներ, Կրթություն, ներհոսք	Արտահիվանդանոցային և հիվանդանոցային ծառայություններ	Նորածինների սեռատարիքային բաշխվածություն (0 տարեկան՝ այլ երեխաների համեմատ)	Ներկայիս տվյալների աղբյուրները թույլ չեն տալիս տարանջատել նորածինների համար կատարվող ծախսը այլ երեխաների ծախսից, և դա մոտավոր հաշվարկվել է տարբեր պրոքսի մոդելների կիրառմամբ	Ֆինանսների նախարարություն, Առողջապահության նախարարություն, Առողջապահության ազգային ինստիտուտ Հայաստանում
5	Հանրային սպառում, Առողջապահությունից և Կրթությունից բացի այլ ոլորտներում Հանրային փոխանցումներ, Կրթություն, ներհոսք	-	Սեռատարիքային բաշխվածություն	Հանրային ծախսերի սեռատարիքային բաշխվածության մասին ավելի մանրամասն տեղեկությունները թույլ կտան ավելի ճշգրիտ լինել (ներկայումս այն բաշխվում է ըստ ընդհանուր բնակչության կառուցվածքի)	Ֆինանսների նախարարություն
6	Հանրային փոխանցումներ, կենսաթոշակներ, ներհոսք	-	1. Մակրո հսկիչ ցուցիչ 2. Սեռատարիքային բաշխվածություն	1. Կոնկրետ տարիքային կենսաթոշակների չափն է անհրաժեշտ (ներկայումս աշխատանքային կենսաթոշակներ կան (որը ներառում է ոչ միայն կոնկրետ տարիքային կենսաթոշակներ, այլ նաև այլ տեսակներ ևս)) 2. Տվյալներ կենսաթոշակառուների վերաբերյալ՝ ըստ կենսաթոշակի տեսակի և առանձին տարիք-սեռի (ներկայումս տվյալները հասանելի են միայն մեծ տարիքային խմբերով)	Ֆինանսների նախարարություն, Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, Միասնական սոցիալական ծառայություններ

7	Հանրային փոխանցումներ, Արտահոսք (թուր ելքային կատոգերիաները)	Հայաստանի հարկ վճարողների սեռատարիքային բնութագիրը	Սեռատարիքային բաշխվածություն	Տարիք-սեռ բնութագրերը ստանալու համար լավագույն տարբերակը հարկ վճարողների սեռատարիքային բացվածքն ունենալն է՝ ըստ կոնկրետ հարկատեսակների: Քանի որ դժվար է ունենալ շատ երկրներում, մեզ պետք են հետևյալ պրոքսիները. Ակտիվներից եկամուտ (բիզնեսի սեփականատերերի սեռատարիքային բացվածք, բնակարանային ու առևտրային նշանակության անշարժ գույքի սեփականատերերի սեռատարիքային բացվածքը, ակցիզային հարկի ենթակա ապրանքների սպառման սեռատարիքային կառուցվածքը)	Ֆինանսների նախարարություն, Պետական եկամուտների կոմիտե, Արմստատ
8	Մասնավոր սպառում, Ընդհանուր մասնավոր սպառում, Կրթություն Մասնավոր սպառում, Առողջապահություն	-	1. Մակրո հսկիչ ցուցիչ 2. Սեռատարիքային բաշխվածություն	1. Ավելի միանշանակ տեղեկատվության համար անհրաժեշտ է մասնավոր վերջնական սպառման մանրամասներն ըստ COICOP-ի 2. Ներկայումս Արմստատի ՏՏԿԱՀ-ը մանրամասներ է տրամադրում կրթության և առողջապահության ոլորտներում մասնավոր սպառման վերաբերյալ՝ ըստ տարիքի և սեռի, սակայն մնացած մասնավոր սպառումն ըստ տարիքի և սեռի չկա:	Արմստատ
9	Մասնավոր կապիտալից եկամուտ, բիզնեսներ և շահույթ չհետապնդողներ	-	Սեռատարիքային բաշխվածություն	• Շահաբաժին, տոկոս և վարձավճար ստացողների սեռատարիքային բնութագրեր	Պետական ռեգիստր, ՊԵԿ

				<ul style="list-style-type: none"> • Բացվածքն՝ ըստ բիզնեսների սեփականատերերի տարիքի և սեռի 	
10	Մասնավոր կապիտալից եկամուտ, սեփականատիրոջ կողմից զբաղեցվող բնակարան	-	Սեռատարիքային բաշխվածություն	<ul style="list-style-type: none"> • Սեփական բնակարանում ապրողների սեռատարիքային բնութագրերը տնային տնտեսությունների ոլորտից, կամ • կացարանների և տների համար վճարված գույքահարկն՝ ըստ տարիքի ու սեռի 	ՊԵԿ
11	Մասնավոր գույքից եկամուտ	-	Սեռատարիքային բաշխվածություն	<ul style="list-style-type: none"> • Մասնավոր գույքի ստացվող շահաբաժինները, տոկոսադրույքներից եկամուտն ու վարձակալությունն՝ ըստ տարիքի և սեռի • Տնային տնտեսությունների տոկոսադրույքների ծախսը, ներառյալ հիփոթեքային տոկոսներն՝ ըստ տնային տնտեսության գլխավորի տարիքի ու սեռի <p>Մասնավոր գույքի սեփականատերերն՝ ըստ սեռի և տեսակի:</p>	ՊԵԿ, ՀՀ ԿԲ